

ISSN 1311-8544

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ЦЕНТРАЛНА БИБЛИОТЕКА
СЪВЕТ ЗА ЧУЖДЕСТРАННА БЪЛГАРИСТИКА

БЪЛГАРИСТИКА
VULGARICA

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

29/2014

СОФИЯ•2014

На корицата: Реймско евангелие. Кирилска част. Края на XI в.

Редактор: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова

Съставители: проф. дфн Анисава Любенова Милтенова,
доц. д-р Никола Рачев Казански, Емилия Якова Волева

© Централна библиотека на БАН, 2014

Адрес на редакцията:

Българска академия на науките

Съвет за чуждестранна българистика

ул. „15 ноември“ 1, София 1040, Бюлетин „Българистика“

Анисава Милтенова тел. (+359-2) 9795383

E-mail: amiltanova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Велина Богданова Мавродинова, художник, 2014

ISSN 1311-8544

BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL LIBRARY
COUNCIL FOR BULGARIAN STUDIES ABROAD

BULGARIAN STUDIES
BULGARICA
INFORMATION BULLETIN

29/2014

SOFIA•2014

On the cover: Reims Gospel. Cyrillic part of the manuscript. The end of 11th century

Editor: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD

Compiler: Prof. Anisava Lyubenova Miltenova, PhD,
Assoc. Prof. Nikola Rachev Kazanski, PhD, Emiliya Yakova Voleva

© Central Library of BAS, 2014

Council for Bulgarian Studies Abroad
Bulgarian Academy of Sciences
Bulgarica, Information Bulletin
Address: 1, 15 Noemvri Str., Sofia 1040
Anisava Miltenova tel. (+359-2) 9795383
E-mail: amiltenova@gmail.com; evoleva@abv.bg

© Velina Bogdanova Mavrodinova, cover designer, 2014

СЪДЪРЖАНИЕ

УВОДНИ ДУМИ	9
Илия Г. Илиев – Цар Самуил Български и съдбата на първото ни царство	9
БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА	17
Книги 2014 г.	18
Съст. Емилия Волева	
Периодика 2014 г.	30
Съст. Емилия Волева	
ДИСЕРТАЦИИ	41
Съст. Никола Казански	
НАУЧНИ ФОРУМИ	45
Съст. Никола Казански	
ХОРИЗОНТИ	53
Радостина Стоянова, Елена Чиалашвили, Марина Арошидзе, Мариана Баласанян – Българистиката в Грузия	53
НАУЧЕН ЖИВОТ	61
Георги Н. Николов – Онзи прочут Самуил, който още е в устата на българите. 1000 години от смъртта на българския цар Самуил	61
Милен Куманов, Десислава Костадинова – Научна конференция за академик Константин Иречек	76
Лили Щамлер, Гергана Николова – XXII интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура	79
ПРОФИЛИ	87
Владимир Пенчев – Ян Рихлик на 60 години	87
Румяна Златанова – In memoriam Волфганг Геземан.....	91
Елена Томова – In memoriam Янез Зор	100
Бойка Мирчева – In memoriam Имре Тот	103
Никола Казански – In memoriam Динчо Кръстев.....	105
ОТЗИВИ	111
Марияна Цибранска-Костова – Дан Замфиреску. Нов поглед върху историята на българската култура от XIV–XVIII в.	111

Станка Петрова-Христова – Мария Йовчева. Старобългарският служебен миней	116
Камен Михайлов – Енциклопедия Българско възраждане. Т. 1	120
Анисава Милтенова – Василка Тъпкова-Займова. „Българи родом...“ Комитопулитe, цар Самуил и неговите потомци според историческите извори и историографската традиция	124
Марияна Цибранска-Костова – Изследователски хоризонти на българската лингвистика	128

1869

C O N T E N T S

PREFACE	9
Ilia G. Iliev – Tsar Samuel of Bulgaria and the Fate of the First Kingdom	9
BULGARIAN LITERATURE	17
Books 2014	18
Comp. by Emilia Voleva	
Periodicals 2014	30
Comp. by Emilia Voleva	
THESES	41
Comp. by Nikola Kazanski	
SCIENTIFIC EVENTS	45
Comp. by Nikola Kazanski	
OUTLOOKS	53
Radostina Stoyanova, Elena Chialashvili, Marina Aroshidze, Marianna Balasanyan – Bulgarian Studies in Georgia	53
SCIENTIFIC ACTIVITIES	61
Georgi N. Nikolov – Those Famous Samuel, Who is Still in the Mouth of Bulgarians. 1000 Years from the Death of Bulgarian Tsar Samuel	61
Milen Kumanov, Desislava Kostadinova – Scientific Conference Devoted to Academician Konstantin Irechek	76
Lilly Stammler, Gergana Nikolova – XXII Interdisciplinary Collegium of Old Bulgarian Literature and Culture	79
PROFILES	87
Vladimir Penchev – Jan Rychlik at 60	87
Rumyana Zlatanova – In memoriam Wolfgang Gezemann	91
Elena Tomova – In memoriam Janez Zor	100
Boyka Mircheva – In memoriam Prof. Imre Toth	103
Nikola Kazanski – In memoriam Dincho Krastev	105
REVIEWS	111
Mariana Tsibranska-Kostova – Dan Zamfirescu. New Approach on the History of Bulgarian Culture in XIV–XVIII c.	111

Stanka Petrova-Hristova – Maria Yovcheva. The Old-Bulgarian Office Menaion	116
Kamen Mihaylov – Encyclopaedia Bulgarian Revival. Literature. Periodicals. Literary Life. Cultural Centres. Vol.1	120
Anisava Miltenova – Vasilka Tapkova-Zaimova. Bulgarians by Origin... Komitopouloi, Tsar Samuel and His Ancestors According to the Historical Sources and Historiographical Tradition	124
Mariana Tsibranska-Kostova – Research Outlooks of Bulgarian Linguistics	128

ЎВОДНИ ДЎМИ

Цар Самуил Български и съдбата на първото ни царство

Отношенията с Византия заемат основно място във външната политика на българската държава още от основаването ѝ на Балканския полуостров в края на седмото столетие. Империята никога не се примирява с възникването на новата държава в непосредствена близост до столицата ѝ Константинопол. Първоначално усилията на българските владетели са насочени към отстояване на независимостта на държавата. През следващия етап двете държави започват да си съперничат за завладяване на Балканския полуостров, населен предимно със славянски племена. При управлението на цар Симеон (893–927) българската политика формулира ясно една амбициозна външнополитическа задача: да се унищожи Византия и на нейно място да се изгради нова империя начело с българския владетел. В изпълнение на тази програма цар Симеон води продължителни войни, които поставят на сериозно изпитание демографския и икономическия потенциал на българската държава. От друга страна, към средата на X в. Византия навлиза в периода на най-големия си разцвет. Очертава се трайно византийско превъзходство и започва епичен българо-византийски двубой. В началото на XI в. той довежда до падането на България под властта на Византия. Но битката продължава и през следващите десетилетия. Българите, които запазват своята народностна и културна самостоятелност, възстановяват независимостта на своята държава, поставяйки основите на Второто българско царство.

В периода от смъртта на цар Симеон до 60-те години на X в. в българо-византийските отношения настъпва затишие. И двете страни спазват сключения още в първата година от управлението на Симеоновия наследник цар Петър (927–969) мирен договор. На историческата сцена излиза Киевска Русия. Нейните князе не крият амбициите си да завладеят богатите земи по Долен Дунав. Княз Светослав (960–972) предприема два опустошителни похода срещу българските земи. По същото време заболелият тежко цар Петър се оттегля в манастир, където наскоро почива (970 г.). Смъртта на Симеоновия наследник отбелязва началото на продължителна и изпълнена с жертви борба за отстояване

на българската държавна независимост. През първата фаза от тази битка на живот и смърт византийският император Йоан II Цимисхи (969–976) успява да превземе българската столица и голяма част от източната половина на царството. Тържеството на византийците се оказва прибързано. Обширни български територии на запад и югозапад остават свободни. Тези земи не са разорени от руските или византийските походи, а в тях се съхраняват традициите на българската държавна власт. Тъкмо тези територии се превръщат в средоточие на по-нататъшната българска съпротива срещу византийската експанзия. Начело на тази съпротива първоначално застават четиримата синове на комит Никола – Давид, Мойсей, Аарон и Самуил.

Комит Никола е един от представителите на българската провинциална аристокрация и вероятно е управлявал Средечката (Софийската) област. Към 970 г., когато Византия се готви да настъпи срещу Преслав, той вече не е между живите. За това свидетелства оставеният от сина му Самуил възпоменателен надпис, открит през 1888 г. край Преспанското езеро при строителството на църква в с. Герман:

† В името на Отца и Сина и Светия Дух. Аз Самуил, раб божий, полагам помен на баща [си] и майка [си] и брата [си] на този кръст. Това са имената на покойните: раб божий Никола, [Рупсимия и] Давид. Написа се в годината на сътворението на света 6501 (=992/993 от Р. Хр.), индикт [VI].

Четиримата синове на комит Никола установяват властта си в управляваните приживе от него земи. Братята, наричани от византийските автори „комитопули“ (синове на комит), си спечелват славата на последователни борци срещу византийската експанзия. Поради това те съвсем естествено застават начело на държавния живот в свободната част от царството. За да подчертаят, че са продължители на политическите и църковните традиции в българската държава, комитопулите приемат избягалия след падането на Преслав във византийски ръце български патриарх Дамян. В западните български земи той продължава да бъде глава на Българската църква.

Четиримата братя управляват свободните територии съвместно от името на намиращите се във византийска тъмница легитимен български владетел Борис II, сина на цар Петър I, и брат му Роман. Византийските автори наричат тази форма на управление „четиривластие“ (тетрархия). Най-възрастният брат, Давид, упражнява контрол над най-южните български области с център град Преспа. Мойсей се установява на югоизток в Струмица, а Аарон – по север, в Средец. На най-малкия брат, Самуил, са поверени управлението и защитата на северните части на българската държавна територия. Първоначално той резидира във Видинската крепост.

През 973 г. германският летописец Титмар, епископ на Мерзебург, съобщава, че при император Отон I (963–972) пристигнали пратеници от България. Те били

1869

щедро обдарени и отпратени в родината си. Изследователите са единодушни, че става въпрос за пратеници на четиримата братя комитопули. Чрез установяване на контакти с немското кралство синовете на комит Никола очевидно се опитвали да възобновят международните връзки на българската държава. Сведенията от немските летописи показват ясно, че в Европа смятат владенията на комитопулите за легитимно продължение на България и на българската държавна традиция.

През 976 г. император Йоан Цимисхи е убит и престола наследява Василий II (976–1025) – най-могъщият император от т.нар. Македонска династия, произхождаща от земите на днешния Одрин, съставляващи по онова време византийската административна единица (тема) Македония. Първите десет години от управлението на Василий II са изключително напрегнати. Бунтове на сепаратисти постоянно отвличат вниманието му към Мала Азия. Това обстоятелство е използвано от комитопулите за отвоюване на покорените български територии. В хода на борбата срещу византийската власт загиват двама от четиримата братя, Давид – в района на Преспа, а Мойсей – при обсадата на град Сяр.

Благоприятната за българите обстановка подтиква към по-решителни действия представителите на българската царска династия Борис и Роман. Те успяват да избягат от Константинопол и да достигнат до българската граница. Там обаче цар Борис II бил убит по грешка от българската гранична стража. Брат му Роман се добира невредим до българската столица. Единственият жив наследник на Петър бил провъзгласен за цар – категорично доказателство, че братята комитопули признават легитимността на българската царска династия. Реалната власт в държавата обаче все повече се съсредоточава в ръцете на Самуил, макар че той зачита царската титла на Роман. Едва след смъртта на последния около 997 г. най-младият от комитопулите се провъзгласява за български цар.

Отношенията между останалите живи братя комитопули, Аарон и Самуил, не са гладки. Според византийските автори Аарон бил склонен на компромис с ромеите и води преговори за подписване на мир. Когато това става известно на по-малкия му брат, който отстоява идеята за безкомпромисна борба с Византия, конфликтът прераснал в истинска семейна драма. През юни 976 г. в местността Разметаница край дн. град Дупница по заповед на Самуил е изстребен целият Ааронов род. Поради застъпничеството на Самуиловия син Гаврил Радомир е пощаден само синът на Аарон, Иван Владислав. От този момент Самуил поема сам властта над българите. С неговото име са свързани най-героичните страници от българската епопея в защита на националната независимост.

В българската историческа наука е изказано и становището, че „семеината разпра“ в Разметаница се разиграла по-късно, след византийския поход в българските земи от лятото на 986 г. Това мнение почива на някои сведения, според които към лятото на същата година Аарон бил още жив и дори участвал в защитата на Средец от византийците. Независимо от хронологията на събитията

още от края на 70-те години на X в. Самуил изпъква като основна фигура в борбата срещу Византия. С изключителна енергия и далновидност той налага на империята тотална война. Неговите войски оперират на широк фронт и нахлуват във византийските владения дълбоко на юг в континентална Гърция, към Пелопонес и в Одринска Тракия. Според някои доста неясни сведения след 976 г. Самуиловите войски успяват да отвоюват обратно Северна България и дори да пренесат войната срещу Византия северно от р. Дунав – към района на Дунавската делта, че и по на изток от нея.

През лятото на 986 г. византийският император предприема голям поход срещу България. Войските му се насочват към Средец и го обсаждат. След 20-дневни безуспешни опити да проникне в града император Василий II е принуден да се оттегли. В една планинска теснина, наречена Българска клисура (проходът Траянови врата), войските на Самуил устройват засада на византийската армия и ѝ нанасят голямо поражение. Самият император едва успява да се спаси благодарение на арменската си гвардия, а неговата шатра, целият обоз и скъпоценностите, които носи, падат в ръцете на българите. За тези събития участникът в похода, Льв Дякон, секретар на Василий II, си спомня с горчивина:

На другия ден войската преминаваше през една гориста и пълна с пропасти долина. Едва я беше преминала, достигна до стръмни и трудно проходими места, гдето мизите нападнаха ромейте и като унищожиха много голям брой войници, взеха царската шатра със съкровището и разграбиха целия обоз на войската. Там бях и аз, разказвачът на това бедствие, който имах нещастие да придружавам императора в службата си на дякон. Тогава малко остана „да се подхлъзнат стъпките ми“ и да стана жертва на скитския меч, ако Божието провидение не беше ме избавило от опасността, като ми внуши да препусна ускорено с коня си и да премина стръмните склонове, преди да бъдат завзети от неприятеля, и бързо да стигна върха на планината. Оцелялата войска едва се измъкна от преследването на мизите в непроходимите планини и като загуби почти цялата си конница и обоза, който караше със себе си, се върна в ромейските предели.

Българската победа прави впечатление дори в арабския свят, ако се съди от това, което пише в своята летопис Ахъя Антиохийски:

Царят (Василий II) се отправил против тях с голяма войска, достигнал до техния град на име Абария (Триадица) и го обсадил. През нощта тръгнал слух по войската му, че проходът им е отрязан. Тогава царят се обърнал в бягство, както и цялата му войска на 17 август 1297 (=986) г., т.е. ... се устремила към прохода. Българите го преследвали и разграбили обоза и хазната му и цялата му многобройна войска загинала.

За поражението на Василий II в прохода Траянови врата споменава и арменският историк от края на X–началото на XI в., Степанос от Тарон:

След това царят Василий, като събрал войска, сам лично тръгнал срещу земята на българите. Той се отправил с огромна военна сила и с обширен лагер заел самия център на тяхната държава. Българите побързали и заели тесните места и планинските проходи, по които можел да премине неприятелят; това били места непроходими, покрити с храсталаци. По този начин, като обкръжили царя с цялата му войска, те избили всички с меч. Само арменската пехота, отпред и отзад, като обкръжила царя Василий, го извела по друг планински път в Македония. Цялата [гръцка] конница с целия обоз и царската шатра се предали на неприятеля...

Победата на Самуил от 986 г. укрепва още повече позициите на България. В следващите петнайсетина години инициативата във войните с Византия е поета от българите. През 991 г. при едно сражение с локално значение цар Роман е пленен от ромеите и отведен в Константинопол, където починал през 997 г. В отговор на пленяването на цар Роман Самуил навлиза в гравитиращата към Византия сръбска област Диоклея (дн. Черна гора) и пленява тамошния княз Иван Владимир. За да го привлече на своя страна, той му дава за съпруга дъщеря си Косара и го връща обратно в земите му като свой васал. Историческите извори са обвили в романтика този прагматичен политически ход, предавайки от поколение на поколение чак до наши дни легендата за голямата любов между Косара и Владимир. Ето какво четем в т.нар. Дуклянска летопис, създадена през XII в., но преписвана и превеждана на латински чак до седемнадесетото столетие:

...Владимир, окован във вериги, денем и нощем се отдавал на пост и молитви. Явил му се във видение ангел господен, който го ободрил и му възвестил онова, което предстояло да му се сбъдне: как Господ ще го освободи от затвора и как той чрез мъченичество ще отиде в царството небесно, гдето ще получи неувяхващ венец и наградата на вечен живот. Тогава блаженият Владимир, ободрен от ангелското видение, все повече и повече се отдавал на пост и молитви. И тъй, един ден дъщерята на цар Самуил, на име Косара, подбудена и вдъхновена от Свети дух, отишла при баща си и изявила желание да слезе със своите слугини и да умие главите и нозете на окованите във вериги затворници. Когато баща ѝ позволил това, тя слязла в затвора и извършила добродетелната си постъпка. Между това тя съгледала Владимир и като видяла, че е хубав, скромен, кротък, умерен и преизпълнен с мъдрост и благоразумие Божие, спряла се и поговорила с него. И наистина словата му ѝ се сторили по-сладки от мед и от медена пита. И тъй, не от страст, но понеже се съжалила над младостта и красотата му и понеже чувала, че той бил крал и от кралски род, обикнала го и, като се сбогувала с него, отишла си. След това, желаейки да

го освободи от затвора, тя отишла при царя и простряна в нозете му, казала следното: „Татко мой, господарю, зная, че имаш намерение да ме омъжиш според обичая. И сега, ако е угодно на твое величество, или ми дай за мъж крал Владимир, когото държиш във вериги, или да знаеш, че аз по-скоро ще умра, отколкото да приема друг мъж.“ Като чул това, царят се зарадвал, понеже много обичал дъщеря си и понеже знаел, че Владимир произхождал от кралски род, съгласил се да изпълни желанието на дъщеря си. Той веднага проводил до Владимир заповед да се изкъпе и да бъде облечен в кралски дрехи, след което да му се представи. Царят го приел любезно, целунал го в присъствието на велможите на своето царство и му дал дъщеря си за съпруга. И тъй, след като отпразнувал в сватбата на дъщеря си по царски обичай, царят поставил Владимир за крал и му предал земята и кралството на дедите му, както и цялата Дирахийска земя.

След това Самуиловите войски предприемат походи към Адриатическото крайбрежие и достигат до околностите на гр. Дубровник и до днешна Босна. С тези си действия цар Самуил се явява продължител на политиката на предишните български владетели, които в двубоите с Византия се опитват да я лишат от опора в периферните области на Балканския полуостров.

Самуил провъзгласява за българска столица град Охрид. За потвърждение на своето царско достойнство той търси контакти с Апостолическия престол в Рим. Според някои по-късни сведения римският папа – Григорий V (996–999) или Силвестър II (999–1003) – признава царската титла на българския владетел. Неслучайно двеста години по-късно цар Калоян (1197–1207) се позовава на това обстоятелство, когато предявява претенциите си към тогавашния римски първосвещеник, папа Инокентий III (1198–1216), за царска корона и патриаршеско достойнство за България:

В името на Отца и Сина и Светия дух, амин. Тъй като е угодно на Господа наш Иисус Христос да ме въздигне господар и император на цяла България и Влахия, издирих в писанията и книгите на нашите предци и законите на блаженопочившите императори, наши предшественици, отгде те са получили царството на българите и императорско утвърждение, корона за главите си и патриаршеско благословение. И като изследвахме грижливо, намерихме в техните писания, че тези блаженопочивши царе на българите и власите и наши предшественици Симеон, Петър и Самуил са получили корона за своята империя и патриаршеско благословение от пресветата божия Римска църква и от апостолическия престол, от княза на апостолиите Петър и от пресветия наш отец и вселенски патриарх папа Инокентий Трети... (Златопечатник на цар Калоян от 1204 г.)

1869

Успоредно с безспорните успехи на българите, към края на X в. се появяват първите симптоми за поврат в българо-византийския двубой в полза на Византия. Около 996 г. Самуил достига с войските си чак до Пелопонес, но на връщане претърпява тежко поражение при р. Сперхей. Самият цар бил тежко ранен и спасен благодарение на смелостта и съобразителността на своя син Гаврил Радомир.

През 1001 г. император Василий II сключва мир с арабите. Това му позволява да прехвърли значителни войски на Балканския полуостров и да премине в настъпление на широк фронт. Българо-византийското противопоставяне навлиза в нова фаза. Североизточна България отново е подчинена от византийците. След това император Василий II се отправя към Македония и Тесалия. Там византийските войски срещат упорита съпротива от страна на местните войводи на крепостите. Отличават се защитниците на град Сервия – Никулица, и на град Воден – Драгшан, които не се поддават на примамливите обещания на императора. Едва след продължителна обсада, в която византийците претърпели значителни загуби, градовете са завладени. През 1003 г., подпомогнати може би от унгарците, византийците превземат и град Видин. На следната година Василий II обсадил крепостта Перник, но среща твърдата съпротива на защитниците му, ръководени от войводата Кракра. Императорът се принуждава да снесе обсадата и се оттегля безславно.

Въпреки примерите за упорита съпротива не всички български боляри и управители на крепости са готови да се сражават докрай. Има и такива, които срещу обещания за запазване на владенията си и срещу високи византийски титли се предават без бой. Това улеснява ромеите при превземането на изключително важни български крепости.

Между 1003 и 1014 г. в българо-византийските отношения настъпва временно затишие. И двете страни обаче се готвят за решителен сблъсък. За да предотврати нахлуванията на византийците дълбоко в българска територия, цар Самуил наредил изграждането на мощни укрепления по възможните пътища за проникване в българска територия. Основното укрепление е изградено по долината на р. Струмешница край дн. с. Ключ. През 1014 г. император Василий II предприема нов поход по долината на река Струма. При с. Ключ войските му се натъкват на укреплението, защитавано от силен български гарнизон. Императорът успява да намери обходен път и негови войски се появяват изненадващо в гръб на защитниците на укреплението. Българите претърпяват голямо поражение, при което са пленени 14 000 войници, но не се отчайват. Под командването на престолонаследника Гаврил Радомир те устройват засада и унищожават напълно един византийски отряд. Разгневен и за да сломи окончателно духа на своя противник, Василий II заповядва да бъдат ослепени пленниците, като на всеки 100 оставя по един едноок, за да ги води. Деянието на ромея изглежда чудовищно не само за нас хората от „цивилизация“

двадесет и първи век. За него пишат с изумление писатели, живели в далеч покръвопролитни епохи като францисканския монах Блазиус Клайнер (XVIII в.), оставил ни една прелюбопитна „История на България“ (1761 г.). В нея по повод жестокостта на Василий и края на цар Самуил четем:

Между това император Василий проявил нечувана жестокост: християнин свирепствал над българите християни. Той ослепил пленените петнадесет хиляди българи, изваждайки и двете им очи, като оставил на всеки сто пленени по един с едно око, който да ги води. И тъй, от петнадесетте хиляди българи, 14 хиляди и 850 били лишени от двете си очи, а пък сто и петдесетте водачи с извадено по едно око по заповед на император Василий закарали при Самуил 14 850-те напълно ослепени. При това не само нехристиянско, но и нечувано за езичника варварин зрелище българският крал Самуил, потресен от такова нещастие, дотолкова отпаднал телом и духом, че трябвало да бъде свестяван с вода и благовония. Той дошъл на себе си, изпил много студена вода, получил сърдечен удар и след два дни умрял, след като царувал между постоянни войни и трусове 34 години, човек, славен не само във война, но и по благочестие.

Цар Самуил не могъл да преживее поражението при Ключ. При вида на ослепените си войници той получава сърдечен удар и починал на 6 октомври 1014 г. Тленните му останки са положени в построената по негово нареждане църква „Св. Ахилий“ на едноименния остров в Малкото Преспанско езеро, където са открити през 1965 г. по време на разкопки, ръководени от гръцкия археолог Николаос Муцопулос. Днес се пазят в хранилището на Солунския археологически музей. Гръцкият учен е поставил недвусмислено заглавие на своята книга, в която представя резултатите от своите многогодишни изследвания: *Базиликата „Св. Ахилий“ в Преспа. Един исторически паметник-светиня* (издадена в Пловдив през 2007 г.). Грижи за този паметник обаче не се полагат и днес, хиляда години по-късно, той е почти изяден от зъба на времето...

Илия Г. Илиев

1869

БЪЛГАРСКА ЛИТЕРАТУРА

Рубриката съдържа периодика и книги (монографии, сборници, учебни помагала, речници и др.) за 2014 г. По отношение на научната периодика, която тук е представена за пореден път, от съдържанието на всяка книжка са подбрани статии, студии и научни съобщения на български автори, които изследват българистични теми и проблеми в областта на хуманитарните и обществени науки (история, обществознание, археология, кирилметодиевистика, език, литература, изкуствознание, традиционна и съвременна култура и др.). Поради спецификата на настоящия информационен бюлетин не се включват преводни материали (от чужд на български език), както и рецензии, обзори и др. Принципно е отразена научната периодика за 2014 г. В случай, когато няма излезли книжки от определено периодично издание за 2014 г., са отразени последните регистрирани години. Книгите с липсващ ISBN и периодичните издания с липсващ ISSN са означени със знака *.

От редактора

КНИГИ 2014

BOOKS

ОБЩ ОТДЕЛ / GENERAL

АТАНАСОВА, Виолина. **Българското огледало. Образът на Индия в България. Краят на XIX–краят на XX век.** С., АИ Марин Дринов, 2014. 308 с. ISBN 978-954-322-786-0.

Книгата е посветена на присъствието на Индия в българското общество през периода на Възраждането до края на XX век. Поставен в исторически контекст, въпросът за формирането и развитието на образа на Индия позволява да се проследят най-важните му характеристики и промените, които настъпват в него в резултат от новите условия след средата на XX в. и особено след установяването на двустранните отношения между България и Индия през 1954 г.

ГРАДЕШЛИЕВ, Иван. **Българите гагаузи.** С., Тангра ТанНакРа, 2014. 300 с. ISBN 978-954-378-119-5.

Изследването е базирано на разнообразни и значителни като обем етнографски, ономастични, социокултурни и др. материали и данни за историята и съвременното състояние на гагаузката общност.

БЪЛГАРСКО възраждане. Литература. Периодичен печат. Литературен живот. Културни средища. С., АИ Марин Дринов –
Т. 1. А–Й. 2014. 388 с. ISBN 978-954-322-727-3.

Енциклопедично издание. Съдържа статии за възрожденски книжовници и просветители, революционери и политически дейци, за различни жанрове и термини, за видове книжнина, за дарители, меценати и спомоществователи, за издатели, печатари и учители, за български и чуждестранни изследователи на възрожденската литература, за книжовни, театрални, ученически, женски, литературни, печатарски, издателски и пр. кръгове и дружества, за възрожденските периодични издания, книжовни средища – вътрешни и външни (села, градове, манастири), където е имало духовен живот и са съхранени книжовни традиции.

ВЕЛКОВА-КОЖУХАРОВА, Саня. **Българи и гърци. Черти от взаимните им представи.** С., Институт по балканистика – БАН, 2014. 251 с. ISBN 978-619-00-0113-3.

Статии и студии върху балканската културна история, посветени преди всичко на българо-гръцките общувания в ново време. Издирени са значими видими и невидими страни от балканското съжителство, както и на бележити фигури от съвременната гръцка литература и култура.

ВЕЛЧЕВ, Йордан. **Балканският човек XIV–XVII век**. Пловдив, Жанет 45, 2014. 792 с.

ISBN 978-619-186-009-8.

Изследване върху живота в балканския град (с акцент върху Пловдив) с неговата многопластова сложност – финансов живот, търговия, собственост, религия, обичаи и др. Съдържа богат фактологичен материал.

ГЕОРГИЕВ, Лъчезар. **Страници от историята на книгата**. Велико Търново, УИ Св. св. Кирил и Методий, 2014. 418 с.

ISBN 978-954-524-980-8.

Книгата е посветена на книгоиздаването и печатните комуникации в България, на Балканите и в Европа от средата и края на XIX в. до наши дни.

ГЮРОВА, Свобода. **Музейното дело в България 1954–1957**. Плевен, РИМ – Плевен, 2014. 847 с.

ISBN 978-954-92392-9-4.

Сборник с документи, които свидетелстват за развитието на музейното дело.

ДРИНОВСКИ сборник. С., АИ Марин Дринов –

Т. 6. 2013. 479 с. ISBN 978-954-322-705-1.

Сборник статии от XII кирило-методиевски четения (Харков, 2012), посветени на 200-годишнината от рождението на И. И. Срезневски, както и от няколко форума на млади учени, проведени в Харковския и Софийския университет през 2011–2012 г. Триезично издание на български, украински и руски език.

ЗАГОРОВ, Васил. **Българската книга (1878–1912). От възрожденския идеал до комерсиализацията**. С., За буквите – о писменехъ, 2014. 244 с.

ISBN 978-619-185-002-0.

Опит за пълно реконструиране на пазарния модел на бизнеса с книги в България. Разглеждат се историческите промени по модернизацията и комерсиализацията на българското книгоиздаване, книгопечатане и книготърговия от Освобождението до Балканската война (1878–1912).

ОТ ВЕК на век, от слово към слово. С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 374 с.

ISBN 978-954-07-3775-1.

Съставители: Здравка Константинова, Милко Петров и Мария Дееничина

Сборникът съдържа статии, посветени на различни въпроси от историята и практиката на медиите, на журналистиката и на книгоиздаването.

ПОМАЦИТЕ – версии за произход и съвременна идентичност. С., Нов български университет, 2014. 199 с.

ISBN 978-954-535-772-5.

Съставител: Евгения Иванова

Сборникът обединява единадесет актуални интердисциплинарни анализа по дискуссионната проблематика, свързана с произхода и идентичността на помаците. Специалисти от различни дисциплини – историци, антрополози, лингвисти и политолози – представят оригиналните резултати от своите теренни, социологически, лингвистични и исторически изследвания.

ПРЕСЛАВСКА книжовна школа. Шумен, УИ Епископ Константин Преславски –
Т. 14. 2014. 555 с. ISBN 978-619-00-0138-6.

Редактори: Веселин Панайотов, Грета Стянова, Николай Николов, Анета Тихова.
Сборникът съдържа доклади от международния симпозиум „Св.св. Кирил и Методий и българският Златен век“, проведен през ноември 2013 г., обединени в разделите: „Златният век“, „Преводите“, „Хронографите“, „Химнографията“ и „Традицията“.

ИСТОРИЯ / HISTORY

БЯХ в три страни, които и трите се казват България. С., Фондация Българско историческо наследство, 2014. 296 с.

ISBN 978-954-8536-11-0.

Съставител: Васил Гюзелев

Включва преводи на 47 съчинения (пътеписи и дневници, географски описания, итинерари, портулани, трактати, слова, повести и различни други), съдържащи пространни или кратки сведения за българските земи и обитаващото ги население през XV в. Написани са от автори с различна етническа, верска и държавна принадлежност (българи, италианци, испанци, византийци, араби, французи, руснаци, унгарци, немци, сърби и др.), които представят състоянието на българските земи и положението на българите през това столетие.

ИЛИЕВА, Илиана. Албанският въпрос (1908–1912) през погледа на българските дипломати. С., Национален исторически музей, 2014. 448 с.

ISBN 978-954-2953-24-1.

Монографично изследване, посветено на политическите проекти, организации и дейци на албанското национално движение в най-динамичния период от развитието на националните борби на Балканите в навечерието на Балканската война.

КАРАБЕЛОВА, Магда. Посланик Адам Тарновски и неговото дипломатическо пилигримство (забравени дела, непубликувани документи и нашата памет за тях 1930–2014). С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 182 с.

ISBN 978-954-07-3736-2.

Книгата е посветена на живота и дейността на полския дипломат Адам Тарновски, с акцент върху мисията му в България в периода 1930–1941 г. Значителен принос към историята на полско-българските отношения в началото на Втората световна война.

КОЛЕВ, Йордан. История на Министерството на народното просвещение (1878–1944). Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2014. 280 с.

ISBN 978-954-680-939-1.

Изследване върху просветната политика на българските правителства, управленската култура на министрите на народното просвещение и влиянието на техните личности като източник на властта в системата на Министерството на народното просвещение.

КОТОВА, Даниела. **Жената в Древна Тракия**. С., Рал Колобър, 2014. 257 с.
ISBN 978-954-2948-47-6.

Изследването запълва една празнота в проучванията на тракийското общество – разглеждат се проблеми на социалната структура и нейните трансформации, идентичността на жените, социалните отношения между двата пола и др. Поредица Studia Thracica 15

МАНОЛОВА-НИКОЛОВА, Надя и Пенка Желева. **Исторически изследвания за Средна и Западна България XV–XIX в.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 402 с.
ISBN 978-954-07-3746-1.

Авторите изследват различни аспекти от икономическия, политическия и духовен развой на районите на Перник, Брезник, Радомир, Трън, Годеч, Цариброд (дн. Димитровград) и Пирот.

ПОПОВ, Светлозар. **Халколитната цивилизация Варна**. Варна, Данграфик, 2014. 330 с.
ISBN 978-954-9418-72-9.

В книгата се разглеждат резултатите от проучванията за Варненския некропол, които разкриват различни аспекти от живота на древното общество и дават представа за обществено-икономическите отношения в него, като се прави опит да се намерят отговори на няколко дискуссионни въпроса: доколко това общество удовлетворява общоприетите критерии за наличието на цивилизация, какви са предпоставките за нейната поява и разцвет по нашите земи, основните ѝ характеристики, причините за нейния упадък.

СОФРОНИЙ Врачански – книжовник и политик на Новото време. С., УИ Св. Климент Охридски, 2013. 261 с.
ISBN 978-954-07-3645-7.

Сборникът е резултат от международна научна конференция, проведена на 24 ноември 2011 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

МОДЕРНИЗАЦИОННИ тенденции в стопанския и културен живот във Видинско и Тимошко (XIX–XX век). С., Веда Словена, 2014. 176 с.
ISBN 978-954-8846-26-4.

Съставител: Светлана Кръстева

Сборник с доклади от конференцията под едноименния наслов, организирана от Държавен архив – Видин и проведена през октомври 2013 г.

АТАНАСОВА, Светла. **Търновските търговски дружества през Възраждането. Модели за стопанско развитие**. Велико Търново, Фабер, 2014. 503 с.
ISBN 978-619-00-0014-3.

Книгата се базира на задълбочено проучване на всички издирени от авторката търговско-производствени структури, като въз основа на събрания документален материал се очертава организацията на тяхната дейност: предмет, време на съществуване, общ брой на съдружници, посредници и партньори, структура, постоянни седалища и пазари, максимален размер на капитала и др. Обобщеният

стопанско-исторически анализ на над 400 стопански структури допълва представите за развитието на българския вътрешен пазар и ролята на вътрешната и външната търговия за развитието на националното стопанство.

ГЪЛЪБОВА, Веселка. История на Ихтиман. С., Фама – Т. II. 2014. 306 с. ISBN 978-954-597-493-9.

Обхваща периода 1878–1944 г.: икономическо развитие, политически живот и борби, административна и здравна уредба, култура; посочени са имената и дейността на много известни личности от онова време.

БОЖИЛОВ, Иван. Българското общество през XIV в. Структура и просопография. С., Фондация Българско историческо наследство, 2014. 352 с. ISBN 978-954-8536-15-8.

Книгата е плод на дългогодишна изследователска дейност върху социалната организация и нейния състав в България през XIV в. Събраната информация позволява да се добие представа за хоризонталната и вертикалната структура на обществото, за връзките, които създават една общност. Книгата съдържа просопографски каталог, който включва имената на 507 личности. Данните от него изграждат реална представа за хората на властта, за тези, които са управлявали държавата и са воювали, за да защитават останалите; за служителите на Църквата и за монашеството; за личностите, които са създавали културата на българите и в същото време са били част от институциите; за тези, които със своя труд са изхранвали другите; за отритнатите и хората извън обществото.

ДЖОНОВ, Боян. Българо-германските отношения през Средновековието. С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 374 с. ISBN 978-954-07-3701-0.

Сборник с изследвания, в които се разглеждат различни аспекти на протобългаристиката, Кирило-Методиевата мисия във Великоморавия, богомилството, рударството на Балканите.

ЕВРОПА между революции и реформи. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 382 с. ISBN 978-954-524-969-3.

Съставители: Симеон Симеонов и Валентин Спиридонов
Сборник, посветен на проф. дин Христо Глушков. Съдържа статии върху европейската, балканската и българската история през XIX и XX век.

ИСТОРИЯТА, която усмихва. С., Парадигма, 2014. 471 с. ISBN 978-954-326-212-0.

Съставител: Виолета Стойчева
Сборникът е посветен на богатата и многопосочна дейност на проф. д-р Румяна Кушева. Статиите от български и чуждестранни учени са подредени в тематичните раздели: „Диалогът в историята“, „Частиици история“, „Посоки в образованието“.

МАНЧЕВ, Кръстьо. Сърбия и сръбско-българските отношения (1804–2010). Парадигма, 2014. 499 с. ISBN 978-954-326-211-3.

Книгата е резултат от дългогодишни задълбочени изследвания върху историята на Сърбия, България и Балканите.

НИКОЛОВ, Георги Н. **Българският цар Самуил. С.**, Българско сдружение на родовете от Македония, 2014. 94 с.

ISBN 978-954-92935-5-5.

Книгата е резултат на дългогодишни изследвания и представлява нов прочит на историята от времето на цар Самуил. В нея е показан историческият фон на събитията и промените, които са настъпили в Средна и Югоизточна Европа във втората половина на X и началото на XI в., както и приемствеността между традициите на Първото българско царство и Самуиловото царство.

ПАВЛОВ, Пламен. **Векът на цар Самуил. С.**, Изток-Запад, 2014. 232 с.

ISBN 978-619-152-502-7.

Детайлно и задълбочено са проследени събитията от последните десетилетия на Първото българско царство. Изследването включва обширна библиография и богат илюстративен материал. Акценти са: отслабването на държавата, отношенията с унгарците и византийците, както и нападенията на киевския княз Светослав. Обърнато е специално внимание на управлението на комитопулите и заставането им начело на българската държава.

СБОРНИК в чест на проф. дин Стефан Дойнов. С., АИ Марин Дринов, 2014. 482 с.

ISSN 2367-5187.

Отговорен редактор: Илия Тодев

Сборникът включва 35 статии и студии на водещи и млади учени от страната и чужбина (Украйна, Русия и Молдова), интервю с юбиляря за живота и научната му дейност и библиография на научните му трудове. Темите са: българските преселения и колонии в Южна Русия, руско-турските войни, борбите за политическо освобождение, демографското развитие в българските земи.

Известия на Института за исторически изследвания. Том XXXI

СТОЯНОВ, Иван. **Московският славянски комитет и българското опълчение.** Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 125 с.

ISBN 978-954-524-986-0.

Монографията е изградена върху основата на новоизвлечен архивен материал от руските архиви в Санкт Петербург, най-вече от архивните фондове на Иван Сергеевич Аксаков и други видни славянофили.

ЧОЛОВА, Цветана. **Образованието в средновековна България. С.**, Нов български университет, 2013. 316 с.

ISBN 978-954-535-785-5.

Монографията проследява развитието на образованието в християнска България на основата на византийския модел за общо образование „Кръгът на науките“, познат в Западна Европа като „Седемте свободни изкуства“, прилаган в България с известна специфика. Анализирани са моделът на монашеското образование, при който „Христос е педагог на целия свят“. Изведени са характеристиките на книжовните школи в България и приемствеността между тях и другите православни страни в Европейския Изток.

REALIA Byzantino-Balcanica. Сборник в чест на 60-годишнината на проф. Христо Матанов. С., Тангра ТанНакРа, 2014. 750 с.

ISBN 978-954-378-118-8.

Съставител: Йоанна Бенчева

Сборникът съдържа статии, посветени на късноантичната и средновековната история на Европа, Балканите и България. Приложена е библиография на проф. Христо Матанов и обзор на неговото научно дело.

РЕЛИГИЯ / RELIGION

СПАСОВ, Радослав и Симеон Хинковски. **Свети Димитрий Басарбовски – светец на два народа.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 113 с.

ISBN 978-954-07-3775-5.

Сборник с документи и свидетелства от XV–XIX в., свързани с възникването, разпространението и утвърждаването на култа към светеца.

Двуезично издание на български и румънски език.

ЕТНОГРАФИЯ И ФОЛКЛОР / ETHNOGRAPHY AND FOLKLORE

САНТОВА, Мила. **Да уловиш неуловимото. To Capture the Elusive.** С., АИ Марин Дринов, 2014. 244 с.

ISBN 978-954-322-710-5.

Книгата се състои от две части: в първата се проследява накратко (пред)историята на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство и първите крачки, предприети от България по прилагането ѝ; във втората част се дискутират някои проблеми, свързани с нематериалното културно наследство.

Двуезично издание на български и английски език.

ЕЗИКОЗНАНИЕ / LINGUISTICS

БАЛКАНСКИ, Тодор и Мария Парзулова. **Именуването на българите през XX–XXI век.** С., Знак 94, 2013. 151 с.

ISBN 978-954-8305-33-4.

Енциклопедичният справочник включва терминологичен апарат, свързан най-общо казано с българската именна система: с процесите на именуване, с моделите на антропонимната система през различни етапи от историята ни и т.н.

ДОСЕВ, Владимир. **Манипулативната роля на метафорите в медийният дискурс.** С., Стено, 2014. 143 с.

ISBN 978-954-449-736-1.

Изследване върху медийната манипулация и нейното отношение към политиката, психиката на отделния индивид, обществените отношения, икономиката и др.

ЕЗИКОВИ ресурси и технологии за български език. С., АИ Марин Дринов, 2014. 309 с.

ISBN 978-954-322-797-6.

Съставител: Светла Коева

В сборника са представени разнообразни езикови ресурси (едно- и многоезикови корпуси, анотирани и паралелни корпуси, речници, лексикално-семантични мрежи и др.) и програми за обработка на езика.

ЛИНГВИСТИКАТА: история, предизвикателства и перспективи. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2013. 348 с.

ISBN 978-954-680-908-7.

Сборникът съдържа доклади и материали от конференцията под едноименния наслов, посветена на 80-годишнината на проф. Славчо Петков в областта на сравнителното и общото езикознание, семиотиката и др.

МИСЛЕНЕ, език, реч. Изследвания в чест на проф. дфн Евгения Вучева. С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 358 с.

ISBN 978-954-07-3757-7.

Съставител: Никола Кръстев

Сборникът съдържа статии в областта на общото и сравнителното езикознание, стилистиката и морфологията на съвременния испански език, литературознанието, методиката на обучението, теорията на превода и др.

МИЛАНОВ, Владислав и Надежда Сталянова. Езикови портрети на български политици и журналисти. С., Парадигма –

Част втора. 2014. 296 с. ISBN 978-954-326-225-0.

Лингвистичен поглед върху българската политика и българските медии. Регистрирани са тенденциите в политическото говорене като част от динамиката и развойните процеси на езика ни, като описание на ключови тенденции в политическата реч – клишетата, езиковата агресия, нарушения речев етикет, езиковата не/търпимост, обидната лексика в политическия жаргон и др. В книгата се поместени интервюта както с политици, така и с интелектуалци, журналисти и спортисти, които чрез отговорите си градят образа на съвременния български политик.

МИХИНА, Анна. Антропонимия богарской диаспори северного Приазовья. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 606 с.

ISBN 978-954-524-957-0.

Езиковедски анализ, резултат от дългогодишни проучвания както на богат и разнообразен архивен материал, така и на теренни изследвания

ПЕХЛИВАНОВА, Пенка. От мотивираност към произволност и обратно. Велико Търново, УИ Св.св. Кирил и Методий, 2014. 335 с.

ISBN 978-954-524-986-0.

Монографията е посветена на проблема за мотивираността и немотивираността (произволността) на лексикалните единици. В теоретичната част е разгледана същността на мотивираността като следствие от мотивацията и като качество на думата, което позволява да се осъзнае връзката между звученето и значението ѝ.

Определен е вътрешният мотив (наричан по традиция „вътрешна форма“), чрез който се осъществява мотивираността и който е част от лексикалното значение, разкриващо причината един обект да се назове точно по този начин. Разгледани са три групи думи: от детската реч, звукоподражателни думи и два вида собствени имена, за да се изследват проявите и функциите на вътрешния мотив.

ПЕХЛИВАНОВА, Пенка. Чуждите думи – никога свои. Психолингвистичен механизъм на употребата. С., Ивис, 2014. 272 с.
ISBN 978-954-2968-88-7.

Психолингвистично изследване, в което се прави опит да се изяснят сложните и разнообразни фактори и механизми при приемането, разпространението и употребата на чужди думи в българския език.

САБОВА, Димка. Деагентивността в българския език и нейното изразяване (в съпоставка със сръбския език). С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 456 с.
ISBN 978-954-07-3617-4.

Изследване върху категорията деагентивност, определена като прагматико-семантична, базирано на богат езиков корпус от български и сръбски източници.

ФИЛОЛОГИЯ и текстология. Шумен, Научен център Преславска книжовна школа, 2014. 497 с.
ISBN 978-619-00-0096-9.

Редактори: Веселин Панайотов, Мария Тихова, Грета Стянова, Николай Николов.
Юбилеен сборник в чест на 70-годишнината на проф. Уйлям Федер. Съдържа статии и студии в областта на лингвистиката, историята на средновековните славянски литератури и археологията, посветени на холандския учен.

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ / THEORY OF LITERATURE

АНГЕЛОВА, Мая. Българският производствен роман (между 50-те и 70-те години на XX век). С., Кралица Маб, 2014. 400 с.
ISBN 978-954-533-136-7.

Изследване на производствения роман в българската литература между 50-те и 70-те години на XX в. Върху широка емпирична база е проследено въздействието на жанра на производствения роман върху цялостната картина на изкуството на социалистическия реализъм.

БЪЛГАРСКО и модерно. Към изучаване на новата българска литература. С., Издателски център Боян Пенев, 2014. 299 с.
ISBN 978-954-8712-94-1.

Съставител: Елка Димитрова

Сборникът съдържа нови прочити на българския литературен модернизъм. Модернизмът е осветен в нехристоматийните си зони с цел да се разшири познавателният хоризонт и да се задълбочат представите за повече или по-малко известни писателски фигури, литературни текстове и културни явления.

ЕЗИЦИ на паметта в литературния текст. Велико Търново, Фабер, 2014. 630 с.

Съставители: Амелия Личева и др.

Сборникът съдържа докладите от конференцията на факултет „Славянски филологии“ на СУ „Св. Климент Охридски“, проведена през 2013 г. Текстовете са обединени в разделите: „Фолклор, антропология, културология“, „Литературна теория“, „Българска литература, „Чужди литератури“, „Език и общество, „Език и памет“, „Езикът като граматична система“ и „Езикът в съпоставителен контекст“.

ВАЧЕВА, Албена. Очеркът в модерната българска литература. Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2014. 303 с.

ISBN 978-954-680-933-9.

Литературноисторическо изследване върху еманципирането на очерка като самостоятелен жанр в епохата на модерността, разгледан като част от модерните идеологически и естетически експерименти с езика на художествената литература.

ИГОВ, Светлозар. Златомир Златанов и модерният обрaт. С., Захари Стоянов, 2014. 152 с.

ISBN 978-954-09-0866-3.

Монография върху творчеството на Златомир Златанов – един от най-представителните изразители на развойните тенденции в българската литература от края на ХХ и началото на ХХI в.

ЙОВЧЕВА, Мария. Старобългарският служебен миней. С., Изд. център Боян Пенев, 2014. 364 с. + 24 ил.

ISBN 978-954-8712-90-3.

Монографията представлява фундаментален лингво-текстологически анализ на служебните миней в историята на старите славянски литератури. Разгледано е тяхното възникване и първоначалният им състав, както и по-специално съставът и историята на минеите за месец декември. Проучена е лексикалната вариативност с оглед датировката и превода на текстовете, риторическата същност на химнографията и стилистичната функция на лексемите. В приложение са публикувани изследвания на оригинални старобългарски творби на Кирило-Методиевите ученици в състава на минея.

КОЛЕВА, Дора. Атанас Далчев – поетът философ. Пловдив, Жанет 45, 2014. 282 с.

ISBN 978-619-186-025-8.

В монографията се изследва лириката на Атанас Далчев като единен художествено-философски контекст, в чиято основа стои организиращо светогледно ядро. Търси се отговор на въпросите: как най-актуалните философски дискурси на ХХ в. – екзистенциализъм, феноменология, културна антропология – се отразяват в мисленето и в естетиката на Далчев; как поетът и мислителят участват в един и същ творчески процес, чийто резултат е съ-битието на философския и художествения смисъл.

НЕВИДИМАТА школа: Мирослав Янакиев, Никола Георгиев, Радосвет Коларов С., Фондация Литературен вестник, 2014. 439 с.

ISBN 978-954-9602-37-1.

Съставители: Миглена Николчина и др.

Сборникът включва текстове от едноименната конференция, проведена през ноември 2012 г. в СУ „Св. Климент Охридски“.

ПИПЕВА, Мария. **Своето в чуждото, чуждото в своето.** С., УИ Св. Климент Охридски, 2014. 271 с.

ISBN 978-954-07-3766-9.

Интердисциплинарно изследване. Съчетавайки съвременни подходи на културологията, преводознанието и литературознанието, се проследява преводната рецепция на английската детска художествена проза в България от края на XIX в. до наши дни.

РАДЕВА, Яница. **Обетован кръг. Времена и пространства в поезията на Иван Теофилов.** Пловдив, Хермес, 2014. 288 с.

ISBN 978-954-26-1401-2.

Монографията е първото цялостно изследване на поезията на Иван Теофилов чрез полагането ѝ в контекста на 60-те, 70-те, 80-те и 90-те години на XX век. В книгата се конструира мястото на списание „Сезон“ в българската литературна периодика от най-ново време. В детайли е разгледана творческата еволюция на Иван Теофилов заедно с тази на други творци, като по този начин се обогатяват литературно-историческите прочити на разглеждания период.

ИЗКУСТВО / ART

БЛАЖЕВА, МАРИЯ. **Театърът и киното в творчеството на Ив Сен Лоран и Владислав Шмидт.** Благоевград, УИ Неофит Рилски, 2014. 214 с.

ISBN 978-954-680-900-1.

Целта на изследването е да се проследят промените и насоките на развитие на костюма през XX в., разглеждайки го през призмата на творчеството на двама емблематични за времето си творци – модни дизайнери и костюмографи, живели по едно и също време, но в свършено различни условия. Откриват се сходства и различия в творчеството им, като по този начин се цели да се изведат и обосноват някои обобщаващи тенденции, характерни за разглеждания период.

ВАСИЛЕВ, Христо. **Една звезда в цигулковия хоризонт. Памет за Васко Абаджиев.** С., Авангард прима, 2014. 123 с.

ISBN 978-619-160-338-1.

Очерци върху генезиса на изкуството на българския цигулар виртуоз Васко Абаджиев.

ЛОЗАНОВА, Саша. **24 века изображения архетипи в изкуството на българските земи.** С., АИ Марин Дринов, 2014. 147 с.

ISBN 978-954-322-731-0.

В книгата са проследени в широк исторически контекст (V в. пр.Хр.–XIX в.) четири типа изображения в култовите паметници по нашите земи. Изследвана е устойчивостта на няколко фундаментални представи, свързани с обществения и частния живот, с мъжкото и женското начало, с йерархичния им порядък, със семейството, смъртта и възкресението. Изданието има културологичен характер и обхваща проблематика от историята на изкуството, етнологията, античната митология, християнството, историята на интериора и мебелите и пр.

1869

МИТЕВА, Мария. Стефан Баджов. Биография на декоратор. С., Институт за изследване на изкуствата – БАН, 2014. 258 с.

ISBN 978-954-8594-49-3.

Монографията е първи опит за представяне на творчеството на Стефан Баджов в контекста на културната ситуация в България в началото на ХХ век.

НИКОЛАЙ Ников. Един парижанин в София. С., Национален музей на българското изобразително изкуство, 2014. 479 с.

ISBN 978-954-9473-26-1.

Съставител: Иво Ников

Каталог от изложбата в София през 2014 г. Съдържа обширна студия за живота и творчеството на художника.

СИРАК Скитник. С., Софийска градска художествена галерия, 2014. 304 с.

ISBN 978-954-92665-8-0.

Съставители: Красимир Илиев и Пламен Петров

Албум към юбилейната изложба, посветена на 130-годишнината от рождението на Сирак Скитник. Съдържа голям брой цветни и черно-бели репродукции, както и две обширни студии върху живота и творчеството на художника.

РЕЧНИЦИ НА БЪЛГАРСКИЯ ЕЗИК / DICTIONARIES IN BULGARIAN LANGUAGE

РЕЧНИК на антонимите в българския език. С., Наука и изкуство, 2014. 508 с.

ISBN 978-954-02-0329-4.

Съставители: Емилия Пернишка и Стефка Василева

Лексикографският труд включва 1 800 заглавни антонимни реда и обхваща 5 000 думи.

Второ допълнено и преработено издание.

НАУЧНА ПЕРИОДИКА 2014

PERIODICALS

Археология. БАН, Археологически институт и музей. Гл. ред. Васил Николов. ISSN 0324-1203.

2013, № 2: Николов, В. и В. Петрова. Проучвания на тел Караново в контекста на проблема за продължителността на хиатуса между късния халколит и ранната бронзова епоха в Тракия, 7–24; **Димитров, Здр. и К. Станчев.** Кариерите на римския Филипопол, 25–37; **Шаранков, Н.** Посвещение на Митра от Никополис ад Иструм, 38–56; **Тотев, Б. и О. Пелевина.** Старобългарски огледала от Северното и Западно Черноморие, 57–79; **Меламед, К.** Средновековни обредни ями от Седлари, Момчилградско, 80–92; **Дочев, К.** Вторично доработени златни перпери на византийския император Михаил VIII Палеолог (1258–1282 г.), 93–100; **Мишина, Т.** Остродънни чаши от тел Юнаците, 101–112; **Минков, П.** Раннобронзова керамична кана от експозицията на РИМ – Бургас, 113–122; **Божкова, А.** Чаша с релефна и west slope украса от некропола на Месамбрия Понтика, 123–128; **Иванов, М.** INSIGNE INGENUITATIS – ранноримска BULLA от Сердика, 129–132; **Овчаров, Вл.** Дискусионни монетосечения от Добруджа (XIV в.), 133–141.

Балканско езикознание. БАН, Институт за български език. Гл. ред. Анна Чолева-Димитрова. ISSN 0324-1653.

2014, № 1: Angelov, A. G. Globalization and the Future of the Languages in South Eastern Europe, 3–10; **Choleva-Dimitrova, A.** Zur Rekonstruktion von Personennamen aus Toponymen, 11–18; **Стоянова, Е.** Сопоставление вокалических систем болгарского и хорватского литературных языков (с учетом вокалической комбинаторики), 19–38; **Tsonev, R.** Rivalry between the Balkan Adversative Conjunctions *ama* and *ami* in Bulgarian Colloquial Speech, 39–54; **Легурска, П.** Обреченные на меньшинство (о павликянах и богомилах, или разница религиозных взглядов как фактор этногенезиса), 55–66; **Kotscheva, A.** Die Sprachnorm von Kyrrill und Method, 67–74.

Българска етнология. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Петко Христов. ISSN 1310-5213.

2013, № 4: Вуков, Н. Родство и нови репродуктивни технологии. По примери от България, 423–442; **Цанева, Е.** „Приемната грижа“ в България – от дълга, през каузата до професията (Наблюдения върху практиката в няколко села в Смолянска област през 2013 г.), 443–458; **Касабова, А.** Скрити (всекиднев-

ни) проблеми. Механизми за оценностяване и изключване на „дефектни“ деца, 459–476; **Папучиев, Н.** Родство, институции и предизвикателствата пред „ангажираното“ изследване, 477–489; **Станоев, Ст.** Тъщи и вицове, 490–504; **Касабова, А.** За аксиомите и „провокациите“ в етнологията, 505–511.

2014, № 1: Барова, В. Генезис на субкултурната идентичност при футболните фенове, 7–22; **Йорданова, Кр.** „Не подценявайте момичетата... Някои от тях са по-истински ултраси от вас“, 23–37; **Попова, Ж.** Футболните запаянковци като медийна публика, 49–63; **Пиндраков, Пл.** Хосеп Суньол и ФК „Барселона“ като инструмент на каталунската идентичност, представени в българския периодичен печат, 64–73; **Кюркчиева, И.** Непрофесионалният футбол – идентичност и памет, 74–88.

2014, № 2: Демски, Д. В търсене на действителността? Чуждата (полска) гледна точка за Балканите през XIX век, 123–139; **Алмаши, К.** Пътуването по Дунав от Виена до Константинопол на Ида Пфайфер, 140–156; **Жекова, В.** „Каква е вината на Фатмагул?“ Етнология в края на работния ден, 157–175; **Дончева, Г.** Доколко балкански са образите на самопредставяне в киното на Балканите?, 176–189; **Средкова, С.** Трудови миграции на бесарабските българи в постсоциалистическия период, 190–204; **Минчева, Е.** Българският селищен пазар през 40-те години на XX в., отразен в Архива на ИЕФЕМ, 205–214; **Дмитрюк, В.** Трансформация на сватбената обредност у българите от Катаржино (Червонознаменка) по примера на семейните фотографии, 215–227.

Български език. БАН, Институт за български език. Гл. ред. ст.н.с. дфн Владко Мурдаров. ISSN 0005-4283.

2013, Приложение: Цибранска-Костова, М. Софийската „Мала Света гора“ като книжовен и културен феномен: тезиси, 9–18; **Харалампиев, И.** Исторически бележки за миналото несвършено деятелно причастие в българския език, 19–27; **Тотоманова, А.-М.** Някои щрихи към разволя на деепричастията и отглаголните наречия, 28–36; **Иванова, Кл.** Ранни примери на смесване на *o* и *ou* в славянски ръкопис от 1497–1498 г., 37–45; **Христова-Шомова, И.** Към езиковата характеристика на три български празнични минея (Върху материал от службата за св. 40 мъченици), 46–75; **Спасова, М.** Лексикални варианти в старобългарския и в среднобългарския превод на Златоустовото слово *In Illud: Collegerunt Iudaei*, 76–95; **Димитров, К.** *Narax legomena* в среднобългарския превод на словата против аномеите от св. Йоан Златоуст, 96–109; **Милтенов, Я.** Слова от колекцията *Златоструй* в състава на други ранни сборници, 110–124; **Цибранска-Костова, М.** Юридическата компилация *potos mosaicos* в Букурещката кормчая от XVI век, 125–142; **Мирчева, Е.** *Ище ли задъница боудеть*, – към въпроса за изграждането на терминологията в началния период от развитието на старобългарския книжовен език, 143–160; **Мострова, Т.** Към образуването на девербативните съществителни в книжовния език от XIV век (*Nomina instrumenti* и *Nomina loci*), 161–177;

Мирчева, Б. За един препис на Успение Кирилово, 178–187; **Мичева, В.** Особености на паратаксиста в житието на св. Георги Нови Софийски, 188–196; **Митринов, Г.** Фасадният ктиторски надпис на източноправославната църква „Св. Димитър“ в с. Каяджик, Софлийско, 197–203; **Гаравалова, И.** Причини за възникването, развоя и устойчивостта на морфологичната категория ‘неопределеност/определеност’ в българската езикова система, 204–230; **Стефова, Л.** С какво ще запомним езика на Патриарх Евтимий, 231–240; **Илиева, Т.** Лингвокултурният концепт *джендър* в езика на старобългарските паметници, 241–261; **Абаджиева, М.** Езикът на павликянската книжнина от XVIII век, 262–273; **Антонова-Василева, Л.** Актуалните тенденции в славистиката – новите езици, микроезиците и микрофилологиите, 274–282.

2014, № 2: Алмалех, М. Видове светлина в Стария завет според ивритската езикова картина, 7–21; **Цибранска-Костова, М.** Едно старинно название на магическата практика вентрилоквизъм: въ локанин влъшьствоуџцини, 22–33; **Деянова, М.** За развитието на отношенията между инфинитива и конструкцията *да* + презенс, отразено в Паисиевата „История славенобългарская“, 34–39; **Стефова, Л.** Морфосинтактични църковнославянски дублети в Райковския дамаскин, 40–55; **Кривчев, П.** Лексикално-семантични дублети – композитни образувания в преписите на Стишния пролог от Търновската му редакция, 56–65; **Цветанова, Д.** Близки срещи от правописен вид, 66–70; **Ангелов, А.** Изследване върху правилността на употребата на пълен и кратък член при съществителните от мъжки род единствено число в българския печат, 71–75; **Димова, А.** Изследване спазването на правилата за съгласуване на формите в единствено и множествено число в състава на учтивата форма, 76–78; **Петрова, П.** Книжовноезикови норми. Употреба на формите *кого, когото, някого, никого*, 79–80; **Етова, А.-М.** Езиков сблъсък: дали публичните личности в България използват окончанието *-м* или *-ме* за глаголи в 1 л. мн. ч.?, 81–82; **Мурдаров, Вл.** За новите дублетни форми при някои причастия, 83–84. **Маринова, Н.** Библиография на българската езиковедска литература, 2013 г. (първо полугодие), 113–139.

2014, № 3: Легурска, П. За съпоставителния анализ на лексиката, 7–18; **Китанова, М.** „Чуждите“ деца в българската култура и език, 19–32; **Холиолчев, Хр.** Защитни (апотропейни) названия за дете, 33–43; **Павлова, Н.** Роднински имена в нероднински контекст, 44–61; **Узенева, Е. С.** Културният диалект на българите мохамедани от Тетевенско (село Галата), 62–70; **Мичева-Пейчева, К.** Езикът на скръбта – единение на *νεκρός* и *λόγος*, 71–81; **Витанова, М.** Здравето и болестта в лексикалната система на българския език, 82–89; **Лазарова, А.** Само ние ли говорим на *бе*? За семантиката и функциите на някои частици в балканските езици, 90–101; **Виденов, М.** Терминологични проблеми при описание на езиковата ситуация, 102–109; **Мицова, С.** „Ние сме ора естете“. Похвати за изразяване на идентичност онлайн, 110–117; **Първанов, К.** Глаголите *владяя/овладяя/овладявам* и *обладая/обладавам* от

синхронна и диахронна гледна точка, 118–124; **Мурдаров, Вл.** За две модни определения [*култов и класен*], 125–126.

Резюмета на статиите са достъпни на: <http://www.balgarskiezik.org/archives.html>

2014, Приложение: Златанов, И. и П. Легурска-Златанова. От горичката на Академ до Академията на науките, 11–23; **Вачкова, К.** Васил Димитров Стоянов и филологическите основи при формирането на новобългарския книжовен език, 24–34; **Иванова, Д.** Иван Шишманов и модерният път на развитие на българската наука за езика, 35–48; **Буров, Ст.** Граматичните приноси на Манол Иванов – действителен член на Българското книжовно дружество (от 1900 г.), 49–70; **Мурдаров, Вл.** Приносът на дописния член на БАН Ерих Бернекер в българистиката, 71–88; **Станчева, Р.** „Нова българска граматика“ на Александър Теодоров-Балан, 89–98; **Мирчева, Е.** Началните изследвания върху старобългарските паметници – наследена традиция и съвременни перспективи, 99–109; **Мичева, В.** Проучвания на новобългарските дамаскини в Института за български език – традиции и постижения, 110–119; **Илиева, Т.** Състояние и перспективи на съвременната българска историческа лексикография – диахронен речник на думите от чужд произход в българския език, 120–135; **Керемидчиева, Сл.** Фолклоризмите като градиво за Българския диалектен речник, 136–144; **Китанова, М.** Етнолингвистичната лексикография – предизвикателство пред традицията, 145–154; **Косеска-Тошева, В.** Още веднъж за семантиката, съпоставителното изследване на езиците и паралелните корпуси, 156–172; **Милтенов, Я.** Особенности на рецепцията на византийското книжовно наследство в старобългарската преводна литература от IX–X в., 173–188; **Димитров, К.** Причастни и инфинитивни конструкции в среднобългарския превод на Йоан-Златоустовите слова против аноемите, 189–199; **Цибранска-Костова, М.** Към езиковата практика на Софийската книжовна школа от XVI век: преводните синтаксисни жития в ръкопис ЦИАИ 1521, 200–213; **Кочева-Лефеджиева, А.** Ватрослав Облак и понятието *солунски говор*, 214–219; **Василева, Л.** Композити с елемент *вѣрт-* в славянските диалектни езици, 220–228; **Гаравалова, И.** Семантична характеристика на съществителните със значение ‘човек, който се грижи за стадо овце’ в българския език, 229–240; **Тончева-Тодорова, Хр. и И. Г. Илиев.** За рефлексите на *ы* в говора на село Припек, Джебелско, в сравнителен аспект, 241–250; **Митринов, Г.** Из кореспонденцията на проф. Стойко Стойков с краеведа Тодор Стойчев, създател на „Родопски речник“, 251–259; **Деянова, М.** Две некомментираны новобългарски форми в „История славянобългарска“, 260–262; **Сашева, В.** Към въпроса за граматичния статус на служебната дума *да* в българската граматична традиция (Обзор на граматиките от началото на XIX до средата на XX век), 263–277; **Савова, И.** Серийната въпросителна конструкция, 278–293.

Български език и литература. МОН. Гл. ред. проф д-н Маргарита Георгиева.
ISSN 0323-9519.

2014, № 3: Ефтимова, А. За политическата коректност на учебниците по български език за чужденци през социализма, 248–254; **Жерева, М.** Модата в езика, 255–260; **Йорданова, Кр.** Унаследяването и произходът. Два модела на женска идентичност в поезията (Елисавета Багряна и Дора Габе), 261–273; **Пацева, М.** Лекторатът по български език и култура в университета „Македония“ в Солун, 308–310.

2014, № 4: Касабов, И. За думата като средство за общуване, 335–341; **Хаджиева, Е.** За споделянето на чуждата култура, 342–363; **Найденова, Д.** „История славянобългарска“ и националната идентичност, 364–372; **Кръстева, Г.** Текстът *Левски* – прочити в свой и чужд контекст. За едно съпреживяване на европейското културно пространство, 424–432; **Кулов, Б.** Училищата в чужбина – ново явление в историята и географията на българското образование и култура, 433–436; **Няголова, Н.** 60 години специалност „Българистика“ в Университета „Лоранд Йотвьош“ в Будапеща, с. 442.

2014, № 5: Вълева, Зл. Историята на Елисавета – между агонията и спасението („Крадецът на праскови“ от Емилиян Станев, 455–470; **Кирилова, Й.** Концептът *сърце* според българската паремиология, 471–478.

Достъп до статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/bulgarian/contents/>

Български фолклор / Bulgarian folklore. БАН, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей. Гл. ред. Станой Станоев.
ISSN 0323-9861.

2013, № 4: Папучиев, Н. Михаил Арнаудов и модерният проект за българска фолклористика, 397–409; **Петкова, Св.** „Паметописите“ на Иван Д. Шишманов като културно-исторически извор, 410–426; **Симеонова, Г.** Числата в художествената реалност на песенните текстове (По примери от песните, включени в том първи на „Веда Словена“), 427–442; **Матанова, Т.** „...Един ден на словашки, един ден на български“. Аспекти на възпитанието в семейна среда на деца от българо-смесен произход, 443–455; **Димитрова, М.** „Домовете“ на смъртта, 456–474.

2014, № 1: Ненова, Ст. Към условните собствени имена на читалищата в България, 3–20; **Стоева, Св.** Категория „непридружен непълнолетен бежанец“, 39–55.

2014, № 2: Ийд, Дж. Поклонничеството и развитието на едно римокатолическо светилище в променяща се Европа: Лурд и България, 105–127; **Гергова, И.** Поклонение на тиноската Евангелистрия. Свидетелството на образите, 128–137; **Карамихова, М.** Новата слава на малък поклоннически център в граничен район (Изследване на отделен случай – тюрбето на Сеид боба в Крумовград), 138–152; **Троева, Е.** Ню ейдж поклонничества в България,

153–169; **Григоров, Гр. В.** Похвала за Поклонението (Или опит за споделяне на преживяното от посещенията на Света гора и Камино де Сантяго), 170–179.

*Българско музикознание. БАН, Институт за изкуствознание.
Гл. ред. ст.н.с. ди Елисавета Вълчинова-Чендова. ISSN 0204-823X.*

2013, № 3–4: Генов, Я. Към терминологията на репертоара за Божествена служба в Грегорианския антифонар, 5–24; **Мечкова, Кл.** Трифонията, 25–40; **Атанасов, А.** За музикалната терминология на византийско-славянската общност. Начални наблюдения, 41–49; **Olkinuoga, J.** Words and Images. „Pictorial“ Byzantine Hymnography, 50–64; **Куюмджиев, Ю.** „Старобългарско църковно пеене“ и „източно църковно пеене“ – смислови различия при употребата на понятията в дискусиата от края на XIX и първата половина на XX век, 65–74; **Драганова, Р.** Приспивната песен като предмет на музикалната терминология, 134–139; **Вълчинова-Чендова, Е.** Музиката на Димитър Христов като сугестивна „въображаема многолинейност“: пространство от структурирани и разгърнати звукови архетипи, 201–226; **Пейчева, Л.** Фолклорно пеене в културен контекст, 227–240; **Йорданова, Ц.** Местните таксономии и жанровете, 241–255.

2014, № 1: Луканов, М. Бележки към песните на Мильо Басан, 57–67; **Кумичин, М.** Идеологическите рамки на проблема „съвременност и фолклор“ през 50-те–70-те години на XX век, 68–81; **Куюмджиев, Ю.** Монографичен труд за австрийския композитор Емануел Алоиз Фьорстер, писан от българин, 82–93.

2014, №: 2 Найденова, Г. Стоян Джуджев–Любомир Пипков: липсващата връзка?, 3–21; **Булева, М.** Инвенцията на Любомир Пипков, 22–30; **Каракостова, Р.** Музикалната критика за оперите на Любомир Пипков и за сценичните им реализации, 31–56; **Антонова, П.** Едно непознато писмо на Димитър Ненов до Маргарита Лонг, 57–66.

Резюмета на статиите в интернет: http://www.artstudies.bg/index.php?navPage=editions&ed_type=19

История. МОН. Гл. ред. проф. д-р Пламен Митев. ISSN 0861-3710.

2014, № 4: Радев, Т. Дипломатическата мисия на Григор Начович в Цариград (15 май–4 юни 1903), 151–368; **Елдъров, Св.** Истинската „българска следа“. Българо-ватиканските отношения от Йоан XXIII до Йоан Павел II (1958–2005), 378–386; **Борисов, Д.** Казата Татар пазарь (Пазарджик) през 1530 г., 387–407; **Мирков, А.** Първата национална ученическа стачка в България (Наредба за матурата провокира недоволството на средношколците), 408–416; **Янков, А.** Стожер на традиционната култура [Етнографски музей – Пловдив], 417–425; **Семерджиева, С.** Из съкровищницата на Регионален етнографски музей – Пловдив (Свидетелства за Кобургската фамилия), 440–449.

2014, № 5: Костадинова, Т. Съдбата на еврейското население в Гърция по време на Втората световна война в сборника „Документи за историята на гръцките евреи: свидетелства от историческия архив на Министерството на външните работи“, 498–512; **Иванов, Р.** Речникът на Махмуд от Кашгар – Divânu Lügati't-Türk (извор за историята на българите), 513–518; **Янкова, В.** Българите в Унгария: организации и общостен живот пред предизвикателствата на XXI век, 519–528; **Велева, Сн.** За музейното дело в Чепинския край, 537–545; **Куманов, Г.** Фолклорни аспекти на границата в контактната зона (по примери от регионалната общност в Чепинско), 546–555; **Гергова, Д.** Приноси към сакралната архитектура на бесите в светлината на изследванията в района на Велинград, 556–569.

Резюмета на статиите в интернет: <http://www.azbuki.bg/editions/journals/history/contents>

Литературна мисъл. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Радосвет Коларов. ISSN 0324-0495.

2013, № 1–2: Пелева, И. Цветан Стоянов, българската интелигенция и възможните ѝ избори, 20–43; **Алексиева, А.** „Гордо знаме ни е Ботев, пръв учител – Димитров“: социалистически визии за възрожденските герои, 44–58; **Иванова, Е.** Ислямизацията между полюсите на паметта: балкански паралели, 59–89; **Папучиев, Н.** Средновековните кодове в модерната представа за Другостта (Евреите и ритуалното убийство на деца), 90–104; **Пилева, М.** Предговори, послеслови и рецепция на романа „Чичо Томовата колиба“, 105–121; **Пипева, М.** Що е детска литература и какво да правим с нея (според англоезичната теория и критика на XX и началото на XXI век), 122–143.

Македонски преглед / Macedonian Review. Македонски научен институт. Гл. ред. проф. Александър Гребенаров. ISSN 0861-2277.

2014, № 1: Германов, Ст. 100 години от Карнегиевата анкета, 7–20; **Митев, Тр.** Карнегиевата анкета за Балканските войни и първата извъневропейска кампания за защита на България през 1914 г., 21–38; **Тюлеков, Д.** България и Р Македония между правото, политиката и неотложните промени, 39–46; **Чолева-Димитрова, А.** Местни имена от с. Поле-на, Благоевградско, 47–62; **Василева, Л.** Сложни съществителни имена с първи компонент *вод(о)-* в славянските диалекти, 63–74; **Марков, И.** Автобиографията на възрожденския учител Спас Прокопов от с. Гайтаниново, Неврокопско, 75–94; **Мантарлиев, Й.** Към историята на организациите на бежанците и преселниците от Беломорието в България след Втората световна война, 95–110; **Петров, П.** Историята на Дружба „Родина“ през погледа на историка, 111–130.

2014, №2: Илиев, И. Г. Залезът на Първото българско царство, 7–26; **Бошнакова, М.** Участието на Пейо К. Яворов в списването на вестник „Право“

и „мистерията“ около пет неизвестни негови статии от 1902/1903 г., 27–46; **Славов, Сл.** Отношенията между Временния комитет на Борис Сарафов и сръбското правителство: опит за реконструкция, 47–68; **Лефтеров, Ж.** Между България и Югославия. Методистката църква във Вардарска Македония, 69–88; **Германов, Ст. и В. Тренева.** 100 години Народно читалище „Братя Миладинови“ в Петрич, 89–106; **Кирилова, Хр.** Защитата на Видин през Втората балканска война 1913 г., 107–116; **Керемидчиева, Сл.** Житието на една дума от Софрониевия речник, 117–122; **Китипова-Попова, Л.** Сто дни в Сяр и Серското поле – от падането на Одрин до началото на Втората балканска война, 123–134; **Бугарчева, Е.** Остров Трикери в съдбата на българите по време на Междусъюзническата война, 135–144; **Савова, Р.** За дядо ми – основателя на ВМОРО д-р Антон Димитров, неговото семейство и потомци, 145–150; **Джонев, А.** Йордан Захариев и освободителното движение на българите от Западните покрайнини, 151–154.

Минало / Minalo. Гл. ред. Любомир Юруков. ISSN 1310-3415.

2014, № 1: Пенчев, Вл. Две „Катеринки“ от нумизматичния фонд на НИМ – София, 4–6; **Драгнева, М.** Женски накити за глава от фонда на Исторически музей – Провадия, 7–10; **Ангелов, А.** Книжовната дейност на Габровското училищно настоятелство е уникална, 24–28; **Ангелов, А.** 175 години от рождението на Христо Дряновски – деец на българското националноосвободително движение, 29–31; **Петков, П. В.** Кой е д-р Михаил Владос (1828–1896 г.), 32–36; **Бурнаски, Г.** Антигръцкото движение в България (1906) – предпоставки, развитие и последици, 37–48; **Хаджийски, И.** Участието на Седма Рилска пехотна дивизия в Междусъюзническата война през 1913 г., 49–67; **Трифенова, Т.** Съюзът на съюзите (1919–1934), 68–78; **Мигев, Вл.** Горянството (1944–1954 г.) – своеобразно българско въоръжено движение срещу комунистическата власт, 79–83.

2014, № 2: Алексиев, А. Открита е фотография на възрожденеца Васил Чолаков, 4–7; **Попов, Т.** Монетите на Михаил II Асен, 8–17; **Горанова, Л.** Даскаловата къща в Трявна през погледа на известни личности от първата половина на XX век, 18–22; **Илиева, И.** Черна гора и Сърбия между „шиканите“ на европейските сили (октомври–декември 1912 г.), 23–37; **Думиника, И.** Материали на Съветския комитет за държавна сигурност за бесарабските българи (Случаят на Семьон Витков от Тараклия), 38–43; **Саръев, Я.** Българогласните мюсюлмани в Западна Тракия през първото десетилетие след Втората световна война (1945–1955 г.), 44–57.

2014, № 3: Матеева, Д. Историята тече през царската цистерна в Истанбул, 4–13; **Нанкинов, Д.** Цар Самуил и официалното приемане на християнството от Киевска Русия, 14–19; **Симеонова, Г.** Към въпроса за зачатъка на празничността (По текстове на песните от том първи на „Веда Словена“), 20–37; **Колева, И. и Е. Колева.** Всемирното колумбово изложение през 1893 г. в Чикаго: исторически значими факти, за които Алеко Константинов

не е писал в пътеписа „До Чикаго и назад“, 38–47; **Хаджийски, И.** Двойното освобождение на гр. Горна Джумая (Благодеевград) от османско владичество, 48–56; **Рамадани, Ф.** Позицията на някои сръбски и български изследователи към независимостта на Албания, 57–63; **Липчев, Р.** и **Н. Симеонова.** Заселване и депортиране на таврийските българи (1944–1947), 64–71; **Панайотов, Т.** Парламентаристът Велчо Тодоров Велчев като журналист, публицист и издател, 79–88.

Проблеми на изкуството / Art Studies Quarterly. БАН, Институт за изкуствознание. Гл. ред. ст.н.с. д-р Бисерка Пенкова. ISSN 0032-9371.

2014, № 2: Николова, К. Шекспир в българското театрално пространство днес, 3–11; **Панчева, Е.** Укротяване на публиката, 18–22; **Атанасов, Н.** Опърничавите усилия на неукротения български театрален плакат, 40–47.

2014, № 3: Инкова, М. За християнската символика на знака „ипсилон“ в старобългарската култура, 3–10; **Митов, Я.** Рисунки графити на конници от средновековната църква „Св. Георги“ в Колуша, Кюстендил, 11–14; **Домозетски, Л.** За стенописите в църквата „Св. Георги“ в Колуша, Кюстендил, 15–22; **Богданова, И.** За украсата в стил in negativo и неговите модификации в гръцките ръкописи от XIV век (Cod. D. Gr. 260 от Колекцията на ЦСВП „Иван Дуйчев“), 23–28; **Кунева, Цв.** Две житийни икони на св. Георги от Църковния музей в София, 29–35; **Андонова, Е.** Реставрация на свети двери от църквата „Св. Параскева“ в град Бяла, 36–40; **Парпулов, Г.** „Нравоучителни картини“ (Иконографска бележка), 41–43; **Андреев, Хр.** Бележки върху надпис с паримиен произход от църквата „Св. Богородица Одигитрия“ в Печката патриаршия, 44–48; **Василев, Цв.** Текстове на гръцки език от свитците на пророци и светци в Алинския манастир „Св. Спас“, 49–57.

Старобългаристика / Palaeobulgarica. БАН, Кирило-Методиевски научен център. Гл. ред. проф. Светлина Николова. ISSN 0204-4021.

2014, № 2: Сковронък, М. Компиляция ветхозаветных историй. Кодекс СБ III 22 коллекции Синадальной библиотеки в Бухаресте, 3–37; **Тотманова-Панева, М.** Една старозаветна гадателка, 38–43; **Андреев, Хр.** Седем надписа върху свитъка на пророк Наум от средновековни балкански църкви до XV век, 44–73; **Генов, Я.** Нотирани песнопения за св. Кирил и Методий в амброзиански антифонар, 1935 (*Проучване на произхода и съдържанието*), 74–102.

2014, № 3: Цибранска-Костова, М. Юридическата компиляция Nomos Mosaicos и някои аспекти на нейната славянска рецепция, 3–32; **Ефимова, В.** и **В. Желязкова.** Несколькословные номинации лиц в древнейших славянских рукописях, 33–48; **Пенкова, П.** Библейските цитати в старобългарския превод на Второто слово против арианите от Атанасий Александрийски, 49–60; **Томов, Т.** Един графит за престъпление и покаяние от „Св. София“ в Константинопол, 61–72.

Старобългарска литература. БАН, Институт за литература. Гл. ред. Ана Стойкова. ISSN 0204-868X.

2014, № 49–50: Миклас, Х. Синайский глаголический псалтырь Димитрия, 11–27; **Милтенов, Я.** Общие пассажи между коллекцията *Златоструй* и Княжеския изборник, 28–45; **Живова, М.** Папа Григорий I Великий (Двоеслов) в богослужебной агиографической традиции Slavia Orthodoxa, 46–68; **Петрова-Танева, М.** Търновският надпис на Иван Асен II, св. 40 „добропобедни“ мъченици и някои аспекти на култа им във Византия и средновековна България, 69–96; **Бърлиева, Сл.** Св. Амфилохий Иконийски в светлината на гръко-латинската и славянската агиография, 97–114; **Темчин, С.** О вероятном синайском происхождении среднеболгарского Германова сборника 1359 года, 115–125; **Стойкова, А.** От Месопотамия до Етрополе. Трансформации на мита за гигантската космическа птица, 126–168; **Спасова, М.** Неизвестен препис на *Беседа 45* и *Беседа 47* от старобългарското *Учително евангелие* на Константин Преславски, 169–187; **Андреев, Хр.** Два стенописни надписа с литургиен произход от времето на крал Милутин, 188–206; **Гетов, Д.** Гръцкият оригинал на душеполезния разказ *Птиците*, 207–214; **Miklas, H.** Bemerkungen zu einer Rezension von Nikolaos Trunte, 215–219.

Съпоставително езиковедие / Сопоставительное языковедие / Contrastive linguistics. СУ „Св. Климент Охридски“. Гл. ред. Петя Асенова. ISSN 0204-8701.

2014, № 1: Иванова, Н. и А. Андриенко. Концепт „успех“ в ценностном и языковом измерениях в болгарской, русской, британской и американской лингвокультурах, 5–19; **Hristov, B.** Ellipsis and Closest-Conjunct Agreement, 20–36; **Алмалех, М.** Функциониране на думата Етиопия в Стария завет, 37–54; **Буров, И.** За прозодификацията на афиксите и клитиките. Част II, 55–68; **Хамзе, Д.** Прагматични импликации на пародията, 69–83.

2014, № 2: Tasmowski, L. Du déterminant au discours en passant par le verbe, 5–30; **Бирова, И.** Перевод как диалог культур (на материале книги Николая Рериха „Семь великих тайн Космоса“ и ее перевода на болгарский язык), 31–37; **Стаменов, М.** Модел на значението на отрицателния суперлатив в българския език, 38–47; **Попова, В.** Преходните граматика в светлината на когнитивното моделиране на ранната езикова онтогенеза, 48–61.

2014, № 3: Янев, Б. За образните сравнения, разкриващи психичните свойства на човека (българско-английски паралели), 5–23; **Тодорова, Р.** Приятели, приятелство и семейни ценности в рекламата (за сближаването, споделянето и още нещо), 24–38.

Scripta & e-Scripta. BAS, Institute of Literature. Ed. Anissava Miltenova.
 ISSN 1321-238X

2014, № 13: **Ambrosiani, P.** Types of Books and Types of Records: A Short Presentation of the CGS Database of Cyrillic and Glagolitic Books and Manuscripts in Sweden, 9–24; **Granberg, A.** Early Cyrillic Printed Books in Swedish Libraries: Investigation and New Data, 25–38; **Ogrin, M.** Early Modern Slovenian manuscripts. Encoding and Presenting Descriptions, Genres and Authors, 39–46; **Petkanova, D.** Gregory Tsamblak and Classical Antiquity, 47–56; **Velcheva, B.** On Bulgarian Historical Dialectology, 57–62; **Evangeliou, I.** The Cyrillomethodian Tradition in the Slavic World, 63–70; **Korogodina, M. V.** Voskresenskaja Kormchaja: The Sources and the Scribes, 71–76; **Getov, D.** The Alphabetic Chapters Attributed to St. Neilos: an Edition, 77–88; **Bojadžiev, A.** Tracing the Greek Parallels to Acta Thomae in India as Witnessed an MS NBKM 10399 89–106; **Nikolova, G.** The Quotations from the Psalter in the Pašman Rule and the Croatian Glagolitic Tradition of the Psalter, 107–122; **Kotseva, E.** The Virtues of the Ruler according to the Life of Stefan Lazarević by Constantine of Kostenets, 123–130; **Atanassova-Pencheva, D.** Constructing a Hagiographic „Canon“ in the South Slavonic Literary Tradition. Stanislav’s Menologion: A Case Study, 131–148; **Илев, I. I.** The Slavonic Versions of Hippolytus of Rome’s Commentaries on the book of Profet Daniel, 149–170; **Рождественская, Т. В.** Из материалов к Своду древнерусских надписей Новгорода Великого: 10 средневековых граффити из новгородской церкви Николы на Липне, 171–178; **Льофстранд, Э.** Три архива XVII века: Новгородский, Смоленский, Тихвинский, 179–184; **Лис-Вельгош, И.** Проблема рецепции средневековой южнославянской письменности – о переводах древнесербских текстов на польский язык, 185–196; **Dimitrov, Vi.** The Murals of Saint Petka Church in Svoge, 197–214; **Dimova, D.** The Two Non-Canonical Prayers and the Glagolitic Abecedarium in Psalterium Demetrii Sinaitici, 215–222; **Petrova, D.** Stories from the Conversion of the Bulgarians and the Russians in the Annals of Sarandapor, 223–236.

ДИСЕРТАЦИИ

2014

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Стефанка Боянова АБАЗОВА. Езикови нагласи към жаргонизми, вулгаризми и професионална лексика. С., 2014.

Галина Николова АВРАМОВА. Проблеми на идентичността и особености на постмодерния наратив у Тимъти Финдли. С., 2014.

Димитър Николов АЛЕКСАНДРОВ. Фикционални репрезентации на постчовешкото в постмодерния роман дистопия в литературата на Северна Америка и Канада: Филип К. Дик, Уилям Гибсън, Маргарет Атууд. С., 2014.

София Ангелова АНГЕЛОВА. Сънищата на разума: истории на лудостта в българската проза от Освобождението до средата на 80-те години на ХХ век. С., 2014. ДН

Ганна Вадимовна АНГЕЛОВА. Лексикално-семантична характеристика на наименованията на дървесно-хростовите растения с ядивни плодове в руския и българския език. С., 2014.

Людмила Зарева БЕРКОВСКА. Компетентностният подход в литературното образование в средното училище. С., 2014.

Лилия Стоянова БУРОВА. Изследване на юнкцията в романа „Симплисисимус“. Принос към синтаксиса на нововисоконемския език. С., 2014.

Красимира Атанасова ВАЙС. Оценъчност и информативност на вестникарските заглавия в немската преса. С., 2014.

Виктория Енрико ГЕОРГИЕВА. Драматургични похвати в повествователни структури на българската литература с оглед преподаването ѝ в средното училище (Елин Пелин – „Гераците“, Йордан Йовков – „Старопланински легенди“ и Димитър Талев – „Железният светилник“). С., 2014.

Цветомира Стоянова ДАНОВА. Словата за Богородица от Йоан Дамаскин в българската средновековна книжнина (по материали от южнославянските календарни сборници до XIVв.). С., 2014.

Бистра Василева ДИКОВА. Транспозиции на глаголните форми в българския и чешкия език. С., 2014.

Ирена Любчова ДИМОВА. Ролята на емотивни изразни средства при конструирането на джендър идентичността. Анализ на английска и българска реч. С., 2014.

Албена Недкова ДОБРЕВА. Умението говорене като продуктивен компонент на комуникативната компетентност по български език като чужд за общи и академични цели (върху материал от Европейската изпитна система за езикови сертификати ECL). С., 2014.

Айля Реджеб ИЛИЯЗОВА. Ценностни ориентации в немската и българската фразеология. С., 2014.

Радослава Станкова КРАЛЕВА. Акустично-фонетично моделиране за разпознаване на детска реч на български език. С., 2014.

Камен Василев МИХАЙЛОВ. Български/булгарски образи в рускоезична среда. С., 2014. ДН

Мартин Нелсонов НЕНОВ. Изследване върху лексикалния обмен между германските езици (съвременна употреба на скандинавизмите в английския език). С., 2014.

Елисавета Ненчева НЕНЧЕВА. Панегирикът на дяк Андрей от 1425 г. в репертоара на южнославянските (български и сръбски) кодекси. С., 2014.

Милена Пенчева НЕЦОВА. Система на английските фамилни имена в съпоставка с българските. С., 2014.

Румяна Парашкевова ПАРАШКЕВОВА. Драматическата трилогия на А. К. Толстой („Смъртта на Йоан Грозни“, „Цар Фьодор Йоанович“, „Цар Борис“). Непроизнасяният дискурс и действието. С., 2014.

Венета Величкова САВОВА. Химничната прослава за св. Алексей Човек Божи сред православните славяни. С., 2014.

Силвена Николова СТАВРЕВА-ДОРОСТОЛСКА. Четенето с разбиране по български език като чужд за общи и академични цели с оглед на изпитната система ECL. С., 2014.

Стилиян Иванов СТОЙЧЕВ. Съвременният български морфологичен резултатив и неговите функционални еквиваленти в съвременния чешки език. С., 2014.

Елена Иванова ХРИСТОВА. Поетически модели в хърватската лирика през 30-те и 40-те години на XX век. С., 2014.

ИСТОРИЯ, ЕТНОЛОГИЯ, ФОЛКЛОРИСТИКА И ИЗКУСТВОЗНАНИЕ

Мария Стоянова БОЧЕВА-БЛАЖЕВА. Костюмографски решения на музикална сцена и на екран от знакови фигури в модния дизайн на XX век (Ив Сен Лоран и Владислав Шмидт). С., 2014.

Ана Павлова ВАСЕВА. Театрални измерения на съвременния танц в България между 1989 и 2010 година. С., 2014.

Александър Петров ВЪЧКОВ. Корпоративно военно облекло в България 1877–1945 година. С., 2014.

1869

- Вяра Колчова ГРАНИЦКА. Арттерапията като творчески процес. С., 2014.
- Георги Димитров ДАСКАЛОВ. Анализ, дефиниция и конструиране на формата при синтеза на архитектурата с изящните изкуства. С., 2014.
- Стоян Георгиев ДЕЧЕВ. Скулптурно-пластични аспекти в каменните чешми в Родопите от началото на Възраждането до средата на миналия век. С., 2014.
- Димитър Александров ДИМИТРОВ. Черепишкият типик (ЦИАИ 44) от XIV век в контекста на среднобългарската традиция на църковните устави. С., 2014.
- Маргарита Мирославова ДОНЧЕВА. Буквеният знак в детското възприятие. С., 2014.
- Цвета Вилдова ЕВЛОГИЕВА-КАЦАРОВА. Художественото оформяне на ръкописите от софийското книжовно средище XV–XVI век. С., 2014.
- Емилия Петрова ЖУНИЧ. Ролята на солиста певец в българския музикален театър. (По материали от професионалния музикален театър в Стара Загора). С., 2014.
- Татяна Димитрова ИВАНОВА. „Страшният съд“ в монументалната живопис на Българското възраждане – XVIII–XIX век (иконография и херменевтика). С., 2014.
- Румена Руменова КАЛЧЕВА. Поява, развитие институционални измерения на алтернативните арт пространства в България в периода от края на XX и първото десетилетие на XXI век. С., 2014.
- Дочка Иванова КИСЪОВА-ГОГОВА. Визуалните решения в българския плакат и провокациите на времето (1944–1989). С., 2014.
- Мариана Ангелова КОЧОРАПОВА. Декоративни техники и технологии при проектиране и прилагането на декора във финокерамичното производство. С., 2014.
- Татяна Митева КЪНЧЕВА-РУСЕВА. Класификация на накитите от халколита в днешните български земи. На базата на материали от културно-исторически комплекс „Коджадермен-Гумелница-Караново VI“. С., 2014.
- Бисер Янков ЛАЗАРОВ. Обучението на реставраторите по живопис (етика и мотивация, методи и жанрове). С., 2014.
- Константин Йорданов МАРКОВ. Проблеми на пространството в стенно-монументалната живопис в България в периода 60-те–80-те години на XX век. С., 2014.
- Жана Христова ПЕНЧЕВА-МАРКОВА. Православните храмове в Централна Стара планина през епохата на Възраждането. С., 2014.
- Катя Христова МЕЛАМЕД. Етно-културни процеси в българското общество. По данни от езическите некрополи VII–IX век. С., 2014.
- Юлиян Николов МИТЕВ. Българският видеоарт (1990–2010) възникване, постижения и проблеми. С., 2014.
- Милан Драган МИХАЙЛОВИЧ. Стенописите от XV век в манастира „Св. Прохор Пчински“ и църквата „Св. ап. Петър и Павел“ в метоха „Орлица“. Техника, технология и реставрационни проблеми. С., 2014.
- Галина Господинова МИХАЛЕВА. Текстил и нови технологии. Дизайнерът в епохата на високотехнологичния текстил. С., 2014.

Елена Ангелова ПЕНЧЕВА. Римското селище в м. Дана бунар (с. Георги Добрево, общ. Любимец) в контекста на сходните комплекси от Тракия. С., 2014.

Захарина Николова ПЕТРОВА-ПРОДАНОВА. Дизайн на лого – развитие и съвременни тенденции. С., 2014.

Димитрина Маринова ПОПОВА. Граници на намеса на Римската империя чрез архитектурата в Тракия. С., 2014.

Иля Симеонов ПРОКОПОВ. Приложна история: експертиза на исторически и археологически ценности в Република България. С., 2014. ДН

Донка Йозова РАДЕВА. Павликиани и павликианство в българските земи – архетип и повторения, VII–XVII в. С., 2014.

Юлиян Божидаров РАЙЧЕВ. Развитие на стъклопиаста в декоративно приложните изкуства в България 30-те–50-те години на XX век. С., 2014.

Снежина Стефанова СЛАВЧЕВА. Дизайн за учебно-възпитателна среда за начална училищна степен. С., 2014.

Миляна Велинова СТЕФАНОВА. Тенденции в развитието на съвременната българска мозайка. Естетически и технологични новости. С., 2014.

Юлий Емилов СТОЯНОВ. Елинистическа Тракия и латенският свят. Културни контакти и взаимодействия през IV–I в. пр.Хр. С., 2014.

Янислав Йорданов ТАЧЕВ. Монетосеченето на Дионисополис (IV в. пр. Хр.–III в. сл.Хр.). С., 2014.

Кирил Маринов ХРИСТОВ. Някои аспекти от взаимоотношенията изкуство–бизнес в съвременния свят на изкуството. Примерът с творчеството на Марк Костаби. С., 2014.

Ирина Константинова ЯКИМОВА. Външнополитическата преориентация на България 1985–1991 г. С., 2014.

НАУЧНИ ФОРУМИ

2014

Библиотеки–четене–комуникации

„Библиотеки без граници – съвременни архитектурни решения“

XIII национална научна конференция с международно участие, посветена на 125-годишнината от създаването на първата публична библиотека във Велико Търново
Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“ и Народна библиотека „Петко Р. Славейков“

13–14 ноември 2014 г. – Велико Търново

51 доклада

Европейският югоизток през втората половина на X–началото на XI век. История и култура

Международна научна конференция

Българска академия на науките

6–8 октомври 2014 г. – София

61 доклада от 14 страни

Един век българо-унгарски политически, стопански и културни връзки 1914–2014 г.

Международна конференция, посветена на стогодишнината на българо-унгарските политически, стопански и културни връзки

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, Унгарски културен институт в София и Институт за литература при БАН

20 ноември 2014 г. – София

25 доклада

Културно-историческо наследство – опазване, представяне, дигитализация

Научна конференция, посветена на 145-годишнината на Българската академия на науките

Регионален академичен център към БАН и Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“

26 ноември 2014 г. – Велико Търново

12 доклада

Образ–мит–текст

Осми международни Цар-Шишманови дни в Самоков

[Тридесет и четвърти научни четения на Асоциация „Онгъл“],

посветени на 180 години от рождението на Кузман Шапкарев, 170 години от излизането на първото българско списание „Любословие, или периодическо повсемесечно списание“ и 25 години от създаването на Семинара по практическа етнология и медиевистика „Проф. д-р Иван Шишманов“ в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ Асоциация за антропология, етнология и фолклористика „Онгъл“ и Градски исторически музей – Самоков

9–10 октомври 2014 г. – Самоков

Образът на цар Самуил. Художествена литература, история, фолклор, изкуство

Национална кръгла маса

Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“ и Институт за литература при БАН

3 октомври 2014 г. – София

14 доклада

Обществото на знанието и хуманизмът на XXI век

XII национална научна конференция с международно участие, посветена на Деня на народните будители

Българска академия на науките и Университет по библиотекознание и информационни технологии

31 октомври–1 ноември 2014 г. – София

55 доклада

Славистиката и българистиката днес: въпроси, идеи, посоки

Международна славистична конференция по повод 20-годишнината от създаването на специалност „Славянска филология“ в Югозападния университет

Филологически факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ –

Благоевград

16–18 октомври 2014 г. – Благоевград

Славянският свят в XXI век

Международна научна конференция

Славянско дружество в България

10–11 октомври 2014 г. – София

20 доклада от 8 страни

100 години кирилометодиевистика в България

Международна научна конференция

Кирило-Методиевски научен център при БАН

10–12 октомври 2014 г. – София

35 доклада от 7 страни

1869

ЕЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Библейският текст от Средновековието до Новото време (функции, рецепция, интерпретации)

Международна научна конференция
 Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“
 9–10 октомври 2014 г. – София
 26 доклада от 5 страни

Българо-полски колоквиум

Катедра „Славянска филология“ към Филологическия факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
 20–21 октомври 2014 г. – Пловдив

Вестник за жената. 1921–1944. Ракурси към женското

Научна конференция
 Институт за литература при БАН и Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“
 27–28 ноември 2014 г. – София
 21 доклада

XXII Интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура

В памет на акад. Петър Динев и на
 80-годишнината от рождението на ст.н.с. Стефан Кожухаров
 Институт за литература при БАН и Богословски факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“
 13–14 ноември 2014 г. – София
 39 доклада

Елена и Димитър Мутеви – ранните пътища на българската модерност

Научна конференция, посветена на 160 години от смъртта на Елена Мутева (1829–1854) и 150 години от смъртта на д-р Димитър Мутев (1818–1864)
 Факултет „Славянски филологии“ на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ и Институт за литература при БАН
 21 ноември 2014 г. – София
 13 доклада

Модернизмите ни. Българският литературен модернизъм: автори, издания, концепции

Институт за литература при БАН
 14–16 ноември 2014 г. – София
 48 доклада

Модернизмът като европейска ценност в творчеството на български и македонски литературни творци през XX век. Сходства и различия

Българо-македонска конференция
Институт за литература при БАН
26–27 септември 2014 г. – София
12 доклада

Наследството на лингвистиката в българската литературна теория

Научна конференция
Институт за литература при БАН и Катедра „Теория и история на литературата“
при Факултет „Славянски филологии“ на Софийския университет „Св. Климент
Охридски“
27–28 ноември 2014 г. – София
24 доклада

Пансиеви четения

Международна научна конференция
Филологически факултет на Пловдивския университет „Паисий Хилендарски“
24–25 октомври 2014 г. – Пловдив

Писменото наследство и информационните технологии – EI'Manuscript-2014

Пета международна научна конференция
Кирило-Методиевски научен център при БАН
15–20 септември 2014 г. – Варна
80 доклада от 10 страни

Просвещение и критика

Колегиум на направление „Литература на Българското възрождане“,
посветен на 145 години от създаването на БАН
Институт за литература при БАН
28 октомври 2014 г. – София
11 доклада

Първи международен филологически форум за студенти и докторанти

Факултет „Славянски филологии“ на Софийския университет
„Св. Климент Охридски“
13–16 ноември 2014 г. – София
223 доклада

САЩ като културна метафора на модерността. Феноменът САЩ и българската култура и литература; българо-американски литературни отражения (XX–XXI век)

Интердисциплинарна научна конференция
Институт за литература при БАН и Национална библиотека „Св. св. Кирил и
Методий“
10–11 декември 2014 г. – София
33 доклада

1869

1914: измерения на трагичното

Научна конференция

Институт за литература при БАН и Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий“

24–25 ноември 2014 г. – София

15 доклада

Християнство и книжнина

Международен симпозиум

Научен център „Преславска книжовна школа“ при Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“

24 октомври 2014 г. – Шумен

39 доклада

ИСТОРИЯ, ЕТНОГРАФИЯ, ИЗКУСТВО**Академик Иван Евстратиев Гешов (1849–1924) – държавник, общественик и учен, меценат на българската наука и култура**

Национална научна конференция

Институт за исторически изследвания при БАН, Регионален академичен център – Пловдив и Регионален исторически музей – Пловдив

6–7 ноември 2014 г. – Пловдив

38 доклада

Балканските и балтийските държави в Обединена Европа: история, религия, култури II

Международна научна конференция

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

1–3 октомври 2014 г. – София

62 доклада

Българи в чужбина, чужденци в България: институции, организации, общностен живот

Научна конференция

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

29–30 септември 2014 г. – София

39 доклада

Гласове на миналото

Научна конференция по проекта „Преживяно минало“

(за историята на комунистическия режим в България)

Исторически факултет на Великотърновския университет „Св.св. Кирил и Методий“

10–11 октомври 2014 г. – Велико Търново

Девета международна научна конференция „Драгоманови четения“

Посветена на 200-годишнината от рождението на украинския поет и художник Тарас Григорович Шевченко

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ и Фондация „Мати Украйна“

10 октомври 2014 г. – София

Изкуства и памет (XX–XXI век)

Четвърта международна интердисциплинарна конференция

Културен център на Софийския университет „Св. Климент Охридски“

7–9 декември 2014 г. – София

40 доклада

Комикс/анимация/кино

Научна конференция

Институт за изследване на изкуствата при БАН

4–5 септември 2014 г. – София

29 доклада

Константин Иречек: историк, държавник, общественик, мемоарист

Научна конференция, посветена на 160-годишнината от рождението на Константин Иречек

Институт за исторически изследвания – БАН

11 ноември 2014 г. – София

10 доклада

Контекстуализирайки промените: миграции, отместващи се граници и нови идентичности в Източна Европа

Международна научна конференция

Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН

8–10 октомври 2014 г. – София

55 доклада от 13 страни

Mirabilia: чудеса и чудовища

Първа интердисциплинарна конференция

Институт по балканистика и Център по тракология при БАН, Американски научен център в София

2–4 октомври 2014 г. – София

48 доклада

Наследство и културен пейзаж

Научна конференция в чест на стогодишнината от отпечатването на книгата на Карел Шкорпил „Опис на старините по течението на река Русенски Лом“

Регионален исторически музей – Русе

3–4 ноември 2014 г. – Русе

19 доклада

Начални проучвания по стопанска история и история на социално-икономическата сфера в Югозападна България

Научен семинар

Стопански факултет на Югозападния университет „Неофит Рилски“ – Благоевград

15 октомври 2014 г. – Благоевград

19 доклада

От терена до музейната витрина

Научно-практическа конференция

Регионален исторически музей – Пазарджик

9–10 октомври 2014 г. – Пазарджик

13 доклада

Старопланинският регион в историята на българските земи

Национална конференция с международно участие

Регионален исторически музей – Габрово,

Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“

2–3 октомври 2014 г. – Габрово

46 доклада

1869

1869

ХОРИЗОНТИ

Българистиката в Грузия

За рождена дата на българистиката в Грузия можем да приемем 1940 г., когато българският език започва да се изучава като втори славянски в специалността „Руска филология“ на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“¹. Дългогодишни преподавателки са известните грузински славистки доцент Елеонора Лвовна Кремер и професор Лидия Георгиевна Хатиашвили.

През 70-те и 80-те години на ХХ век преподава пристигналата от България Наталия Г. Зауташвили², за която българският език е майчин. Тя допринася много за развитието на българистиката в Грузия и за повишаването на интереса към българския език, литература и култура, като запознава грузинските студенти с живата българска реч, с българските народни традиции и обичаи и с културата на българите. Всяка година тя организира и пътувания на грузинските студенти в България.

Разцветът на българистиката в Грузия е през 90-те години на ХХ век, когато във връзка с преобразуването на Катедрата по руски език №1 в Катедра по славянски езици хорариумът на курса по български език значително е увеличен. Докато през предишните години той се изучава не повече от два семестъра, в този период семестрите стават вече седем за образователно-квалификационна степен бакалавър и четири за образователно-квалификационна степен магистър. Учебните програми по български език за двете образователно-квалификационни степени се създават под ръководството на завеждащата Катедрата по славянски езици професор Натела Соломоновна Чохонелидзе.

Пак през 90-те години на ХХ век курс по български език е въведен и във Факултета по славистика на Тбилиския педагогически университет „Сулхан-Саба Орбелиани“. Преподавател тук е Елена Шалвовна Чиалашвили, възпитаничка

¹ Първият национален университет в Кавказ е открит на 26 януари (8 февруари по нов стил) 1918 година, в деня на паметта на цар Давид Строителя. От 1989 г. университетът носи името на Иване Джавахишвили, един от основателите на висшето учебно заведение.

² Н. Г. Зауташвили. Апрельское восстание 1876 г. в Болгарии и А. Н. Церетели: [Дипломатическая деятельность]. – В: Мацне. Академия наук Грузинской ССР., 1974, №4, 64–80.

на Н. Г. Зоуташвили и доцент от Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“. Тя е съставител на програми по български език (Тбилиски държавен университет „Иване Джавахишвили“, 1999), съавтор е на „Учебник по български език за грузински студенти“ (Тбилиси: Издателство на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“, 2000) и на „Българска граматика. Помагало за грузински студенти“ (Тбилиси: Издателство на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“, 2000)³, а така също е автор и на редица научни статии и доклади по българско-руско-грузинска съпоставителна лингвистика, сред които: *Сопоставительный анализ переводов вавилонского эпизода Библии (иврит, грузинский, русский, болгарский)*. – В: Научная сессия филологического факультета Тбилисского государственного университета им. Иване Джавахишвили, Тбилиси, 1998; *Об основных значениях болгарских предложно-именных сочетаний и способах их передачи при переводе на русский и грузинский*. – В: Научная сессия филологического факультета Тбилисского государственного университета им. Иване Джавахишвили, Тбилиси, 1999; *Сопоставительный анализ темпоральных наречий в русском, болгарском и грузинском языках*. – Славистика в Грузии № 6, 2007; *К сопоставительному анализу андроцентризма в русском, болгарском и грузинском языках*. – Славистика в Грузии № 8, 2007; *О степени гендерной асимметрии в русском, болгарском и грузинском языках*. – В: XI конгресс МАПРЯЛ: Мир русского слова и русское слово в мире. Т. 5, С., 2007.

Под научното ръководство на Е. Ш. Чиалашвили студентите разработват различни теми: „Съпоставителен анализ на полисемията в руски и български език“ (Нелли Солодихина), „Междуетникова омонимия в руски и български език“ (София Хуцишвили), „Съпоставителен анализ на термините за родство в руски, български и грузински език“, „Съпоставителен анализ на соматизмите в руски, български и грузински език“, „Съпоставителен анализ на зоологизмите в руски, български и грузински език“ (Лия Тадтаева), които са представени в различни години като доклади на студентски научни конференции, публикувани в студентски научни списания и защитени като магистърски тези и докторски дисертации.

Майя Ревия защитава докторска дисертация под ръководството на Е. Л. Кремер на тема „Лексико-граматични разрези на фразеологичните единици в руски и български език“ (2005 г.) и публикува статии по темата на дисертацията.

³ Виж Приложението.

1869

Утвърждава се и традицията студентите тържествено да отбелязват Деня на славянската писменост 24 май съвместно с българската диаспора и Посолството на Република България в Тбилиси.

През 2008 г. по инициатива на Марианна Албертовна Баласанян⁴ в програмата на студентите от специалност „Руска филология“ във Факултета по педагогика, хуманитарни и социални науки на Ахалцихския държавен учебен университет⁵ на мястото на курса „Старославянски език“ е въведена задължителна учебна дисциплина „Български език“ с продължителност два семестъра (10 кредита, 3 часа седмично) и преподавател Елена Чиалашвили. През 2009/2010 учебна година студентите, които изучават български език, са седем, през учебната 2010/2011 – четирима, а през 2011/2012 учебна година – деветима. От учебната 2012/2013 година дисциплината „Български език“ е свалена от учебния план поради липса на специалист по български език и литература.

Малко преди това преподаването на български език е прекратено в останалите два университета. По този начин от 2012 г. и в трите упоменати университета курсове „Български език“ не се предлагат на студентите.

В Батумския държавен университет „Шота Руставели“ студентите от специалност „Руска филология“ изучават само полски език, като по-рано се изучавал и украински език. С южната група славянски езици студентите се запознават единствено в рамките на теоретичните курсове „Въведение в славянската филология“ и „История на руския език“, благодарение на които обучаемите получават сведения за особеностите на старославянския език като първия писмен език на славяните. В рамките на дисциплините „Лингвокултурология“ и „Етнолингвистика“ студентите се запознават с българските народни традиции и обичаи и с историята на българския народ.

За нуждите на обучението на студентите от Батумския държавен университет „Шота Руставели“ преподавателите М. В. Арошидзе⁶ и Т. Путкардзе⁷ издават

⁴ Марианна Баласанян е завършила през 2002 г. специалност „Руски език и литература със засилено изучаване на чужд (английски) език“ във факултета „Славистика“ към Тбилиския педагогически университет „Сулхан-Саба Орбелиани“. През 2006 г. тя защитава докторска дисертация на тема „Семиотически аспекти синонимии (на материал глаголов звучания по произведениям М. Булгакова)“ в Катедрата по славянски езици към Филологическия факултет на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“. От 2009 г. М. Баласанян е ръководител на направление „Руски език и литература“ във Факултета по педагогика, хуманитарни и социални науки, асоцииран професор.

⁵ Ахалцихският държавен учебен университет е наследник на регионалния клон на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“. През 2014 г. е преименуван на Самцхе-Джавахетски държавен университет.

⁶ М. В. Арошидзе е завършила специалност „Руски език и литература“ в Историко-филологическия факултет на Батумския държавен университет „Шота Руставели“ през 1979 г.

⁷ Т. Путкардзе е завършил специалност специалност „Грузински език, литература и история“ в Историко-филологическия факултет на Батумския държавен университет „Шота Руставели“ през 1988 г.

учебно пособие „България глазами грузин (этнолингвистический экскурс)“ Тбилиси, Универсал, 2013. 114 с.

Студентите русисти по традиция всяка година тържествено отбелязват Деня на славянската писменост.

По думите на професор д-р Марина Арошидзе Департаментът по славистика към Батумския държавен университет „Шота Руставели“ и самата тя, като негов ръководител, полагат усилия за въвеждането на курс по „Български език“. Трима преподаватели от този департамент са посещавали курсове по български език в Югозападния университет „Неофит Рилски“ в рамките на съществуващия между двата университета договор за сътрудничество.

За да се възроди дългогодишната традиция на преподаване на български език и култура в системата на университетското образование в Грузия, следва да се подготвят необходимите за целта кадри – преподаватели по български език като чужд. От голяма полза например за популяризиране на българския език в Грузия, както и за повишаването на квалификацията на българистите в Грузия би било ежегодното включване на грузинските студенти и преподаватели слависти в международните семинари по български език и култура за чуждестранни българисти и слависти в СУ „Св. Климент Охридски“ и във ВТУ „Св.св. Кирил и Методий“.

За интереса към българистичната тематика в Грузия говори фактът, че на Третия международен конгрес по българистика (гр. София, 23–26 май 2013 г.) с научни доклади (на руски език) участват изследователи от Грузия: Марина Арошидзе („Семантичното поле на „дом–стопанство“ в българската, руската и грузинската езикова картина на света“); Лела Тавдгиридзе⁸ („Патриотичното възпитание в творчеството на Иван Вазов“); Гули Шервашидзе⁹, Мадона Микеладзе¹⁰ („Диалог на културите – поезията преди всичко“); Тамаз Путкарадзе („Някои въпроси от историческите и научно-културните взаимоотношения на българския и грузинския народ“); Кетеван Павлиашвили („Грузинци на българо-руското дипломатическо поприще през втората половина на XIX в. – А. Церетели“); Дареджан Буачидзе („Националноосвободителното движение на България и грузинската обществена мисъл през 80-те години на XIX век“).

⁸ Лела Тавдгиридзе е доктор на педагогическите науки, професор на Батумския държавен университет „Шота Руставели“.

⁹ Гули Шервашидзе е професор на Батумския държавен университет „Шота Руставели“.

¹⁰ Мадона Микеладзе е асоцииран професор на Батумския държавен университет „Шота Руставели“.

Приложение

Е. Чиалашвили, М. Ревиа. Учебник по български език за грузински студенти. Тбилиси, Издателство на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“, 2000. 256 с.

Учебникът по български език за грузински студенти е предназначен за студентите от Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“ и Тбилиския педагогически университет „Сулхан-Саба Орбелиани“. Учебникът съдържа оригинални текстове и упражнения, а също така и взети от други учебници и учебни пособия (Д. Илиева, Е. Кирякова, С. Михайлова „Български език за чуждестранни студенти“, С., 1969; Ст. Гинина, Цв. Николова, Л. Сакъзова „Учебник по български език за чужденци“, С., 1972, П. Пашов, Хр. Първев, В. Радева „Болгарский язык (учебник для иностранцев)“, С., 1986; Ю. Антонова, Ел. Кирякова „Говорите ли български? (видеокурс)“, С., 1991).

Учебникът се състои от две части. Първата съдържа въведение и 40 урока, които включват базова лексика и граматика, представени в диалози и упражнения чрез функционално-комуникативни образци (*Какво е това? Запознаване; В магазина за часовници; Годишните времена; В книжарницата; Как уча български език; В сладкарницата; Писмо от София; Жилището на семейство Христови; Семейство Христови; На екскурзия; Най-скъпоценният плод; Първият космонавт; На гарата; Добър урок; В ресторанта; В магазините за хранителни стоки, хляб, плодове и зеленчуци; В Централния универсален магазин; В магазина за готово дамско облекло; Къде се намира народният театър?; Познавате ли Борислав?; При лекаря; При зъболекаря; София; В библиотеката; На кино; В театъра; На стадиона; Срещу Нова година; Разходка из София; Телефонен разговор; На рожден ден; В зоологическата градина; Трудово-кооперативното земеделско стопанство; Ваканцията дойде; На море; Днес много ми върви; Деветте паметника на култура; Какво мислите за жените?; Собствено мнение; Витоша).*

Втората част съдържа 30 урока с лингвострановедска и културоведска насоченост. Авторите включват и умело подбрани текстове от българската литература, както и биографични справки за някои български писатели (*Република България /Географско описание/; Градове на България; България /Исторически бележки/; Образуване на българската държава; Първа българска държава, Втора българска държава; България /Из „Това е България“/; Скалите на Мадара; Начало на старобългарската литература; Кирил и Методий – първите славянски учители; Българското Възраждане; Паисий Хилендарски; Из „Славянобългарска история“; Древен и вечен; Български език; Кирил и Методий; Вавилонска кула; Красотата на душата; Христо Ботев; Иван Вазов; Алеко Константинов; Йордан Йовков; Елин Пелин; Пенчо Славейков; Пейо Яворов;*

Димчо Дебелянов; Христо Смирненски; Никола Вапцаров; Елисавета Багряна; Веселин Ханчев; Димитър Димов).

Системата от разнообразни упражнения и функционално-комуникативни образци е насочена към формиране на речеви навици (четене, говорене, аудиране) и писане, което позволява да се усвоят основите на българската граматика и лексика и по-ефективната комуникация в българска езикова среда.

Страноведските текстове в учебника способстват за повишаване на интереса на студентите към България. Използваните художествени текстове от българската литература дават възможност на обучаемите да се запознаят с културата и душевността на българите.

Учебникът е съобразен с учебната програма на студенти филолози, изучаващи български език в рамките на учебната дисциплина „Славянски език“, но може да бъде използван и от студенти нефилолози, а също така и за индивидуално обучение.

Е. Чиалашвили, М. Ревиа. Българска граматика. Помагалo за грузински студенти. Тбилиси. Издателство на Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“, 2000. 144 с.

Помагалото по българска граматика за грузински студенти (на руски език) е предназначено за студентите от Тбилиския държавен университет „Иване Джавахишвили“ и Тбилиския педагогически университет „Сулхан-Саба Орбелиани“. Състои се от следните раздели: *Фонетика, фонология; Морфология, словообразуване; Синтаксис; Лексика, фразеология*. Авторите акцентират върху специфичните и трудни въпроси на българската граматика (аналитичния строеж, членуването на имената, образуването и употребата на глаголните времена, вида и наклонението на глаголите). Граматичните особености на българския език са удачно схематизирани в 87 таблици и пояснения към тях. Интерес представляват таблици № 80–82 „Сравнение на семантичния обем на многозначните думи в български, руски и грузински език“ (глава, уста, ръка); таблица № 83 „Многозначност на омонимите“ (в български, руски и грузински език); таблица № 84 „Фразеологизми с компонент *глава* (в български, руски и грузински език)“; таблица № 85 „Фразеологизми с компонент *уста* (в български, руски и грузински език)“; таблица № 86 „Фразеологизми с компонент *ръка* (в български, руски и грузински език)“; таблица № 87 „Основни лингвистични термини“ (в български и руски език).

Помагалото е необходимо допълнение към „Учебника по български език за грузински студенти“ (Тбилиси, 2000) от същите автори.

М. В. Арошидзе, Т. Путкарадзе. България глазами грузин (этнолингвистический экскурс. Тбилиси, Универсал, 2013. 114 с.

Книгата започва с интересен епиграф:

Кто мы? Откуда мы идем? А главное – куда? К чему и с кем?

Эти вопросы волнуют людей всех времен и народов.

Причем наши представления о нас самих не всегда совпадают

с мнением представителей другого этноса.

Во многом мы похожи друг на друга, но по разным причинам:

иногда нас сближает общее происхождение, постоянное соседство, а иногда – родство исторических судеб, родство душ ...

Кои сме ние? Откъде идваме? А главното – накъде отиваме? Към какво и с кого?

Тези въпроси вълнуват хората от всички времена и народи.

При това нашите представи за нас самите не винаги съвпадат

с мнението на представителите на другия етнос.

В много ние си приличаме един на друг, но по различни причини:

понякога нас ни сближава общият произход, постоянното съседство, а понякога – родството на историческите съдби, родството на душите ...

В увода „Култура на паметта и паметта на културата“ авторите отбелязват, че в условията на прекрояване на политическата карта на съвременна Европа създаването на социално-хуманитарната мемориална парадигма, осмислянето на своята културна памет, преразглеждането на тоталитарното минало благоприятства процеса на демократизация, подпомага процеса на създаване на активно и отговорно гражданско общество. По думите на Ян Асман „Миналото отново „се открива“ в настоящето, моделира се от него в зависимост от съществуващите обстоятелства“.

В първата част на книгата авторите анализират сходството на историческите съдби на българския и грузинския народ в светлината на културната памет: културните паралели и маркерите на културната памет; историята на грузинско-българските взаимоотношения; паметниците на християнската култура; тюркизмите в българския и грузинския език; българското село; българската кухня; народните празници.

Втората част „По пътищата на дружбата“ е посветена на двата града побратими (Благоевград и Батуми) и на двата университета побратими (Югозападния университет „Неофит Рилски“ и Батумския държавен университет „Шота Руставели“).

В книгата се прави анализ на етнолингвистичните и етнокултурните реалии на двете култури, на двата народа – българския и грузинския, които, без да са родствени народи, са развили редица общи черти в резултат на сходството на

историческите си съдби (има се предвид 500-годишното османско владичество в България и 300-годишното – в Грузия). Такива са и наличието на турцизми в грузински и български език, и сходната кухня, и напитките, и детайлите на бита и т.н. Всичко това е показано в светлината на сътрудничеството между двата университета – Югозападния университет „Неофит Рилски“ и Батумския държавен университет „Шота Руставели“.

**Радостина Стоянова, Елена Чиалашвили,
Марина Арошидзе, Мариана Баласаниян**

НАУЧЕН ЖИВОТ

Онзи прочут Самуил, който още е в устата на българите. 1000 години от смъртта на българския цар Самуил (997-1014)

През 2014 г. българската общественост отбеляза по достоен начин хилядагодишнината от смъртта на великия български цар Самуил († 6 октомври 1014).

С Решения на Министерския съвет на Република България № 742/28 ноември 2013 г. и № 18/7 февруари 2014 г. бе разпоредено отбелязването на 1000-годишнината от смъртта на българския цар Самуил с редица мероприятия, като за целта бе отпусната целева държавна субсидия. В тази връзка бяха учредени Национален и Организационен комитет. Националният комитет бе оглавен от тогавашния министър-председател на Република България Пламен Орешарски (председател), който впоследствие бе заменен от премиера на служебния кабинет проф. Георги Близнашки. Останалите членове на комитета бяха още: заместник-председател – акад. Стефан Воденичаров, председател на Българската академия на науките; заместник-председател – доц. Мартин Иванов, министър на културата; членове: проф. Румяна Коларова, министър на образованието и науката, Даниел Митов, министър на външните работи, Велизар Шаламанов, министър на отбраната; почетен член – Негово Светейшество българският патриарх и софийски митрополит Неофит; представител на Президента на Република България.

По инициатива на директора на Националния археологически институт с музей доц. д-р Людмил Вагалински на 13 декември 2013 г. в сградата на музея се формира Организационен комитет за отбелязването на паметната дата и се планираха по-важните научни изяви за 2014 г. Председател на Организационния комитет стана видният български историк академик Васил Гюзелев.

В Организационния комитет бяха включени много български учени от Българската академия на науките, различни университети, национални и регионални музеи и други научни институции (заместник-председател – доц. д-р Людмил Вагалински, директор на Националния археологически институт с музей при БАН; Членове: чл.-кор. Светлана Куюмджиева, БАН; проф. д-р Анисава Милтенова, Институт за литература при БАН; проф. д-р Божидар

Димитров, директор на Националния исторически музей; проф. д-р Боряна Христова, директор на Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“; проф. д-р Вася Велинова, директор на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ при Софийския университет „Св. Климент Охридски“; проф. д-р Пламен Павлов, Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“; проф. д-р Илия Илиев, Институт за исторически изследвания при БАН; проф. д-р Станислав Станилов, Национален археологически институт с музей при БАН; проф. д-р Лора Тасева, Институт по балканистика с център по тракология при БАН; доц. д-р Соня Пенкова, директор на Националния военноисторически музей; доц. д-р Георги Н. Николов, Софийски университет „Св. Климент Охридски“; доц. д-р Снежана Ракова, Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград; доц. д-р Емануел Мутафов, Институт за изследване на изкуствата при БАН; доц. д-р Иванка Петрова, Институт за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН; доц. д-р Ивона Карачорова, Институт за български език при БАН, доц. д-р Мария Рехо, заместник-директор на Националния археологически институт с музей при БАН; доц. д-р Славия Бърлиева, директор на Кирило-Методиевския център при БАН; д-р Христина Цонева, директор на Регионален исторически музей – Благоевград; д-р Тодор Чобанов, заместник-кмет на Столична община; Димитър Димитров, областен управител на Благоевград; инж. Вельо Илиев, кмет на община Петрич; представител на Негово Високопреосвященство Неврокопския митрополит Серафим; представител на Фондация „Българска памет“; доц. д-р Стоян Германов, Македонски научен институт – София; Представител на Българското сдружение на родовете от Македония). Организационният комитет планира, подготви и координира провеждането на всички научни прояви за отбелязването на 1000-годишнината от българската епопея във войната с Византийската империя и смъртта на цар Самуил¹.

Още през пролетта на 2014 г. бяха осъществени редица инициативи от страна на Национален студентски пътуващ семинар, ръководен от доц. Снежана Ракова (Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград) и екип в състав: доц. д-р Димитър Димитров (Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“); гл. ас. д-р Елена Костова (БАН, Институт за исторически изследвания при БАН); гл. ас. д-р Николай Хрисимов (Великотърновски университет „Св.св. Кирил и Методий“); гл. ас. д-р Янко Христов и гл. ас. д-р Диана Велева (Югозападен университет). На 17 април 2014 г. в ЮЗУ беше проведен едnodневен семинар на тема *Комитопулите: Самуил и Битолският надпис на Иван Владислав* с

¹ За подготовката вж. Г. Н. Николов. Някои събития, свързани с отбелязване на 1000-годишнината от смъртта на българския цар Самуил († 6 октомври 1014) през есента на 2014 г. – Наука 24/3 (2014) с. 76–77; Същият. Научни прояви, посветени на 1000-годишнината от смъртта на българския цар Самуил († 6 октомври 1014 г.). – История 22/5 (2014) с. 529–532.

1869

основна лекция на проф. Василка Тъпкова-Заимова и доклади на студентите участници в предстоящия поход *По местата на Самуилова България*. В периода 1–4 юни 2014 г. бе осъществен и самият поход, в който взеха участие 34 студенти от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновския университет, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Пловдивския университет и Югозападния университет. По време на пътуването студентите посетиха историческия музей в Петрич и Самуиловата крепост край с. Ключ. В Република Македония те разгледаха град Струмица, манастира във Водоча „Св. Леонтий“ и във Велюса „Св. Богородица Елеуса“, с. Демир Капия (скалите с останките от средновековната крепост Просек на р. Вардар), Охрид (църквите „Св. Богородица Перивлепта“, „Св. Йоан Канео“, „Св. св. Климент и Пантелеймон“, „Св. София“, Самуиловата крепост и манастира „Св. Наум“ на Охридското езеро). В Албания групата премина през средновековната област Девол и посети град Корча. В Република Гърция студентите отседнаха в Преспа, където разгледаха базиликата „Св. Ахил“ на едноименния остров в Малкото Преспанско езеро, църквата „Св. Герман“ в с. Герман, манастира „Св. Богородица Порфира“. При с. Псарадес (Нивици) бе организирана експедиция с лодки до скалните манастири в Голямото Преспанско езеро. На 4 юни студентите отдадоха почит на българския цар с нощно бдение със свещи пред гроба му в базиликата „Св. Ахил“. През следващите дни бяха посетени още Костур и Вергина. Навсякъде посещенията бях придружени с беседи, изнесени от ръководния екип и част от студентите. На 3 и 4 септември 2014 г. в залите на Регионалния исторически музей – Благоевград под ръководството на доц. Снежана Ракова, д-р Христина Цонева и д-р Янко Христов беше организирана и проведена студентска научна конференция на тема *1000 години Самуилова България*. В нея взеха участие 15 студенти от Софийския университет, Великотърновския университет, Пловдивския университет, Университета по библиотекознание и информационни технологии и Националната художествена академия. След конференцията участниците посетиха с учебна цел и крепостта Филипи в Беломорска Тракия. Докладите на студентите са качени на сайта на проекта в ЮЗУ под формата на сборник: www.historyseminar.swu.bg. След селекция за най-добра фотография много снимки от похода са качени в интернет и са достъпни на същия сайт. Създадени са и няколко активни Фейсбук страници – група *1000 години от смъртта на цар Самуил, Приятели на специалност „История“ в ЮЗУ-*, които свързват личните страници на голяма част от участниците в похода. След внимателен подбор на снимковия материал най-добрите снимки бяха включени в постерна изложба, която обиколи вече няколко места в Благоевград и в други градове (септември – в РИМ Благоевград и в общината на град Симитли, октомври – в ЮЗУ и Хуманитарната гимназия в град Враца).

През април и юли 2014 г. се проведе етноложка експедиция с участието на етнолозите д-р Божидар Алексиев, д-р Григор Григоров, д-р Богдан Дичев,

д-р Ивайло Марков, д-р Виолета Периклиева. Участниците извършиха теренни етноложки проучвания в гр. Петрич, парк-музей „Самуилова крепост“, с. Коларово, с. Ключ, с. Яворница, с. Скрът, с. Габрене, с. Самуилово, с. Мокриево, местността Пирго и с. Банско в община Ново село (Република Македония), гр. Дупница, гр. Бобов дол и околните села Големо село, Коркина, Мърводол, Пастух, Доброво, Вуково, Голем Върбовник, Палатово, Мламолово, Смоличано, Шатрово.

Значителна по обем дейност бе извършена под ръководството на директора на РИМ – Благоевград, д-р Христина Цонева. На 16 юни 2014 г. в с. Добърско, Благоевградско, се проведе тематичен художествен пленер „Самуиловите войни“. Пленерът беше открит в двора на църквата „Св. Теодор Тирон и Св. Теодор Стратилаг“, където домакините (Кметство с. Добърско и община Разлог) представиха кратка програма. В нея взеха участие „Добърските баби“ към читалище „Просвета“, включени в националната листа за живи човешки съкровища и ученици от ОУ „Св. Климент Охридски“, с. Добърско, които представиха накратко епохата на Самуилова България. В пленера взеха участие художниците: Галина Левашка, Аксиния Милева, Живко Янев, Огнян Механджиев и Георги Стойчев. Инициативата продължи до 20 юни, когато беше открита изложба на художествените творби. В изложбата освен художниците се включиха и ученици от ОУ „Св. Климент Охридски“, чиито рисунки по темата също бяха представени на гостите на пленера. На 8 октомври 2014 г. в РИМ – Благоевград бяха открити две изложби, посветени на 1000-годишнината от смъртта на цар Самуил. Първата от тях *Цар Самуил. Самуилова крепост. Археологически проучвания 1968–1976 година* е двуезична – на английски и български език. Подготвена от ас. Цветана Комитова, уредник в отдел „Археология“ на РИМ – Благоевград, тя представя археологическите проучвания в Ключката клисура. Втората изложба се състои от творбите на проведения през юни художествен пленер в с. Добърско на тема *Самуиловите войни*. Същата изложба беше представена и на конференция на тема *1000 години от смъртта на цар Самуил*, организирана съвместно с Областен и общински съвет на СОСЗР – Благоевград, читалище „Н. Вапцаров – 1866“ – Благоевград, Военен клуб – Благоевград, литературен клуб „Оксиморон“, Краеведческо дружество – Благоевград. Предстои обнародване на резултатите от теренните археологически проучвания на земленото укрепление, извършени от българската археоложка Димка Серафимова (1923–2003) в периода 1968–1976 г. Подготвена е за отпечатване книга със заглавие *Самуилова крепост в Ключката клисура – археологически проучвания 1968–1976 г.* с автор Цветана Комитова.

На 10 септември 2014 г. под ръководството на проф. Стоян Денчев (ректор на Университета по библиотекознание и информационни технологии – София) в град Одрин (Република Турция) се проведе международен научен семинар на тема *Делото на цар Самуил и българският цивилизационен избор*. В него взеха

участие преподаватели, докторанти и студенти от същия университет, както и представители на българската диаспора в Източна Тракия. Българският консул в гр. Одрин, Руско Георгиев, прочете приветствие от името на министъра на културата на Република България, доц. д-р Мартин Иванов. В работата на семинара активно се включи и председателят на читалище „Просвета“, гр. Одрин – Мария Чакърък. Докладите, изнесени на научния семинар, бяха разделени в две секции и засегнаха теми от историята на Самуилова България (за живота и делото на великия български цар Самуил и неговите наследници, за Самуиловите крепости, за надписа на Самуил от с. Герман и надписа на цар Иван Владислав от Битоля и др.).

На 18 септември в Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ бе открита изложбата *Цар Самуил – величие и трагизъм* (18 септември–18 октомври 2014 г.). Директорът на библиотеката проф. д-р Боряна Христова приветства гостите. Председателят на Организационния комитет акад. В. Гюзелев изнесе експозе *Размисли за века на българския цар Самуил*. Между другото той отбеляза: *В българската история Самуиловият век е една от онези забележителни страници, в които героизмът и величието съжителстват с трагизъм и разруха. Навярно подобно на други, които следват неумолимия и безвъзвратен ход на времето, и както тогава, така и по-късно, българите не можаха да извлекат поуки от своето величаво и трагично историческо битие*. Доц. дин Милкана Бошнакова и доц. д-р Елисавета Мусакова представиха изложбата от името на авторския екип. Министър-председателят на Република България проф. Георги Близнашки произнесе емоционално слово, с което изложбата бе открита. Експозицията съдържа експонати от фондовете на НБКМ (ръкописи, възрожденска периодика, литературни творби и научни изследвания за епохата на цар Самуил и др.).

На 1 октомври 2014 г. в залите на Националния исторически музей бе открита изложбата *Българската автокефална архиепископия в Охрид 1018–1767*. На откриването директорът на музея проф. Божидар Димитров разказа историята на спасяването на изложените паметници от български учени по време на Първата световна война. В изложбата са включени 65 оригинални предмета от колекциите на НИМ – икони, ръкописи, старопечатни книги, литургически тъкани, църковна утвар. Сред изключително ценните експонати от изложбата са: един от най-ранните преписи на историческото съчинение на Йоан Скилица (XII в.), митрата на охридските архиепископи от XVIII в., дарохранителниците и хоросът от църквата „Св. Богородица Перивлепта“. Всички експонати могат да бъдат видяни в периода от 1 октомври 2014 до 5 март 2015 г. Издаден е и луксозен каталог на сбирката².

² Още за тази изложба вж. у Б. Димитров. Изложба „Българската автокефална архиепископия в Охрид (1018–1767)“. – Наука 24/6 (2014) с. 49–53; Н. Марков. Българската автокефална архиепископия в Охрид 1018–1767. – Будител 4/34 (2014) с. 6–23.

На 2 октомври в Централното фоайе на Ректората бе открита постерна изложба *Ненадминат по сила и ненадминат по храброст. Българският цар Самуил († 1014)*. Изложбата бе подготвена от д-р Албена Миланова от Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“ и Методи Златков от Националния археологически институт с музей при БАН. Изложбата съдържа богат снимков материал – средновековни текстове и миниатюри, фотографии на градове и крепости, свързани с цар Самуил, възстановки на крепости, епиграфски паметници, оловни печати, географски карти и др. – общо 24 двуезични постера (с текст на български и английски език). Авторите на изложбата бяха подготвили и специален луксозно отпечатан каталог с текст на български и английски език. Впоследствие изложбата бе представена на обществени места в София и в много български градове. След контакт с колеги от чужбина постерите бяха изложени в Рим (Италия), в Кошице (Словакия) и Подгорица (Черна гора)³.

На 3 октомври 2014 г. в Заседателната зала на НБКМ под ръководството на нейния директор проф. Б. Христова и директора на Института за литература при БАН доц. Елка Трайкова се проведе Национална кръгла маса *Образът на цар Самуил – художествена литература, история, фолклор, изкуство*. В програмата на научния форум бяха включени 16 български учени и специалисти от НБКМ, Института за литература при БАН, Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Нов български университет, Русенския университет „Ангел Кънчев“, Шуменския университет „Епископ Константин Преславски“, Института за етнология и фолклористика с Етнографски музей при БАН, Театрален колеж „Любен Гройс“ и музей „Емилиян Станев“ – Велико Търново. Интерес предизвикаха докладите на проф. Стоянка Кендерова („Българската държава при цар Самуил според арабски извори“), д-р Григор Григоров („Локалната памет за сюжета *Самуил убива брат си Арон* в обл. Разметаница, Дупнишко и Бобовдолско“), д-р Богдан Дичев („Домашното огнище на царя или битът на паметта за Самуил“), д-р Божидар Алексиев („Парк-музей „Самуилова крепост“ и ролята му в културата на селата от Подгорието/Подгорията“), д-р Ивайло Марков и Виолета Периклиева („Цар Самуил и Беласишката битка в пограничния регион Петрич (България) – Струмица (Македония): културна памет и културни политики“). Предстои издаването на сборник с материалите от кръглата маса.

Безспорно, кулминация сред научните прояви, посветени на цар Самуил, бе Международната научна конференция *Европейският югоизток през втората половина на X–началото на XI век – история и култура*. Нейната подготовка започна още през януари 2014 г. Организатори на научния форум бяха акад. В. Гюзелев и доц. Георги Н. Николов, заедно с екип от сътрудници (проф. Илия Илиев, д-р Елена Костова, д-р Албена Миланова, Симеон Хинковски, Явор Митов и др.).

³ От Скопие отказаха да приемат изложбата.

На поканата за участие откликнаха 31 български и 20 чуждестранни учени. Конференцията се проведе в София от 6 до 8 октомври 2014 г. От българските научни институции бяха представени Софийският университет „Св. Климент Охридски“, Великотърновският университет „Св. св. Кирил и Методий“, Пловдивският университет „Паисий Хилендарски“, Нов български университет, ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, Кирило-Методиевският научен център при БАН, Институтът за исторически изследвания при БАН, Институтът за Балканистика при БАН с Център по тракология, Институтът за литература при БАН, Институтът за изследване на изкуствата при БАН, Националният археологически институт с музей, Регионалният исторически музей – Шумен, НАИМ – филиал Велико Търново, Националната художествена академия, Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“. Сред участниците в конференцията личаха имената на българските учени акад. Васил Гюзелев, проф. Василка Тъпкова-Заимова, чл.-кор. Аксиния Джурова, чл.-кор. Светлана Куюмджиева, проф. Лиляна Симеонова, проф. Петър Ангелов, проф. Христо Матанов, проф. Пламен Павлов, проф. Клементина Иванова, проф. Милияна Каймакамова, проф. Анна-Мария Тотоманова, проф. Анисава Милтенова, проф. Казимир Попконстантинов, проф. Людмила Дончева-Петкова, проф. Вася Велинова, проф. Кирил Павликянов, проф. Виолета Нешева, доц. Илка Петкова, доц. Славия Бърлиева, доц. Тома Томов, доц. Желя Жекова, доц. Нина Гагова, доц. Деян Рабовянов, доц. Георги Н. Николов и др. От чуждестранните византинисти, медиевисти и слависти участваха Михайло Попович (Австрия), Константинос Якумис (Албания), Франсис Томсън (Белгия), Джонатан Шепърд (Великобритания), Петер Шрайнер и Даниел Цийман (Германия), Николаос Муцопулос, Федон Малингудис и Ангелики Деликари (Гърция), Антонио Риго (Италия), Бобан Петровски (Република Македония), Мачией Саламон и Кирил Маринов (Полша), Дмитрий Поливяни, Сергей Иванов и Алексей Пентковский (Русия), Ян Младжов (САЩ), Любомир Максимович и Сърджан Пириватрич (Сърбия), Жан-Клод Шейне (Франция). Сутринта на 6 октомври, преди започването на самата конференция, във фойето на Централната сграда на БАН бе открита изложбата *Църквата в Самуилова България – корени и наследство*. Изложбата беше подготвена от Кирило-Методиевския научен център, в сътрудничество с Научния архив на БАН и Националният археологически институт с музей, и с подкрепата на Центъра за славяно-византийски проучвания „Проф. Иван Дуйчев“. Освен тематичните постери бяха изложени и 18 средновековни ръкописа и ръкописни фрагменти от сбирката на Научния архив на БАН, свързани с епохата на цар Самуил и с книжовното наследство на председателите на Българската църква. Експозицията беше открита от директора на КМНЦ при БАН доц. Славия Бърлиева. За изложбата бе отпечатан луксозен каталог⁴.

⁴ По-подробно за тази изложба вж. Сл. Бърлиева. Изложба „Църквата в Самуилова България – корени и наследство“. – Наука 24/6 (2014) с. 46–48.

Международната конференция бе открита със слово на акад. Васил Гюзелев⁵. От името на председателя на БАН акад. Стефан Воденичаров приветствие прочете проф. Евдокия Пашева. Министър-председателят проф. Георги Близнашки поздрави участниците в конференцията, като посочи значимостта на този научен форум в областта на медиевистиката. През първия ден бяха прочетени 16 пленарни доклада. През втория ден заседанията се проведоха по секции. В секция „История“ бяха изнесени 15 доклада, а в секция „Литература и изкуство“ – 16 доклада. В последния ден от конференцията (8 октомври) в секция „Археология“ бяха изнесени три доклада⁶. Конференцията беше закрыта с кратко заключително слово на акад. Васил Гюзелев. В подготовка е отпечатването на специален том с докладите от конференцията. Същия ден за участниците в конференцията бе организирана екскурзия до Рилския манастир и Самуиловата крепост край Петрич. Гостите имаха възможност да видят археологическата изложба на Самуиловата крепост и останките от тази българска твърдина.

Научната конференция бе съпътствана и от други събития. На 6 октомври участниците в конференцията положиха цветя на паметника на Самуиловите воини (скулптурна композиция на Любомир Далчев) и присъстваха на церемонията по освещаването на мястото и поставянето на основи за изграждането на паметник на цар Самуил (скулптура на Александър Хайтов). Водосветът и последвалото освещаване на основния камък на паметника бе извършено от Негово Преосвещенство Браницкия еп. Григорий, викарий на Софийския митрополит. На събитието присъстваха президентът Росен Плевнелиев, премиерът проф. Георги Близнашки, министрите Велизар Шаламанов и Мартин Иванов, кметът на столицата Йорданка Фандъкова, български общественици, представители на академичните среди и на националните институции, журналисти и граждани. След молитвеното последование с кратки слова към присъстващите се обърна епископ Григорий, премиерът Георги Близнашки и зам.-кметът Тодор Чобанов. В словото си проф. Близнашки отбеляза: *Изучавайки делата на цар Самуил от онази далечна епоха, ние получаваме може би най-страшния урок по история. Това е историята на съпротивата на една самоосъзнала се политическа и етническа общност, която се съпротивлява с всички сили на мултиетничната и разнолика Византийска империя, която по онова време се намира във възход. Неслучайно акад. Васил Гюзелев нарича тази епоха „Българската епопея“ и тази епопея ще остане навеки свързана с името на цар Самуил. Скулптурната фигура на цар Самуил ще бъде издигната през 2015 г. в близост до столичния храм „Св. София – Премъдрост Божия“.*

⁵ Словото е препечатано в списание Наука 24/6 (2014) с. 43.

⁶ По-подробно за тематиката на докладите вж. В. Гюзелев. Национални и международни научни прояви, посветени на 1000-годишнината от смъртта на цар Самуил (6 октомври 1014 г.). – Списание на Българската академия на науките 127/6 (2014) с. 111–112.

1869

Същия ден в катедралния храм „Св. Александър Невски“ Негово Светейшество българският патриарх Неофит отслужи панихида в памет на цар Самуил и неговите воители. В храма бяха президентът, министър-председателят, министри, общественици, както и участниците в международната конференция.

По-късно в Аулата на Софийския университет бе проведена възпоменателна вечер, посветена на 1000-годишнината от смъртта на цар Самуил. На нея присъстваха участници в конференцията, преподаватели и студенти от Алма матер. Приветствие поднесе ректорът на СУ чл.-кор. Иван Илчев. Тържествено слово изнесе проф. Георги Близнашки, който цитира паметния стих на българският поет Атанас Далчев (1904–1978):

*И българин съм не заради твойта слава
и твойте подвизи и твойта бранна сила,
а зарад туй, че съм безсилен да забравя
за ослепелите бойци на Самуила.*

На възпоменателната вечер бе изнесен концерт с църковна музика. Камерен хор „Средец“ с диригент проф. Александър Куюмджиев и Камерен ансамбъл „Йоан Кукузел – Ангелогласния“ с диригент доц. Димитър Димитров изпълниха творби на Йоан Кукузел (XIII–XIV в.), Теодосий Скитски (XVII в.), Неофит Рилски (1793–1881), Добри Христов (1875–1941), Атанас Бадев (1860–1908), Николай Римски-Корсаков (1844–1908), Дмитрий Бортнянски (1751–1825), Павел Чесноков (1877–1944) и др.

На 7 октомври, в края на следобедното заседание на конференцията, проф. Лиляна Симеонова представи новоизлязлата книга на руския историк проф. Сергей Иванов „В търсене на Константинопол“ на издателство „Изток-Запад“. Вечерта в изложбената зала на Националния археологически институт с музей беше открита историко-археологическата изложба *Цар Самуил (1014) в битка за България*. На откриването слова произнесоха директорът на музея доц. Людмил Вагалински, министърът на културата Мартин Иванов, зам.-председателят на БАН акад. Дамян Дамянов и заместник-кметът на Столична община Тодор Чобанов. Сред присъстващите в залата бяха посланиците на Република Гърция Димостенис Стоидис, на Република Сърбия Владимир Чургус, на САЩ Марси Б. Рийс, много общественици, гости, както и многобройните участници в международната научна конференция. Самата експозиция съдържа различни предмети (кръстове, монети, оловни печати, оръжия и др.). Измежду тях с най-голяма научна стойност е каменният надпис от с. Герман, поставен през 993 г. от Самуил в памет на баща му Никола, майка му Рипсимия и брат му Давид. За представянето на събитията от Самуилова България допринася и съпътстващият изложбата 25-минутен филм. С помощта на живи кадри, дву- и триизмерна анимация и звукови картини се дава възможност на зрителите да се запознаят

с най-важните моменти от Самуиловия век. В хода на разказа автоматизирана система осветява различни витрини с артефактите от мултимедийната изложбата. Във връзка с изложбата е отпечатана луксозна книга-каталог под редакцията на Л. Вагалински. Експозицията беше отворена за посещение до 11 януари 2015 г.⁷

На 8 октомври в залите на Националния музей на българското изобразително изкуство бе открита изложбата „Цар-Самуиловият век в творчеството на българските художници“. На откриването приветствени слова произнесоха председателят на БАН акад. Стефан Воденичаров и заместник-министърът на културата Виктор Стоянов. Изложбата е дело на доц. Емануел Мутафов – директор на Института за изследване на изкуствата и екип от негови сътрудници. Изложбата включва 32 творби на 19 автори – Борис Ангелушев, Димитър Киров, Спас Дочев, Борислав Стоев, Кирил Матеев, Стефан Иванов, Евгений Поптошев и др. Изложбата представя произведенията на няколко поколения български творци. Водещи, главно поради акцента върху победите на Самуил, са картината на Стефан Иванов *Самуил* от 1914 г. и платното на Евгений Поптошев *Цар Самуил разбива византийците при Траянови врата* от 1942 г. На тази концепция до известна степен е подчинен подборът на повечето произведения, т.е. Самуиловият век не се представя единствено като трагична епоха, като край на българското царство, като поражение, осакатяване и като смърт. Представени са воители от епохата, природни пейзажи, свързани със събитията преди 1000 години, търсена е разнообразна интерпретация на историята, отвъд преекспонираните ослепени Самуилови воители. Изложбата се придружава от каталог с встъпителна статия на доц. Е. Мутафов *За историята в изкуството и живописното в историята. Цар Самуил, неговите войници и балканският национализъм*. Изложбата бе отворена за посещение до 30 ноември 2014 г.⁸

На 9 октомври 2014 г. в сградата на общинския съвет в Петрич се състоя международна научна конференция на тема *Хиляда години от битката при Беласица и от смъртта на цар Самуил*. Тя бе организирана от Българската академия на науките, Асоциацията на византинистите и медиевистите в България, Македонския научен институт – София и община Петрич.

Приветствие към участниците в научния форум произнесе кметът на град Петрич инж. Вельо Илиев. От името на председателя на Македонския научен институт – София, доц. Александър Гребенаров, приветствено слово прочете проф. Анна Чолева.

Научната част на конференцията започна с въвеждащ доклад на акад. Васил Гюзелев *Бележки върху историята на България по времето на комитопулитите*,

⁷ По-подробно за тази изложба вж. М. Златков, Г. Грозданова, „Цар Самуил († 1014) в битка за България“. – Наука. 24/6 (2014) с. 44–46.

⁸ По-подробно за тази изложба вж. Бл. Иванова. Изложбата „Цар-Самуиловият век в творчеството на българските художници“. – Наука. 24/6 (2014) с. 54–56.

1869

царете Роман-Симеон и Самуил и техните наследници (971–1018 г.). Той сравни управлението на Самуил с това на други български владетели от IX–X в. и посочи, че споменът за него е останал жив през вековете. В съзнанието на българите той присъства и досега. Неговото царство е символизирано съществуването на България и българския народ. Затова нему приляга написаното през X в. определение: *Regnum est patria et natio* (Царството е отечество и нация).

Проф. Петър Ангелов (СУ „Св. Климент Охридски“) прочете доклад на тема *Българският цар Самуил в представите на византийците*. Авторът цитира редица византийски писатели като Ана Комнина, Никон Метаноите, Продължител на Георги Монах, Йоан Ставракий и др., които обрисуват Самуил като „ненадминат по сила и ненадминат по храброст“, „прочут“ владетел, „който още е в устата на българите“.

Руският учен проф. Дмитри Поливяни (Ивановски държавен университет) говори на тема *Средновековна България: Изток и Запад*. Според него западните български предели винаги се били част от целокупната и неделима българска територия, от държавата, от църквата и от народа. Той определи Българския запад като ярък отблясък на източнобългарското царство, а периодът след 1018 г. като „България след България“.

Младият полски учен д-р Кирил Маринов (Катедра за история на Византия в Лодзкия университет) прочете доклад на тема *Планинската война в българо-византийския двубой от края на X и началото на XI в.* Той посочи редица примери за действията на българската и византийската войска в планински условия. В паметното сражение при крепостта Ключ (29 юли 1014 г.), византийската армия била блокирана в прохода между планините Беласица и Огражден, но с обходна маневра предприела атака в тила на българската войска, като придвижването станало през нощта, за да се скрие операцията и да бъдат изненадани българите.

Българският историк проф. Илия Илиев (Институт за исторически изследвания при БАН) изнесе доклад на тема: *Добавките на Михаил Деволски към хрониката на Йоан Скилица според Codex Vindobonensis hist. Grace. LXXIV*. Добавките, които Михаил Деволски е вмъкнал в своя препис, вероятно са били част от недостигнала до нас българска царска хроника. Те дават уникална информация за българската история от края на X–началото на XI в.

Доц. Ангел Николов (СУ „Св. Климент Охридски“) направи интересно представяне върху дискутирания през последните години въпрос около прозвището на византийския император Василий II (976–1025) *Българорубец*. Той посочи редица примери от историческите извори, които показват, че зловещото прозвище на императора е използвано още през първите десетилетия на XI в.

Проф. Анна Чолева (Институт по български език при БАН) говори на тема: *Местни имена в с. Ключ като исторически извор*. Тя се спря на редица топоними като част от омонимната система през X в. Според нея названието

Ключ (Κλειδίον) е било име на местност – клисурата, най-тясното място между планините Беласица и Огражден. Твърде ценни са наблюденията на проф. Чолева за местни имена, които по смисъл са свързани със събитията, разиграли се през лятото на 1014 г. Сред тях са местата около с. Ключ: Кланица, Кокалица, Смърдашец, Смърденец, Смърдешец, Вадиочи.

Доц. Илка Петкова (ПУ „Паисий Хилендарски“) изнесе доклад на тема *Цар Самуил и богомилите*. Тя се опита да представи географската област Македония като един от центровете на богомилската ерес през X–XI в.

Доц. Ивона Карачорова (Институт по български език при БАН) в своя доклад *Епиграфски паметници, свързани с цар Самуил* се спря подробно двата най-известни надписа от времето на Самуилова България, а именно надписа от с. Герман (993 г.) и надписа на цар Иван Владислав (1015–1018) от Битолската крепост (1016 г.). Тя представи данни за текстовете на надписите и различни мнения при разчитането им. Дискусия предизвика надписът от с. Скрът, открит през 2004 г. Неговият текст: „†Самуил, верен цар и самодържец всем блъгаром“ показва, че очевидно става дума за фалшификат. Акад. В. Гюзелев посочи епиграфски и исторически аргументи за това.

Доц. Георги Н. Николов (СУ „Св. Климент Охридски“) прочете доклад на тема *(Прото)българската държавна традиция през X–началото на XI в.* В него той обърна внимание на запазилите се след покръстването (864–866 г.) (прото) български елементи в държавната структура на българското царство.

Студентът от Исторически факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ Румен Йорданов изнесе доклад на тема *Заговорът на Елемаг и Гавра*. Това е първият опит за възстановяване на българското царство след завладяването на България от Василий II Българоубиец.

В доклада си *Земленото укрепление при Ключката клисура по археологически данни* археоложката от РИМ–Благоевград ас. Цветана Комитова представи много ценна информация за устройството на Самуиловата крепост (Петричко). При проведените разкопки през 1968–1986 г. са разкрити три укрепителни вала и два рова. През 1968–1969 г. е била открита единствената кула в крепостта. Докладът бе придружен с показване на много снимки от разкопките.

Михаела Василева (РИМ–Благоевград) в доклада си *Димка Серафимова и нейният принос в изследването на средновековната история на Пиринския регион* говори за работата на Д. Серафимова с акцент върху работата ѝ на Самуиловата крепост.

Историческият форум в Петрич бе на високо научно ниво и показва значимостта на управлението на цар Самуил. Конференцията бе закрыта от проф. Ил. Илиев. Прочетените доклади ще бъдат публикувани през 2015 г. в специален сборник.

1869

В продължение на националното честване, посветено на 1000-годишнината от смъртта на цар Самуил, вечерта на 9 октомври в обновения Национален парк-музей „Самуилова крепост“ бе представена историческата постановка „Неослепена памет“ и бе проведена тържествена вечерна проверка и заря, на която присъстваха Президентът и Министър-председателят на Република България. Негово Светейшество Неофит, Патриарх български, и голяма част от митрополитите от Светия Синод на Българската православна църква, областният управител Димитър Димитров, кметът на община Петрич Вельо Илиев и жители на Петрич, околните села и от цяла България, както и участниците в конференцията.

Спектакълът „Неослепена памет“ бе подготвен от актьори от бляговградския драматичен театър „Никола Вапцаров“, танцьори от фолклорен ансамбъл „Пирин“ и самодейци от град Петрич. В продължение на 45 минути всички гости имаха възможността да се пренесат в онези събития от преди 1000 години, като актьорите представиха по възбнуващ начин тогавашния величав героизъм и покъртителното страдание на българите.

Неврокопският митрополит Серафим, съвместно с останалите митрополити и местни свещеници и в присъствието на патриарх Неофит извърши заупокойна служба за цар Самуил и неговите войници, като в края на службата екна „Многая лета“.

Честването, посетено от близо 30 000 души, продължи с вечерна заря-проверка на Националната гвардейска част. Кметът на Петрич, Вельо Илиев, произнесе слово, като наблегна на историческите събития, случили се именно в тази местност, както и на факта, че българската държава винаги се е възбждала след моменти на упадък. *И ако днес, 1000 години по-късно, твърдим, че в началото на XI в. България губи своята независимост, но със слава, то славата и заслугите принадлежат на „непобедимия по сила и ненадминатия по храброст“ цар Самуил, на неговата неуморност и саможертва, на неговия военен талант и мъдрост* – каза още г-н Илиев.

След като прие проверката на Националната гвардейска част, в словото си президентът Р. Плевнелиев отново припомни събитията, случили се в тази местност през лятото на 1014 г., наблегна на способността на българите за възбждане в различните епохи и на събитията, които народа ни е преживял по пътя си към обединена Европа: *Оня прочут Самуил, който и досега е в устата на българите...“*, както го описа през XIII век византийският автор, *ще продължава да бъде непреходен във времето символ не само днес, но и за неизброими поколения напред*. Президентът благодари на Република Гърция за предоставената му възможност на 6 октомври да се поклони в Солун пред тленните останки на българския цар, точно 1000 години след неговата смърт. Тържествената вечер завърши със заря веднага след звуците на националния химн, запят от хиляди българи.

На 25 ноември 2014 г. в изложбената зала на Националния археологически институт с музей заместник-министърът на транспорта, информационните технологии и съобщенията Валери Борисов и академик Стефан Воденичаров, председател на БАН, валидираха пощенска марка с образа на цар Самуил.

За отбелязването на всички прояви, свързани с 1000-годишнината от смъртта на цар Самуил, бе изработено лого, дело на известния български художник проф. Кирил Гогов. Същият автор изработи плакат и направи художествено оформление на материалите за Международната научна конференция в София.

Научен форум, свързан с годишнината от смъртта на Самуил, се проведе на 17–18 октомври 2014 г. и в Скопие (Република Македония). Той бе в рамките на т.нар. *Втори международен научен симпозиум „Дни на Юстиниан I“* със специална тема: *Самуиловата държава и Византия. История, легенда, традиция, наследство*. Българското присъствие бе отбелязано с прочетените на английски език доклади на петима български учени: доц. Георги Н. Николов от СУ „Климент Охридски“ (*The Bulgarian Tsardom, 10th–11th centuries: state traditions and change*), Григори Симеонов, докторант от Виенския университет („*Greek“ and Greeks in the works of Theophylact of Ohrid*“), доц. Ерика Лазарова от Института за изследване на обществата и знанието при БАН (*Bogomilism dualistic heresy or dualistic Christianity? The religion as a spiritual unity and „personal belief“*), д-р Станислава Георгиева от Националната музикална академия „Панчо Владигеров“ (*Didactic use of intonation formulas (Echemata) in Late musical treatises: exemplifying Byzantine theory of the modes by Echemata diagrams*), Янко Маринов от Института за изследване на изкуствата при БАН (*Toward chronology of the Byzantine music manuscripts: the earliest known codices with notation – Heirmologion and Sticheron from the first half of 10th century*).

Интересът към историята на Самуилова България в българската историческа общност се прояви през 2014 г. и чрез издаването на редица монографии, статии, каталози и други научни публикации:

Сл. Бърлиева, Л. Илиева, К. Станев, Д. Чешмеджиев. *Църквата в Самуилова България – корени и наследство*. С., 2014.

Г. Грозданова. *Цар Самуил в битка за България*. С., 2014. 32 с.

Б. Димитров, Н. Вутова, Цв. Евлогиева-Кацарова, В. Велинова, М. Инкова, Ю. Бойчева. *Българската автокефална архиепископия в Охрид 1018–1767*. С., 2014. 104 с.

И. Г. Илиев. *Залезът на Първото българско царство*. – Македонски преглед, 37/2 (2014). с. 7–26.

А. Миланова, М. Златков. „*Ненадминат по сила и ненадминат по храброст*“. *Българският цар Самуил († 1014)*. С., 2014. 88 с.

Е. Мутафов (ред.). *Цар-Самуиловият век в творчеството на българските художници*. С., 2014, 71 с.

Г. Н. Николов. *Българският цар Самуил*. С., 2014. 95 с.

Г. Н. Николов. *Епохата на великия български цар Самуил*. – Македонски преглед. 37/3 (2014) с. 7–28.

П. Петров. *Самуил – царят воин*. С., 2014. 131 с.

Пл. Павлов. *Векът на цар Самуил*. С., 2014. 231 с. 1 карта.

Пл. Павлов. *Векът на цар Самуил*. – Будител. 4/34 (2014) с. 24–27.

Пл. Павлов. *Цар Самуил и идеята за независимото Българско царство*. – Будител. 1/31 (2014) с. 6–12.

В. Тъпкова-Займова. *Битолския надпис на Иван Владислав*. – Будител. 1/31 (2014) с. 13–19.

В. Тъпкова-Займова. „*Българи родом...*“, *Комитопулите, цар Самуил и неговите потомци според историческите извори и историографската традиция*. Второ допълнено и преработено издание. С., 2014. 328 с., приложение.

Л. Вагалински (ред.). *Цар Самуил († 1014) в битка за България*. С., 2014. 203 с.

Георги Н. Николов

Научна конференция за академик Константин Иречек

По повод 160-годишнината от рождението на Константин Иречек на 11 ноември 2014 г. в Големия салон на БАН се проведе Научна конференция с международно участие на тема „Константин Иречек: историк, държавник, общественик, мемоарист“. Събитието откри проф. Илия Илиев от Института за исторически изследвания при БАН, който прочете приветствие от името на вицепрезидента Маргарита Попова. Заместник-посланикът на Република Чехия у нас Ярослав Камас поздрави лично участниците и гостите на конференцията. Поздравление бе поднесено и от името на доц. Йоана Спасова, научен секретар по хуманитарни и обществени науки. В научния форум взеха участие учени и изследователи от БАН, СУ „Св. Климент Охридски“ и Нов български университет. Основният доклад на конференцията на тема „Д-р Константин Иречек, България и Българското книжовно дружество. 1879–1884 г.“ беше изнесен от доц. дин Йорданка Гешева (Института за исторически изследвания при БАН).

Интересът към личността и делото на големия чешки историк датира още от времето преди Освобождението на България от османско иго. Това се дължи най-вече на факта, че той е автор на първата научна „История на българите“, появила се на чешки и немски език в началото на 70-те години на XIX в. По същото време К. Иречек публикува и първия „Книгопис на българската книжнина“ за периода от 1806 г., когато се появява първата печатна българска книга („Неделникът“ на епископ Софроний Врачански), до 1870 г.

В знак на благодарност към неговите заслуги след Освобождението, по инициатива на проф. Марин Дринов, К. Иречек е поканен за главен секретар на Министерството на народното просвещение, а след това за известен период заема и поста управляващ същото ведомство.

В България чешкият историк престоява до 1884 г., през който период се проявява не само като един от строителите на българското образование, но написва и нови трудове, сред които по-трайна диря оставят „Княжество България“. Ч. I и II (1899 г.) и „Пътувания из България“ (1899 г.). Междувременно продължава да работи и над първия си труд „История на българите“, който, с направените от него нови допълнения, вижда бял свят през 1929 г., когато Иречек вече не е между живите.

За научното дело на изтъкнатия чешки историк дават висока оценка най-видните представители на българската историческа наука, сред които: Марин Дринов, Васил Златарски, Димитър Ангелов и др.

Състоялата се на 11 ноември 2014 г. научна конференция ще остане в анализите на българската историопис с факта, че в нея за ролята на К. Иречек като историк и общественик си каза думата и най-младата генерация български

1869

историци. Разбира се, като цяло и тяхното отношение към неговото дело е положително. В същото време бе направен опит да се осветли в по-широк план мястото на чешкия учен в българската историография, като акцентите паднаха върху неговите заслуги за създаване на Българското книжовно дружество, първообраза на днешната Българска академия на науките, както и върху неговите наблюдения върху българското общество в първите следосвобожденски години. На обстоен анализ бяха подложени споменатите му по-горе трудове „Княжество България“ и „Пътувания из България“, които са и един първокласен източник за общественopolитическия и културния живот на българския народ през посочения период. Изтъкнато бе, че на немалко места в тези съчинения историкът К. Иречек си позволява редица критични бележки за лица и събития, които обаче той прави като приятел на българския народ.

Докладите на двамата чешки представители – проф. Любомира Хавликова от Славянския институт на Чешката академия на науките и Павел Земан от Философския факултет на Масариковия университет в Бърно – придадоха не само международен облик на конференцията, но и хвърлиха допълнителна светлина върху по-малко познати у нас моменти от биографията на К. Иречек като например приноса на неговата фамилия за развитието на европейската, византийската и балканската медиевистика, както и за дейността на изтъкнатия учен в родната му страна – Чехия.

Въпреки широкия кръг на проблемите, залегнали в различните доклади на конференцията, не може да не се изтъкне, че и те не се оказаха в състояние да обхванат богатата и разностранна дейност на К. Иречек като учен, общественик и държавник. Затова тук ще си позволим, между другото, да добавим, че от завръщането си във Виена в средата на 80-те години на XIX в. до смъртта си (1918 г.) той се превръща в една своеобразна „отворена врата“ за всички български учени, които са търсили неговата помощ и съдействие за решаване на различни въпроси от родната ни история. Освен това при него специализират и някои млади по онова време български историци, сред които е и Никола Милев, оставил впоследствие редица ценни трудове върху миналото на българския народ през Средновековието и османското владичество.

Известен е и фактът, че когато избухва Първата световна война, в знак на протест срещу намесата на България на страната на австро-германския блок, К. Иречек връща ордените и другите отличия, с които е бил удостоен от българската държава. Но и в този случай на постъпката му не трябва да се гледа като на антибългарска проява, а само като на протест срещу политиката на българските управляващи, довела до нова национална катастрофа през 1918 г. Към българския народ той запазва своята обич до сетния си дъх.

И накрая, не може да не се отбележи, че К. Иречек поставя началото и на чешката българистика и че неговото дело след смъртта му е продължено от немалък брой други видни чешки историци: Ружена Хавранкова, Честимир Аморт, Йозеф Коларж и др.

Организаторите на конференцията в лицето на Института за исторически изследвания при БАН заявиха, че изнесените доклади ще бъдат публикувани в най-скоро време като отделно издание на сп. „Исторически преглед“, за да станат достояние на по-широкия кръг историци и всички други, които проявяват интерес към личността и делото на големия учен и приятел на България.

В края на конференцията участниците и гостите бяха приятно изненадани от предоставената им възможност да видят прожекцията на документалния филм „Срещи с Иречек“ и да разговарят със създателите му Юлий Стоянов и Андрей Владимиров.

Милен Куманов, Десислава Костадинова

XXII интердисциплинарен колегиум по старобългарска литература и култура в памет на акад. Петър Динев и 80-годишнината от рождението на ст.н.с. Стефан Кожухаров

Колегиумът, който ежегодно се организира от Направление за стара българска литература, Институт за литература при БАН, през 2014 г. беше проведен съвместно с Богословския факултет на Софийския университет. Конференцията бе открита на 13 ноември с встъпителни думи на проф. Георги Попов, който припомни накратко факти от биографията на Стефан Кожухаров и от неговото научно дело, изтъквайки най-важните му научни открития, които представляват изключителен принос в проучването на старобългарската книжовност и по-специално в областта на химнографията. Близка родственица на Стефан Кожухаров – г-жа Жени Кожухарова – разказа лични спомени за него и семейството му и представи малка изложба от негови снимки от личния си архив. Приветствие от името на Богословския факултет поднесе доц. д-р Александър Омарчевски.

Сесията откри **Емил Трайчев** с доклад на тема „Библейското измерение на православното богослужение“, в който очерта присъствието на библейския канон в богослужението през вековете, развитието на тълкуването и утвърждаването на библейското слово. Изследването на **Светлана Кулумджиева** на тема „Имало ли е старобългарски трополог?“ бе посветено на въпроса за съществуването на тази старобългарска богослужевна книга. Авторката анализира структурата на известната *Илиина книга*, датирана към XI–XII в., и достига до извода, че вероятният старобългарски протограф на *Илиината книга* (датиран към IX–X в.) може да е бил трополог от минеен тип. Авторката обобща, че предположително през ранната старобългарска епоха тропологът е бил познат в България, дело на Кирило-Методиевите ученици.

Мария Йовчева изнесе доклад на тема „За източниците на Краковския печатен октоих от 1491 г.“. Проучването бе съсредоточено върху състава и структурата на службите в най-ранния представител на славянското кирилско книгопечатане в областта на химнографията. Тя показа как в Краковското издание новите южнославянски преводи от XIV в. съжителстват с архаични текстове, характерни за староизводната традиция отпреди въвеждането на Йерусалимския устав. Изказано бе предположение, че в основата му лежат източнославянски кодекси с по-архаична подредба на материала, но с влияние на старинен южнославянски протограф (най-вероятно от сръбски произход).

Невяна Ризова постави на ново обсъждане историята на текста на Климентовата служба за св. Алексей Човек Божи. Авторката откри паралел между канона в Климентовата служба и малко известен сирийски текст, посветен на св. Алексей Човек Божи, и предложи ново четене на един неясен досега откъс въз основа на сравнението. В доклада си **Венета Савова** представи хипотеза за източника на наскоро идентифициран от нея славянски канон за св. Алексей Човек Божи в руски служебен миней за март от XIV в. РГАДА 107. Канонът е на 4-и глас и е добавен веднага след акростиховия Климентов канон за светеца на 8-и глас. В доклада е направен анализ на съдържателните особености на канона в съпоставка с другите известни последования за Алексей – гръцката служба с каноните на патриарх Герман I и Йосиф Песнописец и старобългарската служба с акростиховия канон от Климент Охридски.

Ана Стойкова изнесе доклад на тема „Митът за феникса в православно-славянската литературна традиция. Символика и интерпретация“. Митът се среща в четири основни версии в славянската книжовност, поместени в четири различни типа книги – две по-ранни редакции на Физиолога, един ексерпт от Шестоднева на Псевдо-Евстатий Антиохийски и Тълковната палей. Авторката проследява как в течение на вековете символната интерпретация на митологичната птица се променя в различните версии на наратива.

В доклада на **Радослава Станкова** бяха разгледани редакциите на службите за св. Петка Търновска в сръбски и български ръкописи от XVI в. Изследваните преписи за този период са 25: от тях с ранната редакция на службата с канона за шести глас от Драгановия миней са три, от преписите с т.нар. от Ст. Кожухаров „търновска“ служба разглежданите преписи са шест, от „видинската“ редакция – пет и от сръбската редакция – шест. Отбелязани бяха новите явления в химнографските форми (седални, кондаци и икоси), създадени за всяка една от редакциите, както и новите вечерни стихирни.

Евелина Минева направи съпоставка между текста на византийското пространно житие за св. Петка Епиватска (ВНГ 1420z) и славянския канон от най-старата служба за светицата от XIII в. и установи, че канонът е написан изцяло по образец на житието. Тя намери, че тази тясна взаимовръзка е косвено доказателство, че канонът е преводен, а също така, че разглежданото византийско житие вероятно е житието, донесено заедно с похвалата и химните за св. Петка Епиватска от Каликратия в Търново, които са били преведени на старобългарски през втората четвърт на XIII в.

Иван Билярски и **Марияна Цибранска-Костова** представиха ръкопис от библиотеката на Румънската академия от XVI в. BAR Ms. sl. 636, характеризирани като православна монашеска енциклопедия. В доклада те разгледаха състава на сборника, обосноваха датиранието му и накратко характеризираха манастира Нямц – книжовно средище, свързано с най-важните известни засега преписи на тази монашеска енциклопедия. Те изтъкнаха значението на българо-румънските

1869

и славяно-румънските контакти през Средновековието, както и значимостта на съвременните румънски ръкописни депозитории и сбирки за проучването на българското културноисторическо наследство зад граница. **Марияна Цибранска-Костова** в доклада на тема „Помениците от Софийско през османския период като социално огледало“ представи три поменика от Софийско: Боянския поменик от XVI–XVII в., Кремиковския поменик от XVI–XVII в. и неиздадения още Кокалянски поменик, конволют от две самостоятелни части (първата представлява поменик от 26 листа). Авторката изследва антропонимията в тези писмени извори от гледна точка на техните правописно-фонетични, морфологични, словообразователни и семантични характеристики, а също така обърна внимание върху появата на чужди и домашни имена и анализира преобладаващите тенденции на появата им.

Лили Щамлер представи агиографското досие на атонския отшелник Максим Кавсокаливи (ок. 1270/80–1365/75), един от най-късните византийски светци, подвизавали се като юродиви. От запазените до днес четири жития, посветени на Максим Кавсокаливи, три са издадени и са познати на изследователите на византийската агиографска литература. Четвъртото житие на светеца, написано най-късно през XV в. от атонския монах Йоаникий Кохила, не е било досега обект на научно изследване. В доклада се сравнява това четвърто житие с останалите три и се проследява развитието на образа на светеца като юродив в различните произведения. **Нина Георгиева** говори на тема „Староизводните наративи за св. Никола“, като направи пълен обзор и характеристика на житийните текстове и на чудесата на св. Николай Мирликийски. Тя проследи хронологията на преводите, редакциите им и интегрирането на текстовете в различни по състав сборници в балканската кирилска книжнина, както и отделни трансформации в наративите.

Докладът на **Мая Петрова** изследва разпространението и интерпретацията на най-старото Мъчение на св. Марина Антиохийска (ВНГ 1165-66), съдържащо редица неканонични елементи, заимствани както от античната митология и демонология, така и от старозаветната, новозаветната и апокрифна традиция. Текстът на Мъчението на св. Марина е интересен с това, че предлага средновековен коректив – схолиите с коментари към отделни епизоди, думи и изрази в текста на константинополския патриарх Методий (843–847) – изтъкнат църковен деятел, възстановил иконопочитанието, автор на полемически, литургически и агиографски творби и светец. Методиевите бележки интерпретират противоборството на св. Марина с дявола в контекста на вечната битка на човека със злото и по този начин го представят като един полезен, поучителен и душеспасителен наратив.

Искра Христова-Шомова предложи ново текстологично проучване на преписи на Богородичния акатист, които се включват в службата за Благовещение, въз основа на материал от няколко български, сръбски и руски минея и от няколко

ранни триода. Според изследователката в четири минея (Драготин, Хлудов 166, Синай 25 и НБКМ 122) се пази отделен превод на Богородичния акатист, вероятно ранен, направен заедно с превода на службата за Благовещение, а останалите минеи съдържат редактиран текст, аналогичен на текста в триодите.

Катя Михайлова разгледа различни магически практики за предсказване на женитба по време на народните обичаи *Анджейки* и *Катажинки* в навечерието на дните на св. Андрей и св. Катерина в Полша. Авторката показва защо тези гадателни практики, свързани с моменти от житията на двамата светци, се извършват в дните, маркиращи началото на нов период в календарната година – началото на зимата и началото на Коледния пост (Адвента). Магическите практики и врачуванията се сравняват с подобни гадателни практики в други дни от полския народен календар, които са считани също за някакво начало – Бъдни вечер, Нова година, денят на лятното слънцестоене Еньовден и др. В доклада си **Георг Краев на тема „За митологемите в една народнохристиянска легенда за св. Георги Победоносец“** анализира архаични представи от легендите за светеца, разгледани в контекста на базови народни представи и легенди за устройството на света и взаимозависимостта на космическите елементи (земя, вода, въздух, огън).

През втория ден на колегиума бяха прочетени 14 доклада. На основата на сравнително текстологично изследване в доклада на **Анисава Милтенова** „Посланието на анахорет Марк до Никола (СПГ 6094) в старобългарски превод“ бяха очертани два етапа в развитието на традицията на текста. Тя установи, че първоначалният превод, извършен в манастирска среда през X в., е съхранен в сборник от Хилендарския манастир № 382 (XIII–XIV в.), както и в преписи в ръкописи РАН № 72 и РАН № 382 от Румънската национална библиотека в Букурещ, които допълват изгубения текст в Хилендарския сборник. По-късният развой на традицията се характеризира с нова редакция през XIV в. и е засвидетелстван в сборниците ГИМ 237 от Хлудовата сбирка и Cod. Slav. 42, Национална библиотека във Виена.

Изследването на **Иван Илиев** бе посветено на въпроса за ръкописната традиция на Иполитовото тълкувание на Книга на пророк Даниил. В него бяха изложени резултатите от сравнителния анализ на преписи от различни периоди на разпространението на текста на Иполитовото тълкувание в руска среда, които свидетелстват за дълго продължаваща и стабилна ръкописна традиция. Представени бяха някои граматически, морфологични и лексикални разнечетения в преписите. Авторът направи извода, че има две разклонения на традицията, които водят до архетипа на първоначалния превод.

В доклада си на тема „Разказът за нападенията върху Цариград и неговите редакции“ **Деница Петрова** показва произхода и разvoja на традицията на това произведение. За илюстрация бяха използвани 7 ръкописа: постен триод № 2/7 (28) в Рилския манастир, постен триод на йеромонах Даниил Етрополски от 1638 г.,

ЦИАИ № 499, НБКМ № 680, НБКМ 307, ЦИАИ 294 и ЦИАИ № 295. Ръкописите бяха разделени в 4 групи въз основа на особеностите на макротекстовата им структура. Отбеляза се, че разказът се среща и като самостоятелно съчинение, а не само като част от Акатиста.

В представянето на **Антоанета Гранберг** (Гьотеборг, Швеция) „Нови данни за славянските кирилски ръкописи и старопечатни книги в Швеция“ бяха изложени резултатите от проект (2010–2013 г.) за създаването на електронна база данни от описания на славянските ръкописи и старопечатни книги до края на XVIII в., намиращи се в шведските библиотеки и архиви, осъществен с финансовата помощ на Централната шведска банка и Университета в Упсала. След инвентаризация на 50 библиотеки и архиви в 25 населени места са описани 417 старопечатни книги, 101 ръкописа и 118 фрагмента от над 70 ръкописа, повечето от руски произход, намиращи се в 24 библиотеки и архиви в 16 населени места.

В доклада на **Диляна Радославова**, озаглавен „Археографска добавка към традицията на словата на Петър Черноризец“, бе разгледан цикъл от четири поучителни слова на Петър Черноризец: *Слово за поста и молитвата*, *Слово за спасението на душата*, *Слово за временния живот* и *Слово за неправдата*. Цикълът е познат в преписи в българската, сръбската и руската старопечатна традиция, представящи пространни, компилативни и кратки версии. Помества се в сборници със смесено съдържание от XIII–XIV до XVIII в, патерици, монашески сборници и сборници от типа „Златая цепь“. *Слово за временния живот* е известно в пространна версия и в две кратки версии, получени чрез разделяне на пространната. Авторката обърна специално внимание на първата част от кратката версия, запазена в Slav. 59 от Университетската библиотека в Упсала, руски монашески сборник 1690–1700 г., непознат досега.

В изследването на **Татяна Илиева** върху терминологичната лексика в Йоан-Екзарховия превод на „De Fide Orthodoxa“ се изтъкна ценността му за създаването на първата славянска понятийна система. Дадени бяха статистически данни за терминологичните единици. Приведени бяха примери за съществителни, прилагателни, наречия, местоимения, числителни, които имат понятийна стойност, както и примери за двойната им употреба в общоупотребимия език и като термини.

Обект на проучване в доклада на **Лора Тасева** „Параметри на свободния избор в преводаческата техника на един атонски книжовен кръг от 60-те години на XIV век“ бяха четири преводни трактата от ръкопис Дечани 88: *Първо и Второ аподиктично слово* на Григорий Палама, *Слово срещу латините* и *Синтагма* на Варлаам Калабийски. Анализирани бяха методологическите предимства на съпоставяния материал – доказана принадлежност на текстовете към перото на двама различни атонски преводачи, жанрово-тематична идентичност, едновременност и съхранен работен авторски екземпляр на преводите, син-

хронност на гръцките оригинали. Изтъкнати бяха и някои методологически недостатъци, произтичащи от византийските извори: неидентична изходна текстова база, различно авторство на трактатите, разминаване между вероятните гръцки оригинали при превода и съхранените днес текстове. Изложеният материал разкри редица нюанси в преводаческия подход, засягащи текстовата пълнота и лексикалната синонимия, които разграничават стила на двамата славянски книжовници не само помежду им, но и на фона на преводаческата техника в други текстове от същия кръг (*Ареопагитския корпус* на Псевдо-Дионисий, *Извор на знанието* на Йоан Дамаскин и *За образа на човека* на Григорий Нисийски).

Според **Екатерина Дамянова** в проучването ѝ „Йеротопия на Светата земя в паметници на Българското средновековие“ България е страна, която чрез източно-православната традиция е тясно свързана с описани в библейските текстове събития, съдържащи многобройни препратки към географския фон на Близкия Изток. Православното разбиране за библейските топоси намира израз в богослужението, архитектурата, изкуството, иконографията, химнографията и поклонническите описания. В православно богослужение географски места от древна Палестина стават известни именно чрез библейските четива, хомилии и инспирираните от библейските мотиви молитви и химни. Изобразяването на библейски събития в изображения и химнографски текстове има за цел не толкова да илюстрира, колкото да предаде дълбочина в съдържанието на случилото се, един вид мистагогичен коментар към литургичните действия.

В търсене на основните тенденции в развитието на монашеската култура в България, XIII–XIV век, **Ян Волски** (Полша) проследи две основни явления, характерни за периода. От една страна – промените в богослужебните практики, свързани с въвеждането на Йерусалимския устав и въвеждането в календара на памети на нови светци. От друга страна, разпространяването на исихазма предполага по-интензивното преписване на текстове, свързани с него, които обаче са известни от по-ранния период. Според автора появата на значителен брой монашески сборници през втората половина на XIV в. се обяснява освен това и с разпространението на хартията и става въпрос за количествени натрупвания, а не за качествени изменения.

В доклада на **Цветя Евлогиева-Кацарова** „Квадратните заставки с мотив „вписан кръст“, в група евангелия от Софийското книжовно средище през XVI век“ се разгледа украсата на четириевангелията, в които се разпространява типа квадратни заставки с плетенични орнаменти с мотив на вписания кръст. Като форма тези заставки представляват пано, затова авторката ги означава като „Заставка пано,.“ Проследява се произходът на този тип заставки и се класифицират няколко варианта. В изложението са представени още два типа заставки пано с мотив „вписан кръст“. В единия се откроява широк диагонален

1869

кръст, а в другия – розета от редуващи се четири двойки птици и четири сърцевидни палмети, а от плетениците отново се оформят хоризонтални и диагонални кръстове.

В изследването на **Андрей Бояджиев** „Южнославянският текст на Деяния на св. ап. Тома в Индия и Мъчение на св. ап. Тома“ бяха разгледани четири преписа на от XIV в.: в Станиславовия чети-миней, в ръкопис НБКМ № 1039, в Германовия сборник и в ръкопис НИМ №24. Анализът на морфологичните и лексикалните особености на свидетелите дава основание да се направи изводът, че първообразите на превода им се отнасят към едно семейство гръцки преписи. Германовият сборник е най-близък до вероятния гръцки текст. Станиславовият чети-миней се различава от Германовия сборник и ръкопис НИМ №24. НИМ №24 почива на традицията, представена в Германовия сборник, но в редактиран вид.

В доклада на **Елена Узунова** „Памети на български светци в музикалните ръкописи от XIX век в Националната библиотека“ бяха представени музикалните ръкописи от XIX в. от фонда на Националната библиотека, изписани с т.нар. хурмузиево-хрисантова нотация. Паметниците произхождат от различни скриптории в българските земи, функционирали в епохата на Ранното възрождане и развивали своята дейност до последните десетилетия на XIX в. Изворовият материал представя най-известните и тачени култове на българските светци Иван Рилски, Петка Търновска, Наум Охридски, както и утвърдената през Възраждането традиция за отбелязване на 11 май като общ паметен ден на равноапостолните славянобългарски учители Кирил и Методий.

Нови данни за най-известното произведение на Апостол Николаев-Струмски „Литургия за смесен хор“ бяха предложени от **Стефка Венкова**. Като проблем се изтъкна, че липсват музикологични изследвания и архивни данни за творбата. Не е установена досега точната година на създаването ѝ, тъй като тя не е посочена в съществуващото издание. В търсене на точна датировка авторката очерта възможните граници между 1926 г., когато е получено разрешение от Светия Синод, и 1935 г., както е отбелязано в биографичния картон на Апостол Николаев-Струмски в Института за музика. Въз основа на документални издирвания Стефка Венкова изказа предположение, че годината на написването на „Литургия за смесен хор“ е 1934 г.

В края на интердисциплинарния колегиум **Янко Маринов** и **Пламен Петров** представиха доклад на тема „Рецепция и адаптация на дългите мелизми от византийския стихирар в руските извори със сематична нотация“, в който с богат илюстративен материал показаха развоя на тази важна страна от приемствеността между византийските нотирани стихирари и руските ръкописи.

Участиците в колегиума въведоха в обращение нови факти от славянската и от византийската средновековна книжовност, споделиха своите търсения

в областта на изворознанието и методологията при анализа на разнообразни източници (текстове, украса на ръкописите, нотация, фолклорни записи и др.).

Всички заседания бяха съпроводени от оживени дискусии и обмяна на мнения, така че за поредна година общуването между езиковеди, литературоведи, етнологзи, изкуствоведи, богослови и музиковеди даде своите насърчителни резултати.

Лили Щамлер, Гергана Николова

ПРОФИЛИ

Ян Рихлик на 60 години

Ян Рихлик (Jan Rychlík) е известен чешки историк и етнолог. Роден е в Прага на 26 ноември 1954 г. Завършва етнография и история (1979) във Философския факултет на Карловия университет, Прага, където получава и докторат (1980). В следващите години е в България вече като аспирант в Института за фолклор – БАН и във Факултета по славянски филологии на СУ „Св. Климент Охридски“ с научен ръководител проф. Тодор Иванов Живков, разработвайки темата „Фолклорна и нефолклорна култура“. След успешна защита на дисертационния си труд на същата тема получава през 1985 г. научната степен „кандидат на филологическите науки“ (дн. доктор).

След завръщането си в тогавашна Чехословакия започва работа като уредник в Захорския музей в гр. Скалица, Словакия (1984–1985) и в Земеделияния музей в Прага (1985–1990). През 1991 г. постъпва в академичния Масариков институт в Прага, където работи и до днес, и същевременно от 1992 г. е във Философския факултет на Карловия университет в Прага, най-напред като хоноруван, а от 1998 г. като редовен преподавател в катедрите по история и славистика. През 1997 г. е избран там за доцент по чехословашка история. На следващата 1998 г. става доктор на историческите науки, а от 2003 г. е професор. През периода 2003–2006 г. е заместник-декан по научните въпроси на Философския факултет на Карловия университет. От 2006 до 2012 г. е хоноруван преподавател в историческата катедра на Философския факултет на университета „Св. св. Кирил и Методий“ в Търнава, Словакия, през 2010–2011 преподава в Катедрата по литературна култура и славистика на Университета в Пардубице, Чехия, а от 2011 г. е в Катедрата по история на Техническия университет в Либерец, Чехия. Изнася лекции в редица европейски университети, включително в Софийския, Пловдивския и Югозападния в България.

През осемдесетте години Ян Рихлик е председател на Подкомисията за народни обичаи на Международната комисия за изследване на Карпатите и Балканите (МКККБ), член е на Международното общество за етнология и фолклор (International Society for Ethnology and Folklore, SIEF), на Международната асоциация на аграрните музеи (International Association of Agricultural Museums,

АИМА), на Фондацията „Земеделски форум за Средна и Източна Европа“, на Чешкото народопописно дружество, на Чешкия комитет на славистите, на Чешкия национален комитет на балканистите, на Чешкото историческо дружество, на смесената Чехо-словашка историческа комисия (като от 2013 г. е председател на чешката част), на Полско-чешкото научно дружество и др. Член е и на редица редакционни колегии, сред които на научните списания „Българска етнология“, *Historický časopis SAV* и др.

Научните интереси на Ян Рихлик са насочени основно в областта на политическата, икономическата и социалната история на Средна и Източна Европа, както и на Балканите; той е и един от най-добрите специалисти по история на чешко-словашките отношения (1914–1992). Вниманието му привлича също богата палитра от исторически и етнологички проблеми – от националнотворческите процеси на европейската територия, респ. създаването на европейските и славянските нации, през етническите процеси и конфликти, до проблематиката на поземлените реформи и историята на транспорта и пътуванията в Хабсбургската империя и чешките и словашките земи. Участва в тази връзка в многобройни научни проекти, сред които могат да се отбележат например: „Перспективите на Западните Балкани в контекста на политическото, икономическото и демографското им развитие през последните двадесет години“, „Между Виена и Цариград. Създаване на балканските нации“, „Икономическо, политическо, социално и културно развитие на Карпатска Украйна“ и др.

В последните години прави впечатление своеобразната специализация на Рихлик в авторството и издаването на монографични истории на балканските страни (обикновено заедно със съавтори) в престижната чешка поредица „История на страните в света“ (*Dějiny států*), от която вече излязоха „История на България“ (2000), „История на Македония“ (2003), „История на Сърбия“ (2005), „История на Хърватия“ (2007, 2 изд. 2011), „История на Словения“ (2011).

Пребиваването на Ян Рихлик в България през осемдесетте години на миналия век несъмнено слага отпечатък и върху формирането на негов характерен научен интерес към българистична проблематика. Приносите му в тази област са свързани най-вече с проблематиката на етнокултурните специфики във фолклора на българи и чехи, историографията на българо-чешките взаимни връзки през вековете, на българо-словашките взаимоотношения преди Втората световна война и др. Изключително показателно е, че той е автор на мащабна и популярна „История на България“ (Прага, 2000, 2 изд. 2002), малка част от която (по-конкретно – културната история) е написана в съавторство с български учени – Иван Павлов, Владимир Пенчев, Емилия Ангелова и Светлана Байчинска. Монографията се радва на несъмнен интерес в чешкото общество, тъй като се подготвя вече третото ѝ издание. Ян Рихлик е основен автор (заедно с Владимир Пенчев) на оригиналната „История на Чехия“, излязла на български език в София през 2010 г. Написана и предназначена конкретно за българския читател,

книгата се базира върху сериозни чешки исторически изследвания от ХХ век и върху собствени архивни изследвания на Рихлик, което довежда до създаването на подробен и задълбочен, но и съобразен с нуждите на българската публика труд. Освен детайлно проследените в хронологически план периоди на чешката история, книгата съдържа и самостоятелни глави за чешката култура и българо-чешките отношения, които са принос основно на неговия съавтор. Заслужава да се спомене, че варианти на монографията са публикувани впоследствие в Прага под заглавието „От миналото до днес. История на чешките земи“ (2014) и в Скопие под заглавие „История на Чехия“ (в съавторство и с Новица Веляновски, 2014).

Видимите и многобройни заслуги на Ян Рихлик за развитието на българо-чешките културни и научни взаимоотношения са оценени по достойнство у нас и той е награден с Грамота за заслуги към българистиката от Българската академия на науките (2003) и Златна лаврова клонка на Министерство на външните работи на Република България (2005), а в чест на неговия юбилей е избран за доктор хонорис кауза на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ през ноември 2014 г.

Нека да пожелаем на юбиляря много здраве и творческо дълголетие!

Владимир Пенчев

Избрана библиография

1. Историческото време в българската народна епика. (В сравнение с епиката на западните славяни). В: Втори международен конгрес по българистика. Доклади. Т. 15. С., 1988, 135–144.
2. България от 1939 г. в информацията на чехословашките тайни служби. В: Чехи в България. История и типология на една цивилизаторска роля. Т. 1. С., 1995, 125–129, 156–172.
3. Етнос и фолклор. С., 1997.
4. Politický vývoj na Slovensku v rokoch 1940–1941 v správach bulharského diplomata Konstantina Šišmanova. – Historický časopis, 3, 1997, 540–559.
5. Politický vývoj v Protektorátě Čechy a Morava počátkem roku 1940 ve zprávách bulharského diplomata Christo Minkova. – Český časopis historický, 1, 1997, 140–164.
6. Češi a Slováci ve 20. století. (2 díly). I. díl AEP, Bratislava, 1997, II. díl AEP, Bratislava, 1998 (2. rozšířené vydání, Vyšehrad, Praha 2012).
7. Dějiny Bulharska, NLN, Praha, 2000 (съавтор, 2. vyd. 2002).
8. Rozpad Československa. Česko-slovenské vztahy 1989-1992. AEP, Bratislava, 2002 (2. vydání Vyšehrad, Praha 2012).
9. Dějiny Makedonie. NLN, Praha, 2003 (съавтор, излиза и в Скопие през 2009 г.).
10. Dějiny Srbska. NLN, Praha, 2005.

11. Cestování do ciziny v habsburské monarchii a v Československu. Ústav pro soudobé dějiny. AV ČR, Praha, 2007.
12. Dějiny Chorvatska. NLN, 2007. (съавтор).
13. Mezi Vídní a Cařihradem. 1. Utváření balkánských národů. Praha, Vyšehrad, 2009 (съавтор).
14. История на Чехия. С., Парадигма, 2010.
15. Dějiny Slovinska, NLN Praha, 2011. (съавтор)
16. Češi a Slováci ve 20. století. Spolupráce a konflikty 1914–1992. Praha, Ústav pro studium totalitních režimů. Vyšehrad, 2012.
17. Devizové přísliby a cestování do zahraničí v období normalizace. ÚSD AV ČR, Praha, 2012.
18. Rozdělení Československa. 1989–1992. Praha, Vyšehrad 2012.
19. Hospodářský, sociální, kulturní a politický vývoj Podkarpatské Rusi 1919–1939, Praha, Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2013. (съавтор).
20. **Od minulosti k dnešku. Dějiny českých zemí. Vyšehrad, Praha, 2014. (съавтор).**
21. История на Чешка. Скопје, 2014. (съавтор).

In memoriam
Волфганг Геземан
(28.07.1925–17.08.2014)

Непрежалима е загубата от раздялата с бележития славист, изтъкнат литературовед и проникновен изследовател, посветил значителен дял от интелектуалното си и творческо дело на хилядолетната българска литература и духовност като авторитетен застъпник на достойното ѝ и устойчиво присъствие в рамките на обединена Европа. Неговото ревностно отношение към българското историческо и културно наследство е впечатляващо, защото ратува за истинските ценности на българската европейска идентификация.

Волфганг Геземан е роден на 28 юли 1925 г. в Аленщайн, Източна Прусия (днес Олцин, Полша). Детските и юношеските си години прекарва в Прага, където от 1922 г. баща му, известният славист, балканолог, етнолог и писател Герхард Геземан, е професор в Славистичния семинар към Немския университет. Във връзка с основания през 1940 г. и ръководен от него Немски научен институт в Белград младежът има възможност да се запознае и с културата на южните славяни. След завършване на немската гимназия в Прага (1943) е повикан на военна служба. Едва след продължил до 1948 г. френски военен плен има възможност да започне университетското си образование в Мюнхен, където следва славянски филологии при изтъкнатите слависти Паул Дилс, Ервин Кошмидер, Алоис Шмаус, Вилхелм Летенбауер, както и англицистика, романистика, философия и социология. Тук промовира през 1956 г. с дисертацията „Епически изследвания. Романът на Иван Вазов“ (излязла от печат 1966 г.), в която изкуството на българския романист в „Под игото“ (1889), „Нова земя“ (1896) и „Казаларската царица“ (1903) се съпоставя с това на Виктор Юго и руската реалистична традиция от XIX в. Дълбокото проникване в езика на Иван Вазов оставя завинаги отпечатък във „възрожденската“ интонация на прекрасния му български език. Вълшебството на българското слово ще го съпътства неотклонно в задълбочените му изследвания върху българската култура и духовност. Когато през 2005 г. се подготвя документалният филм „По-старият брат. Св. Методий и приятелите на България в Европа“, проф. Геземан споделя: „Още при първите ми посещения в България, в дебрите на Балкана, усетих, че тази земя излъчва някаква магия...“

С тази заразяваща прямота, естествена за духовния му аристократизъм в поведението и отношението към другите, той вражда изискващите си критерии за толерантност, ерудираност и безрезервна отдаденост на научната истина в студенти, сътрудници и колеги. Затова срещите с него оставят незаличими следи като мярка за колегиалност, човешка деликатност и мъдрост.

В. Геземан започва работа като научен сътрудник към Института за Източна Европа в Мюнхен (до 1957 г.), след което е редактор във Федералната информационна агенция на ФРГ в Бон, асистент в Института по славистика в Майнц (от 1958 г.), по-късно – в Семинара за славянска и балтийска филология в Мюнхен (от 1968 г.), където през 1970 г. се хабилитира с труда „Откриването на низките народни слоеве в руската литература. Към диалектиката на един литературен мотив от Кантемир до Белински“. Няколко семестъра е гост-професор в Залцбург, а през 1972 г. поема литературоведската катедра в Института по славистика и балканология към Саарския университет, която ръководи без прекъсване до 1987 г.

Тук той има възможност да задълбочи българистичните традиции, положени от забележителната основателка на Института Линда Садник (1959–1969)¹. Същевременно съдейства активно за тяхното разгръщане и чрез новооснования Български лекторат, в който организираните от Р. Златанова (1973–1977, 1978–1981) ежегодни чествания на Деня на славянската писменост с изложби, поднасяне на венци пред плочата на св. Методий в Елванген, срещи и симпозиуми се превръщат в културни събития. Броят на студентите, у които се запалва траен интерес към българистиката, е учудващо голям. По идея на В. Геземан започват разговори за активизиране на контактите между университетите на Саарбрюкен и София. През есента на 1979 г. той, заедно с възторжения почитател на универсалната културна мисия на светите Кирил и Методий и радетел за изграждане на международни „мостове“ на интелектуалния дискурс, лутеранския теолог Г. Хумел, и Р. Златанова водят официални разговори с ректора на Софийския университет Бл. Сендов и представят проект за сътрудничество между двата университета. Безпрецедентният за Федерална република Германия договор, подписан на 19.09.1980 г. от ректорите, проф. Илчо Димитров и проф. Паул Мюлер, в Саарбрюкен, е в сила до днес и междуременно е обхванал всички специалности и факултети на двата университета. Най-голям успех отбелязват провежданите съвместни археологически разкопки със забележителни находки от праисторическо време в Драма, Ямболско.²

Професор В. Геземан съумява да обедини усилията на българистите от Западна Германия и да издаде сборници с българистични изследвания по повод на двата конгреса по българистика през 1981 и 1986 г. в три от томовете на поредицата „Българска сбирка“ (Bulgarische Sammlung, 1980–1990).

¹ Срв. напр. Zlatanova, R.: Ein Kapitel Geschichte der Slawistik in der BRD. Paläoslawistik an der Universität des Saarlandes (1959–1969). – *Palaeobulgarica* IV. 1980, 1, с. 88–105; *Творчески юбилей на Линда Садник*. – *Palaeobulgarica* V. 1981, 2, с. 120–123.

² Откритият през 1995 г. единствен по рода си в Германия *Bulgaricum* (Институт за български език и култура) в Саарбрюкен поражда с решаващото съдействие на проф. Г. Хумел учредяването на съответен *Germanicum* (Институт за немски хуманитарни и социални науки) към Ректората на СУ през 1996 г.

1869

Съвместно с Г. Марков той публикува през 1988 г. обхванен сборник „Немско-български културни отношения 1878–1918“ с приноси на немски и български изследователи, посветен на два важни юбилея: 100-годишнината на Софийския университет и 40-годишнината от създаването на университета в Саарбрюкен. В резултат на сътрудничеството между двата университета през същата година излиза от печат и преводът на Р. Златанова „Увод в езикознанието с оглед и на българския език“ от титуляра на Института по фонетика и фонология в Саарския университет Макс Манголд.

Изследователските интереси на В. Геземан обхващат широк кръг проблеми на славянските литератури в типологичен и сравнителен аспект. Трайно място сред тях заемат проучванията му върху българската литература от Възраждането (жанровата ѝ система (1989), понятието „класично“ (1988), К. Миладинов (1981), „Криворазбрана цивилизация“ на Д. Войников (1989), лириката на Хр. Ботев (1980, 1981), Бай Ганю и другите (1978), рецепция на немската литература в България през XIX в. (1990), П. Р. Славейков „На острова на блажените“ (1985) и др.) до наши дни: В. Мутафчиева и нейният роман „Белот за две ръце“ (1982), Ив. Маринов, Д. Коруджиев (1986), Б. Априлов (1995) и др. Освен това В. Геземан е автор на многобройни статии за българската литература и за изтъкнати български поети и писатели като Е. Багряна, Хр. Ботев, И. Вазов, Й. Йовков, А. Константинов, Гео Милев, Хр. Огнянов, П. Р. Славейков, А. Страшимиров, Д. Талев, Т. Траянов, К. Христов, П. К. Яворов за представителните енциклопедични справочници *Die Weltliteratur. Biographisches, literarhistorisches und bibliographisches Lexikon in Übersichten und Stichworten. Ergänzungsbände*. Wien, 1968 и сл., *Lexikon der Weltliteratur im 20. Jahrhundert*, 2. Freiburg im Br. 1961, както и за *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*. 2. Aufl., Bd. 4. Berlin, New York, 1981. Засвидетелства удивителна отзивчивост, висока ерудиция и доброжелателна колегиалност в многобройните си рецензии за славистични публикации по въпроси на славянските литератури и културни взаимоотношения, отпечатани в *Österreichische Osthefte*, *Osteuropa. Zeitschrift für Ostforschung*, *Die Welt der Slaven*, *Jahrbücher für Geschichte Osteuropas*, *Südost-Forschungen*, *Anzeiger für slavische Philologie*, *Arcadia* и др.

Известно е, че развитието на българистиката във Федерална република Германия зависи изцяло от личната инициатива на преподавателите в славистичните институти. Усещането за съпринадлежност и дълбока връзка с югоизточноевропейската и специално българската духовност за проф. Геземан намира израз не само в активната му научна позиция, но и в уменията му да създава свободни пространства за разгръщане на духовен обмен с България още по времето на „желязната завеса“. След „промяната“ се наблюдава нова динамика на културната комуникация. В противовес на появилите се държавни програми за намаляване или пълно съкращаване на средствата за славистичните институти и югоизточноевропейските изследвания в цяла Германия след падането на

Берлинската стена, В. Геземан е сред инициаторите за създаване на ново частно, независимо и надпартийно „Немско-българско дружество за насърчаване на връзките между Германия и България“ в областта на науката и културата със седалище Берлин и филиали в Марбург, Хайделберг и Йена.³ Учредителното заседание на Дружеството се провежда на 31 май 1996 г. в Държавната библиотека, Берлин. Дружеството си поставя за цел да съчетае усилията на изявени българисти след обединението на Германия чрез продължаване на основаната през 1916 г. серия „Българска библиотека“⁴ от изтъкнатия балканолог и българист Густав Вайганд, Лайпциг, в „Нова поредица“ под редакцията на В. Геземан, Р. Златанова, П. Мюлер и Х. Шалер. Междувременно тя наброява 20 тома. Някои от обнародваните в нея публикации представят нови аспекти в развитието на немско-българската надинституционална диалогичност.

В. Геземан участва активно в списването и редактирането на печатния орган на Дружеството „Български годишник“ от самото начало на издаването му (1997) почти до последните си дни. Списанието съдържа актуални научни приноси от различни области на българистиката (история, литература, европейска политика, общество, култура, език, икономика, право), библиографии, очерци за видни българисти като тези на В. Геземан за И. Конев (2000), Ем. Стайчева (2000), Н. Андреева-Попова (2003), Н. Рандов (2003), Х. Щамлер (2007) и др., представящи ценен източник за бъдеща история на българистиката. В отделен дял се поместват рецензии за актуални българистични публикации на немски, английски, български или френски език, в съставянето на които В. Геземан взема дейно участие. От перото му излизат компетентни отзиви за такива значителни публикации като тези на: Т. Мартин „Българския диаволизъм“ (2000), преводите на Н. Рандов в сборника „Български разкази на XX в.“ (2000), Л. Удолф „Лириката на Т. Траянов“ (2000), И. Конев „Българското възраждане и просвещението (2003), В. Динова-Русева за „Анна Хен-Йосифова“ (2004), Св. Добриянова-Бауер „Мюнхенската художествена школа и Никола Михайлов“ (2004), Л. Хиряева „Структурна типология на руската и българската вълшебна приказка“ (2005), Н. Андреева „Покръстването на българите в немски пиеси от XVIII–XIX в., (2006), Г. Тиман „Творчеството на Ем. Попдимитров“ (2006), Сп. Паскалевски, Р. Златанова „Армънският род на Парис Паризов“ (2007), И. Конев „Вук Караджич за българите и европейската българистика“ (2009), С. Паскалевски „Проекции на сакралното в творчеството на балканските художници от 20–40-те години на XX в.“ (2009) и др.

³ Президент е проф. dr.h.c. Хелмут Шалер, членове на Президиума: д-р Барбара Байер, проф. Ханс-Дитер Дьопман, проф. Юрген Кристофсон, проф. Габриела Шуберт; между почетните членове на Дружеството са: проф. dr.h.c. Волфганг Геземан, д-р Хорст Рьолинг, dr.h.c. Норберт Рандов и др.

⁴ До 1919 г. са обнародвани девет тома от водещи български автори в областта на историята (А. Иширков, В. Златарски, Н. Станев), етнографията (М. Арнаудов), стопанските науки (В. Радославов, Й. Данчов), народната поезия (П. Р. Славейков) и литературата (П. Ю. Тодоров) и др.

1869

Като единствено по рода си българистично списание в Германия „Bulgarien-Jahrbuch“ се превръща в неделима част от нейната културна съкровищница и допринася за насърчаване на духовния обмен в обединена Европа.

С особено вълнение и одухотвореност проф. Геземан говори за големите творци на българската словесност от периода на Възраждането – като епоха на преход към национално обособен по дух и осмислен като форма автономен литературен изказ: Иван Вазов, Любен Каравелов, Алеко Константинов, а по-късно и Пенчо Славейков. С произведенията си те представят търсенията на две поколения творци по отношение на разбирането и отстояването на литературата като мисия и съдба. Разговорите с проф. В. Геземан върху българската литература и култура вдъхновяват художника Сп. Паскалевски за живописния цикъл „Осветени срещи“, посветен на мисията на писателя. Част от творбите са представени по време на тържественото отбелязване на 80-годишнината на проф. В. Геземан в Посолството на Република България в Берлин на 4 ноември 2005 г.

В. Геземан е член на Дружеството за Югоизточна Европа в Мюнхен от 1953 г., членува в различни комисии към Международния комитет на славистите, както и в Дружеството на филолозите в България. Неговата неотслабваща активност за развитието на българистиката в Германия, интелектуалната му и лична ангажираност към българската наука са високо оценени от редица държавни и академични институции. Носител е на медал „1300 години България“ (1981), на орден „Кирил и Методий“ I ст., на орден „Св. Климент Охридски“ със синя лента (1988), почетен доктор е на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (1996), а през 2008 г. е избран за чуждестранен член на Българската академия на науките.

В. Геземан е съосновател и съиздател на важни поредици и сборници от областта на славистиката и българистиката: *Serta Slavica in memoriam Aloisii Schmaus* (München, 1971), *Die Welt der Slaven* (1972–1992), *Der Bauer Mittel- und Osteuropas im sozio-ökonomischen Wandel des 18. und 19. Jahrhunderts: Beitrag zu seiner Lage und deren Widerspiegelung in der zeitgenössischen Publizistik und Literatur* (Köln, 1973), както и на многотомните серии *Symbolae Slavicae* (от 1976), *Selecta Slavica* (от 1979), *Bulgarische Sammlung* (от 1980), *Typoskript-Edition Hieronymus. Slavische Sprachen und Literaturen* (от 1984), *Bulgarische Bibliothek N.F.* (от 1997), *Bulgarien-Jahrbuch* (от 1997) и *Scripta Slavica* (от 1997).

Неговата необикновена способност да прониква във висшите сфери на познанието, изключителната му етичност, скромност и изисканост, вдъхновяващите разговори с него и човешкото му благородство ще останат незабравими за всички, които са имали удоволствието да общуват с един учен, отдаден изцяло на голямото си предназначение.

Румяна Златанова

Избрана библиография на Волфганг Геземан

1. Die bulgarischen Faustübersetzungen. – Die Welt der Slaven 5, 1960, 277–291.
2. „Serbow Dobyča“. – Die Welt der Slaven 6, 1961, 378–387.
3. Ein Brief Aleksandr N. Veselovskijs an Theodor Benfey. – Die Welt der Slaven 7, 1962, 104–105.
4. Bohemica aus dem „Denkbuch für Fürst und Vaterland“. – Die Welt der Slaven 8, 1963, 92–99.
5. „Altväterliche Bulgaren“. Bemerkungen zur Geburt der bulgarischen Volkserzählung. B: Beiträge zum V. Internationalen Slavistenkongreß Sofia. Göttingen 1963, 489–507.
6. Die Romankunst Ivan Vazovs. Epische Studien. München 1966.
7. Die Brüder Miladinov. Zum Ringen um ihr hundertjähriges Erbe. – Bulgarische Jahrbücher 1, 1968, 377–384.
8. Zur Deutung romantischer Dämonie im Erzählwerk Michail P. Pogodins. – Wiener Slavistisches Jahrbuch 18, 1973, 144–150.
9. Zur Funktion des J in der urslavischen Syncharmonie. B: **Xenia Slavica. Papers presented to Gojko Ružičić on the occasion of his seventy-fifth birthday.** 2nd february 1969. Den Haag, Paris 1975 [= Slavic Printings and Reprintings, 279], 43–48.
10. Zum Stellenwert der slavischen Versionen des Vater-Sohn-Kampfmotivs in der Heldenlieddichtung. – Anzeiger für slavische Philologie 9, 1977, 59–75.
11. Grundzüge der russischen Zensur im 18. Jahrhundert. B: Buch- und Verlagswesen im 18. und 19. Jahrhundert. Berlin 1977, 60–75.
12. Baj Ganju und die anderen. Eine komparativ-typologische Studie. B: Referate und Beiträge zum VIII. Internationalen Slavistenkongreß, Zagreb 1978. München 1978 [Slavistische Beiträge, 119], 49–75.
13. Vorwort. B: Gerhard Gesemann. Heroische Lebensform. Zur Literatur und Wesenskunde der balkanischen Patriarchalität. Nachdruck der Erstausgabe Berlin 1943. Neuried 1979, 1 [Selecta Slavica, 1].
14. Zur Rezeptionsproblematik „Baj Ganju“. B: **Bulgarische Sprache, Literatur und Geschichte.** Neuried 1980, 191–202 [Bulgarische Sammlung, 1. Studien Südosteuropa-Gesellschaft, 27].
15. Текстуално-лингвистични наблюдения върху лириката на Христо Ботев („Елегия“). – Език и литература 1980, кн. 6, 74–80. Също – Български език 1981, 1, 30–35.
16. Slavistische Literaturwissenschaft. Kritischer Forschungsüberblick. – Osteuropa 40, 1980, 8–9, 861–872.
17. Zur literarischen Diatopik von ‚Heimweh‘. Vasilij Tredjakovskij und Konstantin Miladinov. B: Komparatistik: theoretische Überlegungen und südosteuropäische Wechselseitigkeit. Festschrift für Zoran Konstantinović. Heidelberg 1981, 369–378.
18. Zur bulgarischen Wiedergeburt: Diachronie, Synchronie, Dynamik. In: 1300 Jahre Bulgarien. Neuried 1981, 191–210 [Bulgarische Sammlung, 2. Studien Südosteuropa-Gesellschaft, 29].

19. Zu Leben und Werk Gerhard Gesemanns. B: **G. Gesemann: Gesammelte Abhandlungen**. Neuried 1981 [Selecta Slavica, 4. Teilband 1], 5–6.
20. Vera Mutafčievas Roman „Belote zu zweit“. Zur Kunst- und Emantipationstangente. – Die Slawischen Sprachen 2, 1982, 11–15.
21. Emil Georgiev (10.I.1910–1.V.1982). – Südost-Forschungen 41, 1982, 355–356.
22. Към изследването на българското Възраждане: диахрония, синхрония, динамика. В: Първи Международен конгрес по българистика, доклади. Българската култура и взаимодействието ѝ със световната култура, 3. Възрожденска култура. Българската култура 1878–1944 г. Съвременна българска култура. София 1983, 29–38.
23. Isaakiaden: Vaculíks ‚Axt‘ in Händen deutscher Väter. – Die Welt der Slaven 28, 1983, 24–37.
24. Nestors Vladimir (980–988). Instanzen seiner Vertextung. B: **Studia Slavica in honorem viri doctissimi Olexa Horbatsch**, 2. Beiträge zur Ostslavischen Philologie. München 1983, 16–32.
25. Vergleichende Analyse der Originalität des Kievo-Pečersker Paterikon. B: **Slavistische Studien zum IX. Internationalen Slavistenkongreß in Kiev 1983**. Köln, Wien 1983, 129–143.
26. Stoff, Motiv etc. Bemerkungen zur Terminologie. B: **Slavistisches Spektrum**. Festschrift für Maximilian Braun zum 80. Geburtstag. Wiesbaden 1983, 120–127.
27. Penčo Slavejkovs „Insel der Seligen“: Prisma – Spiegel – Brennspeigel. B: **Mitteilungen des Bulgarischen Forschungsinstitutes in Österreich** 7, 1985, H. 1, 73–83.
28. G. Gesemann: Der Lockvogel. Eine bulgarische Novelle aus dem Nachlaß des Slavisten an der Deutschen Universität Prag. B: **Einundzwanzig Beiträge zum 2. Internationalen Bulgaristikkongreß in Sofia 1986**. Neuried 1986 [Bulgarische Sammlung, 6], 33–50.
29. A ne po zamyšleniju Bojanju: nochmals zur Frage der Polemik im Igorlied. B: Festschrift für Herbert Bräuer zum 65. Geburtstag am 14. April 1986. Köln 1986, 111–124.
30. Amplituden bulgarischer Gegenwartsprosa: am Beispiel Ivan Marinovs und Dimităr Korudžievs. B: **Einundzwanzig Beiträge zum 2. Internationalen Bulgaristikkongreß in Sofia 1986**. Neuried 1986 [Bulgarische Sammlung, 6], 51–65.
31. Die altslavische Religion im Lichte der Brüdermission. B: **Symposium Methodianum**. Beiträge der Internationalen tagung in Regensburg, 17.–24.4.1985 zum Gedenken an den 1100. Todestag des hl. Method. Neuried 1988 [Selecta Slavica, 13], 117–122.
32. Der Begriff ‚Klassik‘ und die bulgarische Literatur. B: **Slavistische Studien zum 10. Internationalen Slavistenkongreß in Sofia 1988**. Köln 1988, 335–344.
33. Die Berücksichtigung deutscher Literatur in der „Bälgarska Christomatija“ durch I. Vazov und K. Veličkov. B: **Deutsch-bulgarische Kulturbeziehungen 1878–1918**. Sofia 1988, 60–71.
34. Немско-български културни отношения: 1878–1918. **Deutsch-bulgarische Kulturbeziehungen: 1878–1918**. Hrsg. von W. Gesemann und G. Markov. Sofia 1988.
35. Zum Realismus in slavistischer Sicht. B: **Slavic Themes. Papers from two Hemispheres**. Festschrift for Australia. Neuried 1988, 117–126 (mit Peter Burg).

36. Gedanken zu einem möglichen neubulgarischen Kulturmodell. B: Von der Pruth-Ebene bis zum Gipfel des Ida. Festschrift für Emanuel Turczynski. München 1989, 55–63.
37. Dobri Vojnikovs „Falschverstandene Zivilisation“. Ein Fall von Diatopik. B: Primi sobran'e pestrych glav. Festschrift für Peter Brang zum 65. Geburtstag. Bern (u.a.) 1989 [Slavica Helvetica, 39], 69–78.
38. Fremde Impulse bei der Ausbildung des Gattungssystems in der bulgarischen Wiedergeburtsliteratur. B: Kulturelle Traditionen in Bulgarien. Bericht über das Kolloquium der Südosteuropa-Kommission 16.–18. Juni 1987 [Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen. Phil.-Hist. Klasse, 3. Folge, Nr. 177]. Göttingen 1989, 251–260.
39. Gerhard Gesemann: Dichter und Gelehrter. Ein Sohn Lichtenbergs. B: Lichtenberg. Die Geschichte eines braunschweigischen Dorfes von seinen Anfängen bis heute. Salzgitter 1989 [Beiträge zur Stadtgeschichte, 5], 351–356.
40. Rezeptionsbedingungen deutscher Literatur in Bulgarien im 19. Jahrhundert. B: Bulgaristik-Symposium Marburg. Neuried 1990 [Bulgarische Sammlung, 7], 31–40.
41. Gerhard Gesemann: ein bedeutender Gelehrter und Schriftsteller aus Lichtenberg. B: Gerhard Gesemann: Erzählungen. Salzgitter 1990 [Beiträge zur Stadtgeschichte, 7], 9–24.
42. Der kulturelle Überläufer. Überlegungen anhand slavischen Textmaterials. B: Festschrift für Erwin Wedel zum 65. Geburtstag. München 1991 [Slavische Sprachen und Literaturen, 20], 57–70.
43. Slavische Gegenwartsliteraturen als komparatistisches Desiderat. B: Aspekte kultureller Integration. Festschrift zu Ehren Prof. Dr. Antonín Měšt'an. München 1991 [Integrale Anthropologie, 7], 129–144.
44. Boris Aprilovs ‚Weites In-See-Stecken‘. Bilanzierung einer Erzählung im Verlöschen des Sozialistischen Realismus. B: Festschrift für Hans-Bernd Harder zum 60. Geburtstag. München 1995, 115–124.
45. Die Bulgaristik in pragmatischer Sicht. B: Bulgarien-Jahrbuch 1997. Marburg/Lahn 1997, 26–34.
46. Zur Neuausgabe der „Zweiundsiebzig Lieder des bulgarischen Volkes“, übersetzt und nachgedichtet von Gerhard Gesemann. B: Bulgarien-Jahrbuch 1997. Marburg/Lahn 1997, 35–37.
47. Slavistische Literaturwissenschaft: Ausgrenzung oder Korrelat? B: Ars Philologica. Festschrift für Baldur Panzer zum 65. Geburtstag. Frankfurt a. M., Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Wien 1999, 563–569.
48. Ilija Konev zum 70. Geburtstag. B: Bulgarien-Jahrbuch 1998/1999. Marburg/Lahn 2000, 141–142.
49. Emilija Stajčeva. B: Bulgarien-Jahrbuch 1998/1999. Marburg/Lahn 2000, 143–144.
50. Zdeněk Urban zum Gedenken. B: Bulgarien-Jahrbuch 1998/1999. Marburg/Lahn 2000, 147–148.
51. Prof. Dr. Nadežda Andreeva-Popova. B: Bulgarien-Jahrbuch 2000/2001. München 2003, 123–124.

1869

52. Norbert Randow. Ehrenmitglied der Deutsch-Bulgarischen Gesellschaft e. V./ Berlin 4. November 2000. B: Bulgarien-Jahrbuch 2000/2001. München 2003, 125–126.
53. Bogomilentum in Niedersachsen. B: **Dialog i duchovnost, t. I. Festschrift für Rumjana Zlatanova zum 60. Geburtstag.** Sofija: Temto 2006, 178–192.
54. Nachruf auf Heinrich Andrey Stammler. B: Bulgarien-Jahrbuch 2007. München 2007, 207–210.
55. Literarischer Nachlass – Heinrich A. Stammler. Einführung. Kurzkomentar zu den Gedichten. B: Bulgarien-Jahrbuch 2008. München 2009, 197–199, 216–218.

In memoriam
Янез Зор
(8.06.1926–28.11.2014)

Простихме се с учения и човека Янез Зор – той беше специалист с енциклопедични знания, преподавател с мисията да дарява мъдростта на словото на хиляди свои студенти и следовници. Остави ни своите ценни трудове и ни завеща да сме предани на научната истина, да отстояваме своите позиции, да бъдем истински филолози – той бе образецът.

Професор Янез Зор е виден словенски езиковед славист и медиевист. Роден е в Любляна. Основно образование и класическа гимназия завършва в Загреб и Любляна (1945), четири години по-късно завършва специалностите руска и сърбохърватска филология, както и старобългарски език. След дипломирането си е назначен за асистент в Института за славянска филология в Любляна (1949–1961). През 1950–1952 специализира в Белград, от 1956 до 1958 – в Московския държавен университет „М. В. Ломоносов“. Важно място в преподавателската и научна дейност на Янез Зор заемат лекторските му години по словенски и сърбохърватски език в Гьотингенския университет (1959–1961), по руски език в Люблянския университет (1961–1983). След оттеглянето на проф. Франце Томшич той преподава старобългарски език във Философския факултет на Люблянския университет (1971–1997). Биографията му на преподавател се обогатява и от неговата практика в университетите в Триест (1985–1987) и Видем (1989) в Италия, в Целовец в Австрия (1988) и десетгодишната му дейност в Педагогическия факултет на Мариборския университет. Специализира в Прага и София, където усъвършенства познанията си по сравнително езикознание. Благодарение на солидните знания на учения в областта на глаголическото писмо, той е търсен лектор на семинарите по глаголица в хърватската столица Загреб и на остров Кърк. Той популяризира словенския език и неговата история в Семинара за словенски език, литература и култура, организиран за чуждестранни студенти. Носител е на Факултетната награда на Люблянския университет за научна дейност (1980).

Проф. Янез Зор е представител на онова поколение световни слависти, което изгражда своите изследователски концепции за славянските езици под въздействието на филологическите школи в Хърватия, Сърбия, Русия и България от втората половина на ХХ век. Негови преподаватели и учители са Р. Нахтигал, Фр. Рамовж, К. Оштир и други. Подходът му към славянските езици е като към система от сродни и в същото време специфични езикови системи, изследвани в тяхната генетична връзка и в историческото им развитие. Съвсем основателно ученият се насочва към основата на старите славянски езици – старобългарския

език. С последователност и неподражаема вещина проучва на първо място глаголицата (Glagolica. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1989, 3, 217–218) и кирилицата (Cirilica. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1988, 2, 69). Той счита, че Кирил Философ е съзателят на глаголическото писмо, класифицира видовете глаголица (кръгла, ъгловата и курсивна), подчертава просветната дейност на хърватските глаголаши и техните заслуги за съхраняването и разпространението на глаголицата до Късното средновековие. С голям интерес проучва ранни старобългарски кирилски паметници, сред които е известният Супрасълски сборник от X в. (Supraselski kodeks. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1998, 12, 375–376). Съществено място в изследователската му работа заема Моравската мисия – исторически най-значителният период от живота и епохалното дело на славянските първоучители във Велика Моравия и Панония (863–885), както и Кирило-Методиевото дело сред западните славяни и най-вече сред словенците (Delo Cirila in Metoda med Slovenci (Ob 1100-letnici Metodove smrti). – In: XXI. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana, 1985, 107–115). Занимават го съществени страни на кирилometодиевистиката – темите за личността и книжовното наследство на св. св. Кирил-Философ и Методий (Ciril in Metod. – In: Enciklopedija Slovenije. Ljubljana, 1988, 2, 69–71; Anonimna ali Metodova homilija v Clozovem glagolitu. – In: Acta ecclesiastica Sloveniae, 7, 1985, 255–264). Публикува оригиналния текст на Анонимната хомилия (приписвана на св. Методий) по изданието на А. Достал и превод на творбата на съвременен словенски език.

Проф. Янез Зор е откривател и проучвател на глаголически откъследи, открити на територията на Словения. Обосновава своя теза за битуването на глаголическото писмо основно в Кварненския регион, проникването му на северозапад към Истрия и в словенските земи. Той стига до заключението, че появата на глаголически надписи в Словения води началото си от района на Копър от средата на XV в., в края на века се появяват в Централна Словения и през XVI и XVII в. се откриват из цялата страна (Glagolica na Slovenskem. – In: Slovansko jezikoslovje. Nahtigalov zbornik ob stoletnici rojstva. Ljubljana, 1977, 483–495; Glagolska pričevanja na Slovenskem. – In: Bogoslovski vestnik, 45, 1985, 2, 183–191).

Сред важните открития на проф. Янез Зор са глаголическите надписи от XV в. в Бохин и Стара Фужина. Той изследва над 100 фрагмента от глаголически богослужбени книги, главно бревиари (55) и мисали (42), писани от края на XIII до XV в. Ученият констатира, че някои от фрагментите са части от по-големи кодекси, изследва правописните норми на паметниците, определя авторството, идентифицира тяхното съдържание и разграничава езиковите пластове в тях (За фрагментите от глаголически ръкописни мисали в Словения. – Palaeobulgarica, 8, 1984, 3, 9–22; Glagolski fragmenti v Arhivu Republike Slovenije. – In: Rokopisi Arhiva Slovenije. Katalogi. 10. Ljubljana, 1990; Glagolski fragmenti kot deli večjih

kodeksov. – Istrske teme. List za slovensko Istro. Ljubljana, 3, 2000, 1–3,11–12; Ljubljanski del misala iz Omišlja. – Slovo (Zagreb), 60, 2010, 87). В резултат на археографските си занимания в архиви и частни колекции той открива и въвежда в научно обръщение нови глаголически текстове (Trije glagolski fragmenti iz zaruščine barona Žige Zojsa. Ljubljana, 1997), на основата на които изгражда хипотезата, че глаголическите паметници в Словения не са пряко наследство на Методиевите традиции там, а глаголицата е пренесена от пътуващи хърватски глаголаши в епохата на протестантизма.

Ценни са трудовете на проф. Янез Зор, отнасящи се до старата словенска литература и проучването на езиковите особености на представителни ранни писмени паметници, каквито са Фрайзингенските молитви от X–XI в., писани на старословенски език с латиница (Brižinski spomeniki: znanstvenokritična izdaja. Ljubljana, 1993, 130–153, в съавт.). Той е един от съставителите на речника на Фрайзингенските молитви, участва във фонетичната им транскрипция и в превода им на съвременен словенски език.

За неговата 85-та годишнина през 2011 г. българските учени му пожелаха дълголетие и благоденствие. Днес ние изразяваме дълбоката си скръб от загубата на професор Янез Зор с още по-голяма почит и уважение към него, приятеля на България, с благодарност за десетките години, посветени на славистиката, българистиката и Кирило-Методиевото духовно наследство, за ярката следа, която остави след себе си.

Елена Томова

In memoriam
Имре Тот
(21.IV.1932–17.X.2014)

На 17 октомври ни напусна нашият обичан и уважаван колега проф. дфн Имре Тот. Проф. Тот е роден на 21.04.1932 г. в гр. Карцаг, Унгария. Завършва руска филология в Сегедския университет през 1954 г. От 1961 г. работи в Катедрата по руски език в Сегедския университет, където през 1983 г. става доцент, а през 1986 – професор. Чете курсове по старобългарски език, история на руския език, сравнителна граматика на славянските езици, увод в езикознанието, спецкурсове за живота и делото на Кирил и Методий, за Златния век на старобългарската литература и др. Защищава университетска дисертация „Палеография и език на Музейното евангелие“ (1964) и кандидатска дисертация „Склонение на съществителните имена в Псковските летописи“ (1967). През 1985 г. защитава докторска дисертация „Русская редакция болгарского языка в конце XI–начале XII в.“ Проф. Тот създава школа по старобългаристика и палеославистика в Унгария. В Сегедския университет той създава Катедрата по славянски езици, където и до днес съществува Секция по български език. Благодарение на непреставания интерес към тази специалност всяка година в Катедрата се обучават унгарски студенти. Става почетен доктор на Софийския университет през 2001 г. Същата година е избран и за чуждестранен член на БАН.

Основните занимания на проф. Тот са съсредоточени върху възникването на руската редакция на старобългарския език, историята на руския език, описания на старобългарски и староруски ръкописи, изследвания върху българските заемки в унгарския език, живота и делото на Кирил и Методий и техните ученици. Той проучва детайлно фонетичните и морфологичните особености, палеографията и правописа на едни от най-ранните староруски ръкописи, плод на което е докторската му дисертация, излязла през 1985 г. като книга.

Съществена част от изследванията на проф. Тот е посветена на изворите за славянските първоучители Кирил и Методий и техните ученици. Специално внимание той обръща на един малко известен латински извор за Методий – богословския трактат на марошварския (чанадския) епископ Гелерт (980–1046) „*Deliberatio supra hymnorum trium puerorum*“, в който се говори за сподвижниците на Методий. Имре Тот убедително доказва, че един пасаж от Химна в това произведение визира именно дейността на архиепископ Методий и богослужението на старобългарски език, предизвикало негодуванието на Гелерт.

Сред славянските извори, изследвани от проф. Тот, трябва специално да се отбележи Първото Житие на Наум Охридски, чийто обстоен езиков анализ

дава основание да се заключи, че то е било създадено в първата половина на Х в. в Западна България (Девол), но първоначалният му текст е бил близък до паметници, възникнали в Източна България.

Специално проучване проф. Тот прави на глава 16 от Пространното житие на Методий, в която се съобщава за срещата на моравския архиепископ с унгарски крал. Като приема пасажа за исторически достоверен, проф. Тот допуска, че Методий се е срещнал с някого от унгарските вождове през есента на 884 г. в района на Средния Дунав. Проучването представлява важен принос в кирилometодиевистиката.

На философските възгледи на Константин-Кирил са посветени няколко публикации на проф. Тот, в които убедително е доказано влиянието на отците на Църквата Григорий Назиански, Йоан Дамаскин, Теодор Студит и патриарх Никифор I.

Проф. Тот е автор на първата монография, посветена на Кирил и Методий на унгарски език. Макар и предназначена за по-широка публика, изложението обхваща всички основни моменти от биографията и творчеството на славянските първоучители. Подчертано е обстоятелството, че те укрепват връзките между Византия и Рим. Отделено е и специално внимание на разцвета на старобългарската книжнина през Златния век и историческата роля на България за спасяване на славянската писменост и книжовна култура. Последната книга на Имре Тот е посветена на „Обществените и религиозни връзки между Унгария и Балканите“. През 2011 г. тя е публикувана паралелно на унгарски и български език.

В лицето на проф. Тот европейската медиевистика загуби един от най-изтъкнатите си представители, а Българската академия на науките – един от най-активните си чуждестранни членове, за когото българистиката беше призвание.

Вечна му памет!

Бойка Мирчева

In memoriam **Динчо Кръстев** **(1947–2015)**

Библиотеката ми бе достатъчно херцогство
У. Шекспир

В самото начало на 2015 г. внезапно ни напусна доц. д-р Динчо Кръстев – математик и забележителен деятел на съвременното библиотечно дело в България. В негово лице информационното общество загуби убеден поддръжник и ярък визионер, посветил десетилетия на непрестанното му развитие и усъвършенстване.

Динчо Илиев Кръстев е роден на 3 април 1947 г. в Пловдив. Учи в Първа английска езикова гимназия в София, след което следва математика и се дипломира с магистърска степен във Физико-математическия факултет на Московския университет, едно от най-авторитетните висши учебни заведения в тази област тогава. След завършването си постъпва в Математическия институт на БАН (1969 г.) и наред с изследователската си работа преподава диференциални уравнения и математически анализ в Софийския университет в периода 1970–1973 и 1977–1986 г.¹ Междувременно получава научната степен кандидат на физико-математическите науки в Московския университет, където общува с учени от световна величина, с които продължава да поддържа връзки през целия си живот.

Динчо Кръстев се развива и оформя като енциклопедична личност. Отличното владение на английски, руски и френски език, му дава възможност да се изявява като учен и специалист от европейски мащаб. Освен към историята, литературата, културата, изкуствата (особено класическата музика и киното) той проявява специален интерес към книгите и библиотеките. Най-малкото, което може да се каже, е че е изключителен библиофил.

В средата на осемдесетте години на миналия век той е привлечен за консултант по автоматизирани библиотечни системи в Централната библиотека на БАН. Така започва неговата библиотечна „авантюра“, която ще стане връх на

¹ Прекъсването се дължи на редовната му аспирантура в Москва. Академичното развитие на Кръстев в Института по математика по години е: 1977 – н.с. III ст., 1980 – н.с. II ст., 1980 – н.с. I ст. и 1989 г. – ст.н.с II ст.

житейския му път и професионална дейност. През 1989 г. Д. Кръстев придобива научното звание старши научен сътрудник (доцент) в БАН. След конкурс е избран за директор на Централната библиотека на БАН през 1992 г. Доц. Кръстев е сред първите ръководители на научни звена в БАН с модерно виждане за развитието на най-голямата академична библиотека в България и изобщо за развитието на библиотечно-информационните технологии. Нещо повече, той е изключителен визионер в областта на информационното общество. Още през 2000 г. внедрява създадената от екип на ЦБ система *BasLib* за описание на музейни експонати в ОП „Стара София“, през 2004 г. стартира автоматизираната библиотечна система *ALERN*, а през 2006 г. започва изграждането на база данни на академици, член-кореспонденти и почетни членове на БАН (1869–2008). Това са първите стъпки към дигитализацията в България. През 2008 г. Д. Кръстев активно работи за техническото обезпечаване на библиотеката със скенери, което води до възможността за участие в престижни международни проекти, свързани с *Europeana*. Само година по-късно ЦБ става партньор и в Световната дигитална библиотека (*World Digital Library*).

Цяло десетилетие изминава, докато Д. Кръстев успее постепенно да преодолее консерватизма на системата, както и множество други фактори от обективен и субективен характер. Убеден в качествата и възможностите ѝ, доц. Кръстев успява да наложи и внедри модерната интегрирана библиотечна система *ALERN500*. Тя започва да действа от 2004 г., като успоредно се въвежда прилагането на форматите *MARC21* (на Конгресната библиотека на САЩ), както и на англо-американските правила за каталогизация *AACR2*. ЦБ на БАН става първата българска библиотека, която подава пряко библиографски записи, и то на кирилица, в най-авторитетната световна информационна база *OCLC*.

Изключителните постижения на ръководената от Динчо Кръстев най-стара научна и най-голяма многоотраслова библиотека в България му спечелват заслужен авторитет не само в страната, но и в чужбина. През годините той е член на Библиотечния съвет на Фондация „Отворено общество“, на Управителния съвет на Българската библиотечно-информационна асоциация, преподавател и член на Управителния съвет на Международния център за системи и услуги за управление на информацията (*Międzynarodowe Centrum Zarządzania Informacją – The International Center for Information Management Systems and Services ICIMSS*) в Торун, Полша. Участва в международната образователна програма „Американските библиотеки и бъдещето“ в САЩ през 1997 г. и впоследствие става член на сдружението „Американски опит за библиотеките“.

Динчо Кръстев е автор на проекта „Национална академична библиотечно-информационна система“ (накратко *НАБИС*) и негов основен стратег. Първоначалната и главна цел е изграждане и поддръжка на единен онлайн каталог на академичните (вкл. университетски и големи обществени) библиотеки в България, в който всеки читател, където и да се намира, да може бързо, удобно

1869

и напълно безплатно да проверява през интернет наличността на дадена публикация във фондовете на включените библиотеки.

Проектът стартира през юни 2009 г. Тогава се основава и едноименната фондация НАБИС с учредители Централната библиотека на БАН, Софийският университет и Американският университет в България, а за изпълнителен директор единодушно е избран Д. Кръстев. Само за четири години каталогът е не просто създаден, не просто функционира успешно и търсенията в него непрестанно нарастват², в него са интегрирани над 2,5 милиона записа от над 30 библиотеки в страната, а броят им непрекъснато нараства. Това не е единственото постижение на проекта. Под ръководството на Д. Кръстев, в резултат на неговата забележителна дипломатичност, дружелюбност и търпение, светогледът на библиотечната общност постепенно се променя, засилва се сътрудничеството между тези институции на знанието, процъфтява споделянето на най-добри практики с водещите библиотеки в света, чиито ръководители Д. Кръстев успя да привлече като лектори на ежегодните международни форуми на НАБИС, а някои от тях – и в Съвета на експертите на Фондацията, който включва висши представители на Бодлеанската библиотека, Харвардската университетска библиотека и Нюйоркската обществена библиотека (до края на 2011 г. – и Библиотеката на Конгреса на САЩ).

Друго постижение, заложено от Д. Кръстев още в проектното предложение, е това, че в библиотечната мрежа НАБИС се преодолява различието между съществуващите разнообразни формати и стандарти, както и несъвместимостта между различни библиотечни системи. Записите от всички библиотеки се визуализират еднакво добре пред потребителите на Сводния каталог. Това се дължи не само на софтуерната платформа, избрана от НАБИС, но и на популяризирането на международно установения библиотечен стандарт MARC 21 (цялата документация, необходима за ежедневната дейност на модерния библиотекар, е публикувана в превод на български език на сайта на Фондацията заедно със специално създадени за целта терминологични речници).

В края на 2013 г. НАБИС пуска за ползване от библиотекарите в мрежата модул за междубиблиотечно заемане през Сводния каталог. Модулът позволява на библиотекарите бързо и лесно да поръчват търсени от техни читатели материали, които не са налични в тяхната библиотека. Малко по-рано бе създаден темплейт за кратко описание на средновековни ръкописи (съвместно с Пловдивската народна библиотека).

² Средно 35 000 месечно за 2014 г.

Дигиталната библиотека, инициирана по проект НАБИС, достигна 20 хиляди обекта от 6 институции³ – възрожденска книжнина, фотографии, архивни материали, учебни пособия, автореферати и средновеовни ръкописи. Ретроконвертираните записи, създадени по проекта за ретроконвертиране на библиотеките учредителки (през юни 2013 г. в него се включи и Националната библиотека „Св.св. Кирил и Методий“), достигнаха почти един милион.

През последната година НАБИС консорциумът, отново по идея на Д. Кръстев, започна да се разраства и на Балканите⁴. Начинанието е новаторско не само у нас, но и в световен мащаб – все още няма други успешно реализирани международни каталози (не става дума за портали от типа на Europeana и WDL, които на практика не са библиотечни). На този етап са привлечени Националната и университетска библиотека на Косово, Румънската академична библиотека, Албанската национална библиотека и Централната университетска библиотека „Карол I“ в Букурещ⁵.

Като директор на Централната библиотека на БАН Д. Кръстев поддържаше и развиваше инициативата за създаването на бази данни, свързани с чуждестранната българистика, публикуването на материали за съвременното състояние и тенденциите в преподаването на българистични дисциплини, както и за научните проекти в областта на българистиката по света. Тази институционална подкрепа се оказва изключително значима. В ЦБ се създаде звено по българистика, което в продължение вече на седемнадесет години извършва своята полезна дейност, благодарение на която са съхранени и публикувани ценни сведения за динамиката в развитието на българистиката и межкултурния диалог. Енциклопедичният справочник „Чуждестранна българистика през XX век“ (2008) бе изработен със съдействието на ръководената от Д. Кръстев Централна библиотека. Същото се отнася и за издаването на информационния бюлетин „Българистика /Bulgarica“, започнало през 2000 г., продължаващо и досега.

Д. Кръстев бе космополит в духовния смисъл на думата, който съдържа в себе си родолюбие, и беше изпълнен със загриженост за бъдещето на родните библиотеки и книжни фондове. Връзките, които бе установил със световни имена не само в библиотечното дело и архивистиката, но и в областта на дигитализацията, библиотечните софтуери и консорциуми, подобни на НАБИС, прераснаха в истински и трайни приятелства. Неговото визионерство, висок

³ Една от тях, Фондация НАБИС, предостави дигитално съдържание, събрано от 18 институционални и частни колекции в България във връзка с европейския проект EuropeanaPhotography (вж. по-долу).

⁴ Поради общата култура и история на страните в региона и поради факта, че няма подобен център, който да насърчава балканистиката, културното и научното сътрудничество между балканските страни.

⁵ Медийните участия на Д. Кръстев през последните години могат да бъдат проследени в канала на НАБИС в youtube: <https://www.youtube.com/channel/UC0ExJxE19iqhs0euJ0-TLAQ>

професионализъм, човечност и удивително благ характер спечелиха много сърца и умове в България и в чужбина. За всички неговата загуба е огромна, а единствената утеха – вечният спомен и продължението на делото му.

Никола Казански

Международни проекти, на които Д. Кръстев е инициатор:

Tempus, 1990/91 JEP-0955 – координатор за България;
 EmNet, 1992–95 – координатор за България;
 EUROMATH, 1989–1995 – координатор за България;
 EUROMECUM (данните за България), по поръчка на германското издателство RAABE, 1994–1995 г;
 UNESCO – „Bulgarian Studies around the world“, 1997–1999;
 CULTIVATE-CEE, 5-та Рамкова спогодба, (Proposal No. IST-1999–1113), 2001–2003 – координатор за България;
 „Digital and Analytical Processing of Medieval Slavic Manuscripts“ – на базата на двустранен договор между Британската библиотека, ЦБ и Института по литература при БАН;
 Русский мир Болгарии (2011) – ЦБ предоставя 1 843 дигитални обекта;
 World Digital Library (от 2009) – ЦБ предоставя 18 дигитализирани възрожденски книги.

Международни проекти, финансирани от Европейската комисия:

MICHAEL (2004–2008) – ЦБ описва 49 колекции от архиви, музеи и библиотеки;
 ATHENA (2008–2011) – ЦБ агрегира 14 534 дигитални обекта от 5 институции за портала Europeana;
 Linked Heritage (2010–2013) – ЦБ агрегира над 3 хиляди обекта от 6 институции за портала Europeana;
 CARARE (2010–2013) – ЦБ агрегира 886 дигитални обекта от НАИМ;
 AthenaPlus (2013–2015) – ЦБ агрегира 7 095 дигитални обекта от частни и институционални колекции;
 EuropeanaPhotography – проект за интегриране в Europeana на художествено значими фотографии от първите сто години на фотографията (1839–1938);
 BBinding (2012–2014) – проект за дизайн на подвързии и консервация на стари книги, албуми и документи.

Избрана библиография

1. Информатика и библиотечно дело = Informatique et bibliothéconomie. – Библиология : Развитие : Общество. Международна конференция по библиология. София, 4–7 октомври, 1988 = Bibliologie : Development : Société. Colloque international de bibliologie. Sofia, 4–7 octobre, 1988. – С., 1990, с. 68–73.

2. Основни насоки при изграждане на библиотечно-информационна система на БАН (съавт. О. Пишев). – Списание на БАН, 1991, № 5, с. 43–52.
3. Информатика и библиотечно дело – един опит за анализ на взаимоотношенията. – Проблеми на специалните библиотеки, 1992, с. 138–167.
4. Първоначални етапи на изграждане на автоматизирана библиотечно-информационна система в БАН. – Проблеми на специалните библиотеки, 1992, с. 5–34.
5. Perilous Path to Privatisation. – European Bookseller (London), November/December 1993.
6. Science and Scientific Research in Bulgaria. – EUROMECUM, Vol. 2. Bonn: RAABE Verlag, 1994.
7. Минало и настояще в изграждането на АБИС на БАН – изводи и поуки. – Проблеми на специалните библиотеки, 1995, с. 5–17.
8. Science and Scientific Research in Bulgaria. – Проблеми на специалните библиотеки, 1995, с. 18–28.
9. Biblioteki w trakcie przekształceń (na przykładzie Bulgarii). – Międzynarodowa Konferencja bibliotekarzy, Krakow, 1995. Proceedings. Krakow, 1996.
10. An Optimistic Approach of a Pessimist – Bulgarian Libraries and the Net, 10 Years of Experience. – Proceedings of an International Conference „Internet and the Libraries“. Sofia, November 2000.
11. Bulgarian Libraries and the Internet. – Proceedings of „INFOS-2001“. Annual Conference of Slovak Association of Librarians and Information Officers. Slovakia, April, 2001.
12. Digital Library – Bulgarian case. – Lecture series of RTA of NATO. Sofia, September 08–10, 2004.
13. National Strategy for Digital Library – Is it possible in Bulgaria? – International conference, Emporia State University – Sofia University. Sofia, November, 2004.
14. Централната библиотека на БАН – настояще и бъдеще. – Библиотеките на БАН. Справочник 2005. С., 2005, с. 9–32.
15. Дикова, Т. Началото на всички начала : Интервю с Динчо Кръстев, директор на Централната библиотека на БАН. – Аз-Буки, № 26, 2-8 юни 2008, с. 13.
16. Русские в Болгарии. Предговор. – В: Русские в Болгарии. Юбилейный информационный альманах Русского зарубежья в Болгарии 1877–2007 гг. Пловдив, 2010, с. 5–6.
17. Русский мир Болгарии Предговор. – В: Русский мир Болгарии. С., 2012, с. 9–10.
18. Democracy and Libraries - Modernizing and Rebuilding Bulgarian Libraries with American Support (1990–2014). (coaut. N. Kazanski). – Library Trends [USA], 63, 2015, No. 4, 20 p. [in print].

ОТЗИВИ

Дан Замфиреску. Нов поглед върху историята на българската култура от XIV–XVIII в. Букурещ, 2013.

Книгата на проф. Д. Замфиреску с оригиналното заглавие *O nouă viziune asupra istoriei culturii bulgare din secolele XIV–XVIII* представлява едновременно обобщение на най-важните проблеми, занимавали учения в продължение на десетилетия, и анонс на идеи и проекти, които очакват бъдещата си реализация. Това е така, защото, както сам той съобщава при неотдавнашното си посещение през юни 2014 г. в Русенската митрополия, един от основните паметници на Търновската книжовна школа и Евтимиевото дело – Великите чети-минеи по преписи от Путна и Драгомирна¹, е положен в основата на подготвяно ново изследване, което предстои да излезе от печат. На Търновските чети-минеи знаменитият учен посвещава лекцията „Нов поглед върху историята на българската култура от епохата на цар Иван Александър и на патриарх Евтимий Търновски до епохата на Паисий Хилендарски“, изнесена на 27.05. 1983 г. на български език в СУ „Св. Климент Охридски“ и публикувана на български език във вестник „Велико Търново“ през ноември 1983 г., с. 4 (като подзаглавие на основната тема „Вторият „Златен век“), както и на румънски език в списание „Luceafărul“ в Букурещ. По същите проблеми проф. Замфиреску пише обстойно на френски език в изследване, представено на Четвъртия международен симпозиум „Търновска книжовна школа“ във Велико Търново, 1985. И двете публикации – френскоезичната и румънският вариант на първата, цитирана по-горе, са включени в настоящия сборник. Освен тях в него се съдържат още: „Световното значение на Търновската книжовна школа“ (на български и на румънски); „Патриарх Евтимий Търновски и старата румънска култура“ (на румънски, непубликувана в пълнота до момента и развита въз основа на доклада на проф. Замфиреску от Румъно-българския симпозиум в Букурещ през 1982 г. със заглавие „Repertoriilor lingvistice, literare și culturale româno-bulgare“; „Безконечна епопея“ (на български и на румънски)

¹ По-нататък в личното си изложение използвам термина Велики чети-минеи, тъй като го намирам за по-сполучлив. В преводните трудове на проф. Замфиреску той е заменен от Големи чети-минеи.

и „Големите търновски чети-минеи на Патриарх Евтимий – централен писмен паметник на източноевропейската християнска култура“. Така тези шест публикации, поднесени в самостоятелна и отлично организирана в структурно отношение книга, при това написани на три различни езика, превръщат труда в обединителен център на българо-румънските и славяно-румъно-византийските културни отношения през епохата на Средновековието, с особен акцент към значението на Търново и Патриарх Евтимий в книжовните процеси на Балканите и в Югоизточна Европа. Тя е послание към младите поколения изследователи, които пристъпват към тази проблематика, и неизбежна библиографска референция за всички, които се занимават с нея. Заслужава да се припомнят някои от основополагащите тези на автора. Огромното значение на Търновската книжовна школа той търси в проектирането на определен цивилизационен модел, който синтезира славяно-византийското наследство и остава значим фактор в културното развитие на Европа, създавайки традиция на широк географски ареал от „Атон до Балтийско море“. Важно значение в този процес има усъвършенстването на книжовния език, който получава истински разцвет с трудовете на търновските книжовници. Интересна е постановката на автора за това, че специфично българският характер на българската култура през XIV в. е по-силно изразен, отколкото в епохата на Първия златен век през X в., когато създаването на корпуси от преводни съчинения на византийската книжнина „превъзхожда усилията на оригиналното творчество“ (с. 24). Днес може и да не се съгласим напълно с тази теза, доколкото оригиналната българска химнография например, както се доказва в последните години, бележи изключителен възход именно в тази ранна епоха. Едно от най-значителните културни явления на Втория златен век и на Евтимиевата книжовна дейност проф. Замфиреску вижда в създаването в Търново на първия Велик чети-минеи, в който според него са били обединени 350 заглавия от над 70 византийски и славянски автори. Като жанрова разновидност на служебните минеи чети-минеите съдържат основно календарно систематизирани жития и слова, сказания за християнски празници. В тях може да се добавят също така апокрифи, разкази и поучения, което ги превръща в енциклопедия или самостоятелна библиотека, ако се използват някои от употребените от самия автор понятия. От изключително значение за българската книжнина е включването на произведения на Климент Охридски, Йоан Екзарх, Евтимий Търновски и Григорий Цамблак. За компилиране на български чети-минеи по времето на Патриарх Евтимий и с негово участие, предшествовал чети-минеите на всеруския митрополит Макарий (1542–1563), в науката се говори отдавна, а убеден застъпник на тезата е още Сп. Палаузов. През 60-те години на XX в. румънският славист Йон Юфу, в единодушно признатото тогава за откритие свое дело по каталогизация и проучване на славянски ръкописи от манастира Драгомирна в Молдова, нарича този Търновски чети-минеи десеттомна колекция „Студион“, смятайки, че тя е завършена окончателно от

1869

монаси в Константинопол не по-късно от 1424 г. Проф. Д. Замфиреску е един от последователите на своя предшественик, приятел и колега, като доразвива тезата за търновския характер на пълната колекция с всички календарни празници. Тази теза той защитава чрез проучване на създадените в Молдова прелиписи въз основа на среднобългарски протографи. Търновският чети-миней е едно от най-значимите явления в дейността на търновските книжовници, сполучливо наречена от проф. Замфиреску със силата на метафората „централен масив на цялостния културен релеф“ (с. 229). В концепциите на Д. Замфиреску и Й. Юфу се наблюдават различия относно пътищата и начините, по които тази колекция се е озовала в Молдова. Проф. Замфиреску предполага, че създадената в Търново колекция е била пренесена в Молдова най-вероятно от Студийския манастир в Константинопол, където, както е известно, пребивава бъдещият търновски патриарх Евтимий и където е било естествено да е запазено делото на един бивш монах студит. „Централният паметник на източноевропейската християнска култура“, както го нарича професорът, оставя също така следи на Атон, в Сърбия и в Русия. Още в публикации от началото на 90-те години проф. Замфиреску споделя трудностите пред подобаващото обнародване на колекцията чрез фототипна репродукция поради огромния обем на текстовете. Във френскоезичната статия, цитирана по-горе, проф. Замфиреску прави обстоен преглед на славистичните занимания с типологията на чети-минейите и сборниците в трудовете на изтъкнатите слависти И. Срезневски, А. Попов, М. Сперански, А. Орлов, А. Яцимирски, П. Лавров, Й. Юфу, К. Ханик, както и на съществуващите издания на основополагащи славянски сборници като Супрасълския и Клоцовия. Особено внимание е посветено на значението и присъствието на Германовия сборник в славистичните занимания на учените от двете страни на Дунава и особено в разработките на Й. Юфу, дал названието, с което ръкописът остава в славистиката, и на Д. Иванова-Мирчева. Началото на новия ХХI век донесе на българската медиевистика пълното наборно издание на Германовия сборник от 1358–1359 г. от Е. Мирчева (2006 г.), но написаното преди това от проф. Замфиреску запазва ценността си на автентично свидетелство от съвременник за зараждането на интерес към ръкописа, довел до плодотворния континуитет в проучването на безспорно забележителния му състав и език. И в тази публикация вниманието е привлечено от колекция „Студион“, за чийто състав българските учени можеха да съдят от незагубилата своята стойност публикация на З. Юфу в том втори на *Studia Balkanica* от 1970. Тук тя е представена като колекция от 6 сборника за неподвижните празници на църковната година и 4 за подвижния пасхален цикъл, или общо десет тома. На разликите, които се влагат в съдържанието и точния времеви отрязък на възникване на тази колекция (преди или след падането под османска власт), както и на ролята на Патриарх Евтимий в трудовете на К. Ханик, Е. Турдеану, българските учени П. Русев, Г. Петков, Кл. Иванова и др. е обърнато специално внимание в публикациите на

проф. Замфиреску. Отново ще подчертая, че библиографската изчерпателност и проследяването на пътя на една идея е от особена важност за бъдещите и особено за младите изследователи. Читателят може да научи интересни подробности за съдбата на ръкописите от манастира Драгомирна (основните четири от XV и един от XVI в.), въз основа на които е формулирана тезата за съществуването на колекция „Студион“. Приведени са сведения за редица влашки и молдавски ръкописи, преобладаващо в румънските книгохранилища, в които се съдържат части от тази колекция. Тях авторът проучва въз основа на делитбения признак подвижни–неподвижни църковни празници, защото в посочените ръкописи според него те за пръв път ясно се разграничават. Фактът, че се поместват повече от 70 византийски автори, превръща това книжовно явление в най-забележителната антология на византийската книжнина, която някога е създавана извън пределите на гръкоезичния свят (с. 137). За автора протоколекцията е дала начало и на други сборници със селективен състав (с. 147), сред които той нарежда прочутия Зографски сборник от края на XIV в. с оригиналните творби на българския патриарх. По основния текст на този ръкопис проф. Кл. Иванова подготвя понастоящем ново и очаквано с интерес издание на оригиналните Евтимиеви творби. Проекциите на изследваното литературно явление проф. Замфиреску търси след епохата на Втория златен век до дамаскинарската традиция.

„Безконечна епопея“ е нарекъл проф. Замфиреску влиянието на Търновската книжовна школа и делото на Патриарх Евтимий – „най-големия агиограф на славянския свят“ (с. 216). Написани преди около 30 години, поместените статии в сборника имат привилегията да носят посланията на един изследователски път, колкото богат, толкова и изпълнен с уважение и любов към споделеното отвъд Дунава българско културно наследство. За самия автор това е кауза, която и днес респектира. Книгата на проф. Дан Замфиреску попада в една активна изследователска среда в България и във време, когато безсмъртното дело на Патриарх Евтимий продължава да занимава съвременните изследователи по различен начин – и чрез поредиците „Търновска книжовна школа“, превърнали се в институция върху тази проблематика, и чрез преиздаванията на основополагащите трудове (като великолепно преиздадения през 2010 г. в Търново труд на Е. Калужняцки „*Werke des Patriarchen von Bulgarien Euthymius*“ от 1901 г.), и с очакваните нови заглавия, които споменах, а библиографията върху многообразните проекции на сборниците и техните състави се попълва от най-съвременни приноси (ще цитирам само някои: Кл. Иванова. *Bibliotheca Hagiographica Balcano-Slavica* (2008); Я. Милтенев. *Златоструй: старобългарски хомилетичен свод, създаден по инициатива на българския цар Симеон* (2013). В този смисъл тя е на точното място и в точното време като важна част от международния интерес към българската книжнина и култура и като етап от

1869

„евтимиезнанието“ на XX–XXI в. Анонсираната вече в печата през 2014 г. предстояща книга на проф. Замфиреску *Паметник на културата на византийска Европа: Великите търновски чети-минеи на Патриарх Евтимий по ръкописи от Путна и Драгомирна* е естественото обстойно продължение на темата, за която научната общност би била по-добре подготвена, ако се познава представеният накратко тук труд.

Марияна Цибранска-Костова

Мария Йовчева. Старобългарският служебен миней. С., Изд. център Боян Пенев, 2014. 364 с. + 24 ил.

На разположение на учените медиевисти е книгата на Мария Йовчева върху старобългарския служебен миней – фундаментално лингвотекстологическо изследване, посветено на произхода и състава на едни от най-ранните писмени паметници в България, предназначени за християнското богослужение. Въпреки че Минейт като един от трите химнографски сборника с основна роля в църковната служба (заедно с Триода и Октоиха) включва творби от високата литература, обслужващи християнските култове, изследванията върху неговия състав доскоро се свеждаха до отделни статии. Изследването се обуславя, от една страна, от дългогодишното възприемане на библейските текстове като приоритетен обект за лингвотекстологически анализ, а от друга, от голямото разнообразие на конкретните ръкописни книги, представители на този макрожанр, което значително затруднява проучванията върху него. Основната роля на Миней в старобългарската богослужебна книжнина и дългогодишната липса на цялостен труд върху състава му определят значението на новопоявилата се книга, запълнила една отдавнашна празнина в медиевистичната наука. Още след труда на В. Ягич (Ягич 1886), в който ученият установява различия между преписите на едни и същи минейни произведения, възникват редица въпроси около превода и редакциите им. Пристъпването към тяхното решаване изисква издирване и анализ на едни и същи творби в най-ранните запазени различни по тип ръкописи и сравнение на лексикалния състав както на славянските източници, така и в съпоставка с гръцки образци, за да се открие архаичното ядро на текстовете и да се стигне до обосновани заключения за най-старите славянски преводи на този химнографски сборник, за тяхната локализация и хронологизация.

Книгата на Мария Йовчева не само убедително отговаря на поставените въпроси, но ще служи и като основа за нови изследвания от този вид. Като взема за модел службите за месец декември, авторката си поставя задачата да изясни „процеса на формиране на най-ранния славянски сравнително пълен състав на Служебния миней“ (Йовчева 2014: 31). За да я осъществи, тя сравнява лексиката на източнославянските всекидневни минеи, минеите с особен състав и южнославянските избрани от нея представители на макрожанра откъм преводачески решения и посредством събрания материал изолира архаичния лексикален пласт в календарните последования. Авторката отделя специално внимание и на старобългарските оригинални творби.

Трудът е съставен от четири студии, свързани помежду си от обща проблематика. Встъпителната, озаглавена „Произход на славянските служебни

1869

minei (въз основа на службите за месец декември)“, започва с обзор на изследванията за времето и мястото на възникването на тази книга. Изложени са двете основни и противоборстващи по между си хипотези, свързани с проблема, – едната, която свързва появата на служебния minei в българските книжовни центрове през X в., а другата за възникването на книгата в Киевска Русия. Изследователката полемизира с изявени привърженици на втората хипотеза и задава посоката на търсенията в труда си – солидно аргументирана защита на произхода на всекидневните minei в България. Това схващане, изразено в по-ранни статии и студии на Мария Йовчева (Йовчева 2003: 187–188; Йовчева 2006), е застъпено цялостно в книгата. Извлеченият доказателствен материал за подкрепата му се групира в отделни версии в зависимост от задълбочен анализ на редакциите на текста или установяване на нов превод. С метода на лексикалните маркери се установяват и версиите на текстове с общ протопревод. От значителните на брой преводни текстове за всяка група срещу гръцките съответствия на изнесените примери се изолират двойки или тройки разночетения с архаичен и по-нов корелат с датираща функция. Коментират се и общи за древноруските и южнославянските преписи грешки и неточни преводи, от които става ясно, че близките текстове в тях са формирани чрез редактиране, а не чрез нов превод. Основният извод от анализа е, че в древноруските всекидневни minei не е отразен началният етап от тяхното създаване.

Втората студия, озаглавена „Лексикалните разночетения в химнографските текстове. Текстологични и стилистически аспекти“, е посветена на поетическия стил и ролята му за разслояването и обогатяването на старобългарския книжовен език. В нея се обръща специално внимание на разночетенията относно някои специфични гръцки композити, валидни за датиране на песнопенията. Характерната за химнографските жанрови форми лексика се разделя според преводаческия избор на опозиционни семантични гнезда, съставени от гръцка лексема и славянските ѝ съответствия с архаичен член (или членове, ако са повече от един) и по-нов вариант (варианти). Славянските синоними се подреждат съобразно хронологията на появата си в преводите и с посочените източници, от които са изолирани. Прави се връзка с други текстологически изследвания върху Октоиха, Триода, както и върху нехимнографски книги с вече регистрирани употреби на анализирания лексеми. Благодарение на справките със сродни изследвания върху библейски, исторически и други наративни текстове се изолира лексика, характерна преди всичко за химнографските произведения. Констатира се наличието на различия в лексикалния избор в зависимост от жанра на текстовете, за да стане ясно, „че са съществували преводачески кръгове, специализирани за различни типове книги или корпуси, които са били предназначени за различна публика“ (Йовчева 2014: 166, 225). Наличието на славянски синоними за една гръцка дума в рамките на дадена служба се тълкува обикновено като белег за различни хронологически пластове. Изолират

се архаични разночетения в преведените по-рано служби за господските и за богородичните празници, както и в тези за други светителски памети от по-висок ранг както в древноруските, така и в южнославянските всекидневни минеи, дори и в ръкописи с редактирани версии. Наред с това в древноруските служебни минеи се регистрират и иновации, които не са в поправен допълнително текст и са знак за по-късен превод.

Студията „Към реконструкцията на комплекта старобългарски служебни минеи: кодекс Соф. 199 от РНБ (XII–XIII век)“ разглежда въпроса за пряката връзка на ръкописа със старобългарски протограф и ревизира мнението на Д. Щерн за принадлежността му към древноруската традиция (Stern 2003: 76–77). Изследователката съпоставя паметите в него с тези в два служебни минея за април в древноруска редакция – Сн 165 (Син. 165 от ГИМ, XII в.) и Тп 110 (Син. тип. № 110 от РГАДА, XI–XII в.) и стига до извода, че за създаването им са използвани византийски образци от студийската традиция, а за Соф 199 – други образци. Тя открива сходства между календарните особености на Соф 199 и т.нар. Путятин миней (Соф. 202 от РНБ, XI в.) – древноруски ръкопис с доказан старобългарски протограф. За да докаже пряката връзка на Соф 199 със старобългарската традиция, М. Йовчева сравнява състава на четири от службите в него с южнославянски минеи. От това става ясно, „че повечето отклонения на Соф 199 спрямо източнославянските стандартни минеи са подкрепени от сръбски и български староизводни кодекси със сравнително архаичен характер“ (Йовчева 2014: 263), което е доказателство за старобългарски протограф на априлския миней. В анализа се обръща специално внимание и на разночетенията между Соф 199 и други източно- и южнославянски ръкописи. Изводът е, че както Соф 199, така и Тп 110 и Сн 165 съдържат иновации, съвместени с архаичен езиков пласт, но Соф 199 „по-често пази следи от ранното състояние на текста и съдържа архаично маркирана лексика“ (Йовчева 2014: 276).

Студията „Оригинални старобългарски творби на Кирило-Методиевите ученици в Миней“ разглежда въпросите за старобългарския произход на две конкретни служби – за мъчениците Вит, Модест и Крискентия (15. VI) и за свщмчк. Аполинарий Равенски (23 VII). М. Йовчева има по-ранни публикации за всяка от тях (Йовчева 2002: 17–32; Йовчева 2006а: 10–19), но в новоизлязлата студия информацията за двете памети е обогатена и подкрепена с допълнителни първични източници. Авторката анализира особеностите на каноните и изказва предположение за вероятното съвместно авторство на службата за св. Вит – на Наум и на Климент Охридски, а канонът за св. Аполинарий атрибутира към творчеството на Климент въз основа на акростиха в него и го отнася към периода на дейността му в западнобългарските земи. Приложени са и текстовете на службите. Текстът за св. Вит, Модест и Крискентия е издаден по древноруския Соф 206 (служебен миней за юни, РНБ от XII в.), с добавени песнопения от ЦИАИ 501 (служебен миней за май-юли в сръбски правопис от 1320 г.) и НБКМ

1869

122 (празничен миней от 1435 г., български правопис). За св. Аполинарий Равенски изданието се базира на няколко източника – стихирите по миней за юни–август № 113, НБКМ от XIII в., а разночетенията на стихирите са от миней за юли Син. тип. 122, РГАДА от XII в., от него е взет и текстът на канона, за който са внесени разночетения от други два ръкописа – миней от сборката на Ф. Мазурин (ф. 196, оп, № 507), РГАДА от XVII в. и сръбски миней Дечани № 32 от XIII в.

Огромното количество доказателствен материал, натрупан в изследването на Мария Йовчева, за извличането на който са използвани повече от 60 различни по тип и място на създаване минеи, стихирари и кондакари, множество апостоли, октоиси, псалтири и триоди като допълнителни източници, както и изчерпателен справочен апарат от речници и издания на химнографски текстове – не на последно място и ерудицията на авторката – са свидетелство за високата научна стойност на монография. Книгата би могла да се използва като основен труд за учените медиевисти, занимаващи се с въпросите за времето и мястото на превода на отделни творби в химнографските сборници, или за изследване на лингвотекстологическите особености на ръкописни представители от този тип, провокирали изследователския интерес.

Станка Петрова-Христова

Цитирана литература:

Йовчева 2002: Йовчева, М. Старобългарската служба за Аполинарий Равенски от Климент Охридски. – *Palaeobulgarica*, 26, 2002, № 1, 17–32.

Йовчева 2003: Йовчева, М. Календарните особености на Путятиния миней – отправна точка за многопосочни разисквания. – В: *Slavia Orthodoxa*. Език и култура. Сборник в чест на д-р проф. Румяна Павлова. София, 2003, 182–193.

Йовчева 2006: Йовчева, М. Январская служба св. Афанасию Александрийскому в ранней славянской книжности. – В: Многократните преводи в Южнославянското средновековие. Доклади от международната конференция, София, 7–9 юли 2005 г. С., 2006, 91–110.

Йовчева 2006а: Йовчева, М. Святой Вит в древнеславянской книжности. – *Древняя Русь*, 4 (26), 2006, 10–19.

Ягич 1886: Ягич, В. Служебные минеи за сентябрь, октябрь и ноябрь в церковнославянском переводе по русским рукописям 1095–1097 гг. Санкт-Петербург, 1886.

Stern 2003: Stern, D. Новгородские апрельские минеи. Чем апрель отличается от остальных месяцев? – *BraSlav*. 2. Bratislava, 2003, 73–92.

Енциклопедия Българско възраждане. Литература. Периодичен печат. Литературен живот. Културни средища. Т. 1. А–Й. С., АИ Марин Дринов, 2014. 338 с.

Всяка новопоявила се книга поставя през културната общественост един-единствен въпрос: за своя принос, за новото, което внася в науката, в практиката или в художествеността. Не е по-различно и с настоящата енциклопедия (нататък – ЕБВ). У нас вече са известни няколко по-общи или по-конкретни справочни издания, засягащи периода на Българското възраждане. Такива са „Речник на българската литература“, енциклопедиите „България“, „Българска възрожденска интелигенция“ и „Енциклопедия на българската възрожденска литература“. Както може да се види и от заглавията им, те представят различни концепции относно по-пълното обхващане и осмисляне на възрожденските процеси. Споменавам го, защото този факт отразява и обществената нагласа за това – едновременно с професионалната подготвеност на колективите, осъществявали всяко едно от тези издания. Първоначално идеята безспорно очертава възможностите за вникване в миналото посредством личностите „строители“ на същото това минало. Това безспорно е „персонификация“ на проявите, разкриваща всяко действие като свободна волеизява на личността-носител. Респективно акцентите са поставени върху подготовката и усвоените уроци на житейските перипетии, основополагащи таланта и неговите резултати. Това е традиционен подход за всяка една нация както в областта на историческата, така и на културната събитийност, заложена още в „Успоредните животописи“ на Плутарх като усвоен общочовешки опит. И неслучайно той се възпроизвежда отново и отново в редица справочници с общ характер – исторически, музиковедски, изкуствоведски и пр. поредици. Тенденцията намери своя своеобразен апогей в проекта за българската възрожденска интелигенция. Главната заслуга на проекта се състоеше във всеобхватността, в идеята да се спомене всяко едно лице, работило в областта на културата, независимо от това дали има за него достатъчно сведения, или не. Това беше пътят за приобщаване към общонародните и регионалните процеси – една пълнота на картината, която даде възможност за нов тип изследвания. Друга посока беше осъществена от Г. Боршуков, чието изследване въведе в научно обращение масата на възрожденския периодичен печат – радикално нов за Българското възраждане начин на социално общуване, на който се базира и разпространява книжовността.

Промяна в замисъла установяваме при създаването на „Енциклопедия на българската възрожденска литература“. В нея, наред с персоналиите на възрожденските книжовници и техните изследователи, виждаме представени и отделни институции – напр. читалищата. Внимание е отделено на възприемането

1869

на преводната литература в България, на някои книжовни центрове. Образователната насоченост на енциклопедията проличава в преразказа на подбрани произведения от възрожденското наследство според принципа – това, което е в центъра на филологическите програми. Около 80 статии са посветени на възрожденски вестници и списания.

Какво различно предлага настоящата енциклопедия, чийто първи том е факт? Преди всичко става дума за една друга концептуалност. Тя не разчита на подобрението на съществуващия модел чрез добавяне на статии или разширяване на тематиката. Тя е изградена върху обобщения поглед към културните процеси през Българското възрождане, мислени в единството на дейци, произведения и явления, поставени в контекста на своето и чуждото. Обхватът е цялостен – не субективен подбор или „представителна извадка“, а целокупност на фактите.

Периодичният печат е представен изчерпателно – както български, така и двуезични вестници и списания; включени са ръкописни издания, издирени от съответните автори на енциклопедичните статии. За пръв път е изградена унифицирана структура за типа статия „периодическо издание“. В нея присъстват редица технически сведения, необходими за изграждане на точна представа; отбелязана е структурата на изданието, поддържаните културни, литературни и научни рубрики, наличието на илюстративен материал. Средищата на културен живот присъстват изцяло – с уговорката да се отбележи необходимия минимум сведения за тях. Самите средища очертават книжовната дейност в населените места и в манастирските центрове. Отделно картината е специализирана чрез емигрантски (външни) и вътрешни средища. Това е начинът да се представят процесите на т.нар. „изнесено възрождане“ (идея на С. Сивриев), да бъдат съпоставени с всичко онова, което протича в рамките на Османската империя. Акцент представляват определени, важни за единството на процеса, региони – Западните покрайнини и Видинско, Средногорието, Родопската област, Македония, Беломорска Тракия... Въведени са образователните звена в българските предели; представените училища са не само с оглед на училищните програми и преподавателите, но и с оглед на ученическия културен живот – издания, театрални постановки, празници, годишни изпити. За пръв път са отбелязани някои специфични възрожденски празници, тясно свързани с българската култура (напр. 24 май). Много важен момент е представянето на църковно-религиозната литература и нейните създатели. За съжаление тя слабо присъства до сега както в изследванията, така и в историята на образователните програми. А беглата статистика показва, че 70 на сто от книгите, появили се през периода, са част именно от тази литература. И фактът, че възрожденският човек е в много голяма степен носител на християнско съзнание, е еднозначен. Институциите са ситуирани в контекста на общия възрожденски процес: това са не само читалищата, но и женските, ученическите, научните, културните дружества. Изтъква се ролята на някои чужди дружества – структури на католическата

и протестантската пропаганда. Спряно е вниманието върху изтъкнатите дейци на Британското и чуждестранното библейско дружество. Редица от тях имат не само организационни и дарителски, но и научни заслуги за българите.

Подчинена на нова концепция е характеристиката на жанровата система на българската възрожденска литература. Тук обхватът изцяло е съобразен с вида и моделите на литературния или журналистическия текст. Подборът е извършен въз основа на статистически проучвания за разпространението и възприемането на типа произведения. За първи път са включени цели направления, досега отсъстващи от полето на справочните обзори: политическа литература, поклонническа литература, публицистика и журналистика, сатира; множество документални жанрове: обявления, реклами на книги, списъци на спомоществатели. Възрожденската критика е проследена чрез нейните две тенденции: филологическа и литературна критика (идея на Т. Атанасов). Концепцията е допълнена с разбирането за теоретична, прагматична и оперативна критика. В тази насока са очертани споровете, водени от дейците на Българското възраждане по най-актуални и болезнени въпроси на съвременното. Особено внимание е обърнато на проблеми като типа превод, характерологията на литературното, напр. *Веда Словена*; в рамките на публицистичната и политическата литература такива средищни проблеми са „Въсточний въпрос“ и църковната борба. Навсякъде в изброените дотук насоки на справочно представяне са извършени нови изследвания, множество добавки и актуализация. Съвременният поглед в най-голяма степен отличава позициите, заявени при най-новите проучвания на редица български и чуждестранни автори. При някои от тях новите факти са повече от забележителни (Влад Поппетров Гладичов, В. Априлов, П. Берон, Александър Екзарх, редица изследователи на Българското възраждане и др.).

Безспорно читателското очакване е насочено и към най-консервативния материал – този на персоналиите. В настоящата енциклопедия авторите са се съобразявали с досегашните постижения в тази област както на композиционно, така и на фактологично равнище. Следва да се посочи, че написването на тези статии имаше обратен на утвърденото път: от архивните материали към интерпретациите – не е случайно, че в края на всяка статия са отбелязани запазените документи и материали за всяко едно лице. Подходът наложи редица промени във фактологията, които биха „смутили“ някои читатели. Всички те обаче са обосновани от конкретната работа с архивните материали. Важна отличителна черта е авторската позиция към личността и делото на съответния деец – част от неизменното субективното отношение, което обаче отразява и съвременните възгледи за Българското възраждане. В този смисъл – енциклопедията неизбежно отразява етапността в българското литературознание от края на ХХ и началото на ХХI в. Разбира се, че въпросната актуалност засяга и осъвременяваната няколко пъти библиография по всеки един проблем. Всяка статия се приключва от

1869

библиографските рубрики „Съчинения“ и „Литература“. В първата са поставени изданията на автора, обект на персоналията; във втората – изследванията за него, включващи както книги, така и статии. Името на съставителя е изписано под статията.

И накрая – няколко общи сведения. Томът на ЕБВ съдържа 377 статии. Авторският колектив (43-ма) и членовете на редакционната колегия (4-ма) са поименно указани. Отговорен редактор на изданието е проф. дн Румяна Дамянова. Както е определено от съставения словник, статиите по букви са неравностойни: за Б – 106, за А, В, Г – средно число 30–40, за Й – 7. Изданието е снабдено с богат илюстративен материал, издирен и предложен на читателя със съдействието на български и чуждестранни архиви. Кратък предговор разкрива етапите на работа върху енциклопедията, сложностите и пречките, преодоляни от колектива и от редакторите. Неотменна част е указанието за ползване на енциклопедията.

Изданието отразява съвременното състояние на българската наука и бележи нов етап в осмислянето на един от най-важните дялове на националното културно наследство.

Камен Михайлов

Василка Тъпкова-Заимова. „Българи родом...“ Комитопулите, цар Самуил и неговите потомци според историческите извори и историографската традиция. Второ допълнено и преработено издание. С., АИ Марин Дринов, 2014, 328 с. + 16 с. ил.

Книгата представлява корпус от писмени извори (книжовни и епиграфски), които отразяват времето на комитопулите и интерпретират исторически събития от края на X и началото на XI в. Тези източници в една или друга степен досега не бяха в центъра на вниманието на широката публика – било поради ограничените тиражи на първото издание (Велико Търново, 2009), било поради липсата на достатъчно пълен научен апарат към текстовете. Не на последно място именно през 2014 г., когато с различни обществени и научни събития се отбеляза 1000-годишнината от трагичната смърт на българския цар Самуил, документалната страна на историята от тази епоха получи широк отзвук и популяризация. Изданието е дългоочакван и високопрофесионален отговор на многобройните въпроси и дискусии, които предизвиква интерпретацията на историческите свидетелства.

В края на X в. източната част на Първото българско царство със столица Преслав пада под византийска власт. „Златният век“ на цар Симеон Велики (893–927) и на цар Петър (927–969) обаче не се изгубва без следа, той продължава чрез приемствеността на държавната, политическата и културната традиция в западната половина на България. В свободната територия остават Охрид, Битоля, Прилеп, Скопие, Средец (София), Перник, Велбъжд (Кюстендил), Ниш, Видин, Белград, Браничево и редица български крепости на север от р. Дунав. Държавата се управлява от комитопулите – синовете на комит Никола (вероятно управител на Средец). Сред братята Давид, Мойсей, Аарон и Самуил византийските хронисти и българските извори отреждат най-голямо място на последния от тях – Самуил – заради неговата дързост не само да се противопостави на византийските войски, но и докрай да отстоява независимостта на българските земи. Както изтъква проф. Пламен Павлов в своя предговор към книгата, „трудно е да се намери точен паралел на личностната и общонародната българска трагедия, олицетворявана от цар Самуил“ (с. 15). Българският владетел с право се нарежда сред епичните герои, които олицетворяват славата и безсмъртието на българския дух.

Източниците са представени в девет части: старобългарски извори, славянски адаптации на византийски хроники, гръцки извори, двуезични извори, латински, френски и италиански извори, източни автори, италиански, далматински, френски и други съчинения от XVI–XVIII в., българска и сръбска възрожденска историография от XVIII в., свидетелства, отразени в печатите.

Тази изключително богата сбирка от текстове е в превод на съвременен български език, като всеки извор е снабден със съответен коментар за неговия автор, за възникването на източника, за събитията и личностите, отразени в произведението, както и с библиография (издания на документа и допълнителна литература). Старобългарските извори включват на първо място т.нар. *Самуилов надпис* от 993 г., открит през 1888 г. в с. Герман, в близост до Преспанското езеро. В него се съдържат имената на родителите на Самуил и на брат му Давид. В науката е прието, че надписът е направен на надгробна плоча върху гробна камера, в която е препогребано семейството му. Камерата се е намирала в старата църква в с. Герман, която би могла да се счита за църква на семейния манастир на комитопулската фамилия. На следващо място е публикуван известният *надпис на Иван Владислав* от 1015 г., намерен в Битоля, който съдържа богата информация за ролята и значението на комитопулите. Епиграфският материал е представен още с *надгробния надпис на Пресиян II* от 997 г., намерен в гр. Михаловце, Източна Словакия, и надписа за възцаряването на Гаврил Радомир, представляващ рисунка в скална ниша при с. Трекляне (Софийско). Издадените книжовни извори се отнасят към историко-апокалиптичната литература: *Български апокрифен летопис* (датиращ от XI–XII в., запазен в препис от XVII в.) и *Видение Данишилово* (възникнал около средата на XI в., в препис от началото на XVIII в.), в които са засвидетелствани имената на Гаврил Радомир и на Иван Владислав като последни представители на държавната власт в българските земи през XI в. Не по-малко важни са данните от *Синодика* на цар Борил, комплектуван от преводни и оригинални текстове около 1211 г., където имената на Самуил, Гаврил Радомир и Иван Владислав са споменати в списъка на българските владетели. Публикувани са имената на българските царе от *Боянския*, *Погановския* и *Зографския поменик*, сред които Самуил и неговите наследници отново заемат достойно място.

Славянските адаптации на византийските хроники включват извадки от *Елински* и *Римски летописец* (руски по произход), извадка от компилативния руски хронограф от 1512 г. и *Богшиичевия хронограф* от XVI в. (сръбски по произход). Несъмнено голям интерес представляват византийските извори, сред които ще отбележим: *Житие на св. Фантино Млади* (ок. 902–967), в което намира отзвук кампанията на цар Самуил в Тесалия и Солунската област; извадки от *Хрониката на Лъв Дякон* (X в.), който описва събитията от 986 г. и от 989 г. като очевиден. В същия дял са намерили място и части от редица агиографски творби: *Житие на Ахил Лариски* (мощите на светеца са пренесени от Самуил в Преспа), *Похвално слово за св. Фотий Тесалийски*, *Житие на Йоан Нови Тракийски*, *Житие на св. Атанасий Атонски*, *Житие на св. Никон Метаноит*, *Житие на св. Лазар от монаха Григорий* и др. Безспорен интерес представляват стиховете на Йоан Геометър, в които е отразена борбата между византийския император Василий II и цар Самуил. Сред историческите извори се открояват

грамотите на император Василий II, издадени след окончателното покоряване на България (три на брой – от 1019, 1020 и след 1020 г.), гарантиращи властта и състава на архиепископията на Българската църква, богати на ценни топоними и информация относно българските епископски катедри. Не по-малко значим извор е Дюканжовият списък на българските архиепископи, върху който В. Тъпкова-Заимова има и други приносни публикации. Византийската хронография е представена изчерпателно с извадки от творби на Михаил Псел, Михаил Аталиат, Кекавмен, Продължителя на Георги Монах (Амартол), Йоан Скилица и неговия продължител, Йоан Зонара, Анна Комнина, Никифор Вриений, Йоан Цецес, Михаил Глика и др.

Сред двуезичните извори голям интерес за читателите представлява *Дуклянската хроника* от първата половина на XII в., в която се описват походите на Самуил в Далмация, чак до Зара (Задар), изгарянето на Лавзиум (Дубровник) от българските войски и съдбата на т.нар. Зетски клон на комитопулите – особено поетичният разказ за живота на Йоан Владимир и Косара, дъщеря на цар Самуил. Тук също така е включено *Житието и Службата за Йоан Владимир* като източник, който допълва тези сведения. В тази част са включени части от *Летописа* на Константин Манасий (в среднобългарски превод), както и от *Чудесата на св. Димитър Солунски* от Йоан Ставракий, в едно от които е вплетен разказ за смъртта на Гаврил Радомир и за отношението на населението към паметта на цар Самуил.

Латинските, френските и италианските извори представят една друга гледна точка към събитията на Балканския полуостров през втората половина на X и XI в. Сред авторите, които описват военните действия на Самуил, са: Адемар дьо Шабан (френски книжовник), Йоан Дякон (венецианец), Титмар (саксонец), Лупус Протоспатарий (италиански книжовник); сред изворите са още *Латинска легенда за св. Трифон* (в която става дума за нахлуването на Самуил в Далмация) и прочутият френски *Епос за Ролан*, както и кореспонденцията, водена между папа Инокентий III и цар Калоян (1198 и 1206 г.), в която се обсъжда владетелската титла на Калоян и неговите предшественици и връзката на династията на Асеновци със семейството на Самуил.

Безспорен интерес представляват съчиненията на автори, произхождащи от Изтока, в които се визират събитията от края на X и началото на XI в. – Степанос от Тарон (Асолиг-Асохиг), Яхъя Антиохийски, Григорий Магистър, Аристакек Ластиверци, Самуил Анийски, Матей Едески и др.

Книгата предизвиква голям интерес и с обилно представените съчинения на италиански, далматински, френски и други автори от епохата на Късното средновековие и прехода към Новото време, които стават основа за българската възрожденска историография и за редица интерпретации на епохата на Самуил в литературни паметници. Несъмнено сред тях на първо място привличат вниманието Мавро Орбини, далматински книжовник от XVI в., и Цезар

1869

Бароний, римски кардинал (1538–1607), историите на които (както е известно) са използвани като основни извори от Паисий Хилендарски. Освен фрагменти от техните съчинения са публикувани извадки и от редица други автори: Анри дьо Спонд, Паоло Рамузио, Дионисиус Петавитус (Дени Пето), Яков Лукари, Йоан Лукич, Юний Рестич, Йосиф Асемани, Блазиус Клайнер, Шарл Дюканж и др. Закономерно място в книгата заема българската възрожденска историография от XVIII в.: *История славянобългарска* на Паисий Хилендарски, *Зографската история*, добавките към Паисиевата история от Дойно Граматик (в това число стиховете на хърватския книжовник Андрия Качич-Миошич за цар Самуил), историите на Йован Раич и на йеросхимонах Спиридон.

Антологията е допълнена с важните свидетелства от печатите на някои от наследниците на Иван Владислав, издадени по-рано в научната периодика от И. Йорданов, но знанието за които е ограничено главно в кръга на специалистите. В края на книгата е приложена изчерпателна библиография, както и показалец на личните и на географските имена. Илюстрациите са подбрани и изпълнени на отлично полиграфско равнище.

Книгата несъмнено е едно от върховете постижения на протеклите през 2014 г. чествания в България, необходим и ценен принос в съвременното изворознание. Широкият обхват в хронологията на включените извори показва трайния интерес към епохата на цар Самуил и съдбата на Първото българско царство в продължение на почти десет века. Интерпретацията на събитията и оценката на личностите свидетелства за различните гледни точки към тях и представя един динамичен модел на отзвук и оценката на българската история като част от световната история.

Анисава Милтенова

Изследователски хоризонти на българската лингвистика. Материали от Националната научна конференция „Изследователски хоризонти на българската лингвистика“, посветена на 90-годишнината от рождението на проф. д-р Йордан Заимов

Известният сред цялата международна славистична общност професор Йордан Димов Заимов (1921–1987) отдава 37 години от плодотворната си научна кариера на Института за български език – БАН и в служба на различни направления на българското, славянското и индоевропейското езикознание. Ето защо не може да буди изненада фактът, че неговите годишници се отбелязват по подобаващ начин с научни конференции и последвали издания на материалите от тях, които се превръщат в значими научни събития. През 2005 г. излезе от печат сборникът *Езиковедски проучвания в памет на проф. Йордан Заимов*. През 2014 г. се появи поредният изследователски принос на Института за български език, в който съвременни старобългаристи, ономасти, етнолингвисти, диалектолози, лексиколози, социолингвисти и учени от други области отдават почит към езиковеда, учител на няколко поколения.

Сборникът под заглавие *Изследователски хоризонти на българската лингвистика* съдържа печатния вариант на 30 материала от едноименната конференция, проведена през 2011 г. в Института за български език в годината, в която, ако бе сред своите колеги, ученият би чествал своя деветдесетгодишен юбилей. Техни автори са общо 28 учени, чиито приноси са обединени в два основни раздела, в които самият проф. Заимов е оставил най-трайни следи: 1. Ономастиката и етимологията; 2. Историята на българския език и диалектологията. Редакционната колегия с разнороден по възраст и изследователски профил състав под главното редакторство на проф. д-р Анна Чолева се е постарала да придаде ясна структурна рамка на сборника и да направи възможно модерното експониране на съпътстващия приложен апарат към някои публикации под формата на карти, извадки от електронни бази данни, графики и др., с което многократно се повишава ценността на теоретичните приноси.

Сборникът се открива с персоналията, посветена на живота и делото на проф. Заимов от Анна Чолева. Четиринайсетте доклада в първия раздел са многообхватни според хронологията и географскопространствения фокус на разискваните проблеми. Те започват от тракийската античност, за да стигнат до най-съвременните езикови процеси в епохата на демокрацията. С доклада си „Тракийската ономастика и възможностите на проекта Glotta. База данни за тракийския език“ Светлана Янакиева доказва по безспорен начин как методиката на корпусната лингвистика може да бъде приложена към един реликтен език,

от който са оцелели множество лични имена, отделни топоними и записи. Съдържателната статия на Борис Парашкевов проследява някои любопитни съвременни прояви на народна етимология на базата на граматична или семантична вторична мотивация („Типология на вторичната семантична мотивация или на народната етимология“). В статията на Иван Чобанов е събран много богат материал въз основа на фундаменталния труд на проф. Заимов „Български именник“ за илюстрация на едно често срещано явление в антропонимната система – съкращаването на лични имена, което познава различни модели със или без допълнителна деривация („За българските хипокористични имена, получени посредством съкращаването на срички от основната форма на името“). Достойно място в този първи раздел имат разработките на Секцията за приложна ономастика в Института за български език, чийто основател е проф. Заимов. В общо четири публикации се представят резултатите както от завършени и публикувани трудове, така и от актуални проекти на Секцията и особено от проекта по създаване на електронна база данни за микротопонимията от Западна България. Анна Чолева разглежда различни фонетични, морфологични и словообразователни аспекти на номинацията на около 10 000 топонима от 75 селища в Софийско, подкрепяйки анализа си с богат библиографски преглед на „релевантните заглавия още от Освобождението до днес („Местните имена в Софийско (езикова характеристика)“). В друг доклад в съавторство между същата авторка и Надежда Данчева – „Проблеми и перспективи при изграждането на електронна база данни на българската топонимия“ – се представя моделът за вписване на всеки топоним в компютърна интерактивна база данни, който впечатлява със своята информационна изчерпателност, а чрез транслитерацията – и с възможност за експониране в европейското научно пространство. Надежда Данчева се спира самостоятелно на темата „Словообразователни особености на микротопонимите от географски апелативи“ въз основа на 20 000 единици от Западна България. Един от младите представители на Секцията за приложна ономастика Мая Влахова-Ангелова работи в съвременен направление на ономастиката – урбанонимията на София в съвременността и социолингвистичните процеси, които са свързани с нея („Общественото мнение и названията на улиците в град София“). На проблеми на българската ономастика и предимно на подразделите топонимия и антропонимия са посветени още няколко статии. Ако ги разположим не по тяхната последователност в сборника, а по хронология на изследвания материал, трябва да започнем с диахронната антропонимия от славянски и неславянски произход в Етрополския поменик от XVII в., която занимава Елена Узунова („Етрополският поменик от XVII в. като извор за ономастични проучвания“). Неиздаденият писмен паметник е не само ценен образец на жанра, но и забележителен представител на писмеността и културата на региона, и по конкретно на явлението Етрополска книжовна и калиграфска школа. Катя Асса и Надя Хамами представят „Вариации на формите за обръщение и на

умалителните форми на личните имена в съвременния български език“ и изцяло оправдават заложения още в първото изречение от статията принцип да търсят социолингвистичния аспект на явлението *звателни форми при личните имена*, което иначе е добре изследвано в чисто граматическата му битност. Борян Янев в „За съвременните прякорни имена в град Пловдив (социолингвистични и когнитивни параметри)“ изследва незадължителните именни формации, които наричаме *прякори* и *прозвища*, от гледище на лингвосомиотиката и културологията, впечатлявайки с модерен концептуален подход и терминология. Преобладаващо българският именен материал в предходните публикации се допълва от статията на Милена Нецова, посветена на английските фамилни имена от латински произход и преди всичко на тези с мотивиращ семантичен признак професия или занаят – един чест, типологически сходен процес в създаването на фамилни имена у различни народи. „Българският именник“ на проф. Заимов е предложил систематичен материал за разработката „За личните имена в българския език от гръцки и латински произход“ на Гергана Петкова. Отново към топонимични проблеми връща статията на Георги Митринов „Български селищни имена от Южните Родопи“, към която е приложен ценен списък на около 80 ойконима с техните гръцки записи и някои актуални турски названия, почерпани от съществуващи издания и допълнени от лични теренни проучвания на автора. И накрая, една класическа дисциплина като етимологията, която неизбежно съпътства редица анализи в споменатите публикации, макар да не е техен център, не остава пренебрегната на фона на модерните съвременни езиковедски търсения благодарение на краткия, но вещ анализ на Христина Дейкова на четири турски заемки в различни български говори, продукт на интензивни контакти в условия на двуезичие („Към произхода на някои турски заемки в българските диалекти“).

Втората група материали съдържа приноси в областта на диалектологията и историята на българския език. Два от материалите са на напусналите ни след провеждането на конференцията представители на Секцията за история на българския език. Със съжалението, че техните разработки не бяха продължени, и с горчивата болка от загубата им днес може да отгърнем написаното от тях в настоящия сборник. Стефан Смядовски прави откритие в „Един неизвестен ръкопис от XIII в.“, като представя на научната общност и издава наборно пергаментен еднолистов фрагмент палимпсест на кирилица с изтрита гръцка подложка, който точно се идентифицира като лист от Постния триод № 230 от Националната библиотека „Св. св. Кирил и Методий“ в София. Към екзотичните данни за находката спада наличието на глаголически букви, както и фактът, че тя е намерена в частна колекционерска сбирка. Мария Райкова в разработката си „Към историята на гръцките заемки в българския език“ разкрива какви гръцки заемки се срещат в писмени текстове от Разложкото книжовно средище през възрожденската епоха, на което тя посвети непубликувания си дисертационен труд.

1869

Отново в далечната епоха на XIII в. и отново към Софийско връща описанието на Ивона Карачорова на правописната система в Боянския псалтир – най-ранния псалтирен текст, съхраняван в български ръкописен депозиторий („Правописът на Боянския псалтир от XIII в.“). На историята на българския език са посветени още статиите на Кирил Първанов „Исторически развой на глаголите за движение в българския език“ и на Ваня Мичева „Разделителните съюзи в историята на българския език“, които допълват извороведските, фонетико-правописните и лексикалните аспекти на езиковедската медиевистика, добавяйки богат материал и задълбочени анализи в областта на граматиката и синтаксиса. Диалектолози от различни поколения също почитат патрона на сборника. Иван Кочев разглежда словообразователните модели със суфикси -ине (тип *ширине* вм. *широта*) и -ти (тип *мити* вм. *миене*) за изразяване на абстрактни категории, които са рядко диалектно явление („Редки словообразователни типове за абстрактни имена в подбалканския говор“). На фразеологичните диалектизми и техните типове в говора на с. Еркеч, Поморийско, се спира Славка Керемидчиева, привеждайки обилие от материал и доказвайки, че трудът на диалектолога, когато е отдаден на неговия обект диалекта – паметта на езика, не отива „на бузук“ (т.е. напразно според еркечкия говор). „Специфични особености на фонетичната система на българските говори в Кукъска Гора, Република Албания“ от Лучия Антонова убеждава, че в „крайния западен дял на северните говори от географската област Македония“ могат да се запишат интересни оцелели наследници на старобългарски гласни и особено рефлексии на носовките, големия ер и ятовата гласна. Ана Кочева-Лефеджиева разглежда типологична характеристика на съкратените членувани падежни облици от типа *чулекуне*, *чулекусе*, *чулекуте* в Източните Родопи (Крумовградско, Ксантийски район и др.) в светлината на теорията за отстраняване на дублиращата и „наднормена“ информация на Г. Герджиков. Иванка Гайдаджиева осъществява „Експериментално изследване на ударението в централнородопския говор“, а Ничка Бечева разглежда заемките от турски и гръцки в говора на българските павликяни, които населяват няколко селища във Войводина, Република Сърбия, или в сръбската част на географската област Банат. Калина Мичева-Пейчева представя етнолингвистичните проучвания със статията „Семантичната опозиция чист–нечист в старобългарските класически произведения“. Мариана Куршумова пренася своите изследвания в полето на възрожденската езикова ситуация и съществуването на градски говори по материал от Пловдив като значим градски център от XIX в. („Говорната основа на пловдивската възрожденска интелигенция в контекста на теорията за градските говори през Възраждането“). Статията на Михаил Виденов „Диалектите – минало, настояще и бъдеще“ може да се нарече едновременно и научна хроника на появата на диалекта, и теоретичен поглед към неговата природа, и езиково моделиране на процеси, които предстоят, така както изработването на аксиологичен критерий за тях може би принадлежи не на днешния момент, а на бъдещето.

В заключение би следвало да се поздравят организаторите на почетената годишнина и впоследствие създатели на сборника и преди всичко участвалите автори, за чиито публикации са валидни следните (и не само, но все добри) ключови думи: тематично разнообразие; приемственост, но и търсене на нови изследователски подходи; професионализъм. Самият сборник оставя усещането, че думата *хоризонти* от заглавието е не просто сполучлива метафора, а е подплатена с основателна увереност в бъдещето и перспективите пред науката за българския език.

Марияна Цибранска-Костова

**БЪЛГАРИСТИКА
BULGARICA**

ИНФОРМАЦИОНЕН БЮЛЕТИН

29/2014

Редактор проф. Анисава Милтенова

Съставители доц. Никола Казански, Емилия Волева
Коректор Жасмина Кръстева
Художник Велина Богданова Мавродинова

Предпечатна подготовка ЦБ БАН инж. Николина Байкова

Формат 70X100/16 Печатни коли 8,25
ISSN 1311-8544

Издателство „Изток–Запад“